

Univerzita Karlova v Praze

**Husitská teologická fakulta
Katedra psychosociálních věd a etiky**

Diplomová práce

Bilingvismus

Bilingualism

**Vedoucí magisterské práce:
prof. PhDr. Beáta Krahulcová, CSc.**

**Autor:
Lenka Růžičková**

2008

Děkuji paní profesorce PhDr. Beátě Krahulcové, CSc. za odborné vedení práce a cenné rady. Dále děkuji všem rodinám, respektive matkám, které mi byly nápomocny při rozhovorech a ochotně zodpověděly všechny mé otázky.

Také děkuji za pomoc svému příteli a za podporu a trpělivost celé své rodině.

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci s názvem Bilingvismus napsala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.“

V Praze dne 24 .6. 2008

Lenka Růžičková

Anotace

Tématem této práce je bilingvismus, konkrétně otázka toho, jakým způsobem dvojjazyčné rodiny řeší situaci dvojjazyčnosti, a vliv bilingvismu a dvojjazyčného prostředí na rodinu. Úvodní část se zabývá základním rozdělením bilingvismu, vlivem bilingvismu na psychiku dítěte a metodami bilingvální výchovy. V závěru této části je krátce zmíněn termín multikulturalismus, který s bilingvismem může souviset. Cílem výzkumné části je zjistit, jakým způsobem rodiny řeší dvojjazyčnost, jak se projevuje a jaký má vliv jak na dítě tak na rodinu.

Annotation

Theme of this thesis is bilingualism, exactly how the bilingual family deals with the problems of bilingualism, influence of bilingualism and bilingual surroundings. In the beginning of this thesis there is a basic division of bilingualism, influence of bilingualism for the child's mind and methods of the bilingual education. In the final part of the theory there is a short notice about the expression multiculturalism, what can be related to bilingualism. The objective of the research part of the thesis is to find out, how the families deal with bilingualism, how it is like and what is the influence for the child and its family.

OBSAH

OBSAH	- 5 -
ÚVOD	- 7 -
1. TEORETICKÉ VYMEZENÍ BILINGVISMU	- 8 -
1.1 Terminologie, vymezení pojmů	- 8 -
1.2 Typy bilingvismu: základní dělení	- 9 -
1.2.1 <i>Bilingvismus kolektivní a individuální</i>	- 9 -
1.2.2 <i>Bilingvismus s dominancí jednoho z jazyků a bilingvismus vyvážený</i>	- 9 -
1.2.3 <i>Bilingvismus simultánní a sekvenční</i>	- 10 -
1.2.4 <i>Bilingvismus přirozený a umělý</i>	- 10 -
1.3 Klasifikace bilingvismu (podle Hoffmana)	- 11 -
1.4 Kritéria, podle kterých je možné definovat mateřský jazyk	- 12 -
1.5 Způsoby, kterými může člověk přijít k bilingvistu	- 13 -
1.6 Příčiny bilingvismu podle Grosjeana.....	- 13 -
2. VLIV BILINGVISMU NA PSYCHIKU DÍTĚTE	- 14 -
2.1 Psychika dítěte	- 14 -
2.2 Mozek bilingvního dítěte	- 15 -
2.2.1 <i>Přepínací kód (přepínání) - „code switching“</i>	- 16 -
2.2.2 <i>Míchání jazyků – „mixing“</i>	- 16 -
3. METODY BILINGVÁLNÍ VÝCHOVY DĚTÍ	- 18 -
3.1 Možnosti bilingvální výchovy dětí	- 18 -
3.2 Studie o dětském bilingvistu	- 19 -
3.3 Bilingvální vzdělávání (školní bilingvismus).....	- 21 -
3.3.1 <i>Základní klasifikace těchto vzdělávacích programů</i>	- 22 -
(J. Fishman).....	- 22 -
3.4 Umělý bilingvismus	- 22 -
3.5 Bilingvální výchova ve smíšených manželstvích	- 23 -
(přirozený bilingvismus).....	- 23 -
3.5.1 <i>Jak vychovávat bilingvně</i>	- 24 -
3.5.2 <i>Motivace k bilingvnímu chování</i>	- 27 -
3.6 Zvláštní problémy bilingvních rodin	- 28 -
4. MULTIKULTURALISMUS	- 30 -

4.1	Multikulturní výchova	- 30 -
5.	CÍLE A METODIKA VÝZKUMU	- 32 -
5.1	Cíl a vymezení problému	- 32 -
5.2	Úkoly šetření.....	- 33 -
5.3	Metody a metodika šetření.....	- 33 -
5.4	Data a jejich interpretace	- 34 -
6.	VÝSLEDKY ŠETŘENÍ V BILINGVNÍCH RODINÁCH.....	- 35 -
6.1	Rodina česko – italská žijící v Německu	- 35 -
6.2	Rodina česko – anglická žijící v České republice.....	- 40 -
6.3	Rodina česko – portugalská žijící v České republice	- 45 -
6.4	Rodina česko – anglická žijící v České republice.....	- 49 -
6.5	Rodina česko – anglická žijící v České republice a v Řecku.....	- 52 -
6.6	Rodina česko – italská žijící v České republice.....	- 55 -
6.7	Rodina česko – kubánská žijící v České republice	- 58 -
6.8	Rodina česko – španělská žijící ve Španělsku	- 61 -
7.	ZÁVĚR PRŮZKUMU A DOPORUČENÍ.....	- 63 -
7.1	Mateřský jazyk.....	- 63 -
7.2	Metoda nabytí bilingvismu	- 63 -
7.3	Věk osvojení	- 63 -
7.4	Míchání jazyků	- 64 -
7.5	Přepínání jazyků	- 64 -
7.6	Využití jednotlivých jazyků v různých situacích.....	- 64 -
7.7	Úroveň jednotlivých jazyků.....	- 65 -
7.8	Předchozí znalosti a zkušenosti s bilingvismem.....	- 65 -
7.9	Pohled rodičů na dvojjazyčnost	- 66 -
7.10	Vliv kultur.....	- 66 -
7.11	Vnímání dvojjazyčnosti u dítěte	- 67 -
	ZÁVĚR	- 68 -
	SHRNUTÍ.....	- 70 -
	LITERATURA.....	- 71 -
	SEZNAM PŘÍLOH.....	- 73 -

ÚVOD

„Odedávna lidé řeší otázku, proč se na světě mluví různými jazyky. Cituje se historie Babylonské věže, dědičný hřích, vina se dává barvě kůže, antropologickému typu, kultuře a všem dalším rozdílům mezi lidmi, co jich jen na zeměkouli žije.“

(SKÁCEL, ZÍMA, 1983, str. 98)

Na světě existuje 3 000 až 6 000 různých jazyků, a kolem 200 států mluví více než jedním jazykem. Přesný počet jazyků, kterými se na světě mluví, nelze s jistotou určit, protože není přesná hranice mezi dialektem a spisovným jazykem.

(Česká televize, pořad O Češtině, dne 11. 11. 2007)

Studie však ukazují, že více než 50 % světové populace je bilingvní.

(ŠTEFÁNIK, 2000, str. 9)

Kolik řečí znáš, tolikrát jsi člověkem, říká jedno přísloví. U dvojjazyčnosti či vícejazyčnosti toto jistě platí také, zvláště, vychází-li naučení se více jazykům z přirozeného prostředí. Jazyk sám o sobě je jen prostředek k dorozumívání a často jde ruku v ruce s kulturou, ve které se vyskytuje. Jazyk, kultura a prostředí nás ovlivňují mnohem více, než si myslíme. Jaké to tedy je, pochází-li každý rodič z jiného prostředí, z jiné kultury a mluví-li na dítě svým, tedy jiným jazykem? Tato otázka mě zaujala natolik, že jsem se rozhodla tímto tématem zabývat ve své diplomové práci.

Hlavním tématem této diplomové práce je bilingvismus. Teoretická část práce se zabývá bilingvismem obecně a je rozdělena do čtyř kapitol. První kapitola vysvětluje základní terminologii, zabývá se pojmy a rozdělením bilingvismu. Další kapitoly se zabývají vlivem bilingvismu na psychiku dítěte, metodami bilingvní výchovy a v závěru také krátce multikulturalismem.

Praktická část řeší otázky bilingvismu, kterými jsem se zabývala při rozhovorech s dvojjazyčnými, popř. vícejazyčnými rodinami. Hlavním cílem práce je zjistit, jakým způsobem rodiny řeší dvojjazyčnost.

1. TEORETICKÉ VYMEZENÍ BILINGVISMU

1.1 Terminologie, vymezení pojmů

Existuje mnoho definic bilingvismu, neboť řada odborníků, kteří se touto problematikou zabývají, na ni pohlíží z různých úhlů pohledu. (DOSKOČILOVÁ 2002, str. 229)

Bilingvismus (z latinského základu) je chápán jako schopnost užívat dva jazyky, popř. více jazyků, případně jako jazyková dvojjazyčnost, tj. dokonalé užívání dvou jazyků, zpravidla mateřského jazyka a jazyka cizího, takže cizí jazyk může za určitých okolností rovnocenně nahradit jazyk mateřský. (KOPECKÝ 2003)

Jedná se o dvojjazyčnost a také schopnost alternativního používání dvou jazyků (anebo dvou variant tohoto stejného jazyka, např. dvou dialektů) v závislosti na situaci a prostředí, ve kterém se komunikace uskutečňuje.

Bilingvismus je ovládnutí dvou a více jazyků na úrovni rodilých mluvčích. (ŠTEFÁNIK 2005)

Pojmy týkající se počtu použitých jazyků:

Monolingvismus je schopnost jedince používat jen jeden jazyk.

Bilingvismus je schopnost jedince používat dva jazyky.

Multilingvismus (vícejazyčnost) je schopnost jednotlivce používat více než dva jazyky.

Pojmy týkající se bilingvismu a jeho použití:

Dominantní jazyk: jazyk, který jedince užívá na vyšší úrovni.

Hladké přepínání: přepínání jazykových kódů, pro které platí syntaktické restriktce. Může, ale nemusí být signalizované pauzami, váháním, opakováním, metajazykovými poznámkami a jinými způsoby upozorňujícími na přepínání.

Horizontální bilingvismus: druh bilingvismu, pro který je typické ovládnutí dvou jazyků, které mají podobný nebo stejný status.

Hypotéza kritického období: hypotéza, podle které existuje v individuálním biologickém vývinu jednotlivce období zvláštní citlivosti na schopnost osvojit si (druhý) jazyk.

Incipientní bilingvismus: rané stádium bilingvismu, kdy jedinec ještě neovládá jeden z jazyků, ale proces osvojení už začal.

Intenční bilingvismu: bilingvismus u dětí, kdy jeden z rodičů mluví s dítětem jazykem, který není jeho mateřským.

Integrativní bilingvismus: druh bilingvismu, jehož smyslem je lepší integrace hovořícího do (nové) společnosti nebo společenské skupiny.

Koordinativní bilingvismus: vyrovnaný, jedinec ovládá oba jazyky na úrovni mateřštiny.

Přirozený bilingvismus: primární bilingvismus, neřízený, druh bilingvismu, který člověk získal přirozeným způsobem v bilingválním prostředí.

Sukcesivní bilingvismus: druh bilingvismu, při kterém si jednotlivec začal osvojovat druhý jazyk až po osvojení si prvního.

(ŠTEFÁNIK 2005)

1.2 Typy bilingvismu: základní dělení

1.2.1 Bilingvismus kolektivní a individuální

Bilingvismus kolektivní: situace, kdy všichni členové (většina členů) společnosti jsou bilingvní. Vyskytuje se v zemích, které mají více oficiálních jazyků. O kolektivním bilingvismu hovoříme také v souvislosti s menšinovými komunitami, jejichž jazyk není oficiálně uznáván a jejichž členové jsou nuceni naučit se jazyk většiny.

Bilingvismus individuální: bilingvní jsou pouze jednotlivci.

1.2.2 Bilingvismus s dominancí jednoho z jazyků a bilingvismus vyvážený

Dělení na bilingvismus s dominancí jednoho z jazyků a bilingvismus vyvážený se týká jazykové kompetence jedince v obou jazycích.

Bilingvismus s dominancí jednoho z jazyků: znalost jazyků není vyrovnaná. Osvojení obou jazyků nemusí probíhat na všech úrovních (porozumění mluvené řeči, produkce mluvené řeči, čtení a psaní). Například mnoho jazyků světa psanou formu nemá, a přesto existují rodilí mluvčí těchto jazyků.

Bilingvismus vyvážený: mluvčí ovládá oba jazyky na stejné (podobné) úrovni. O vyváženém bilingvistu hovoříme například v případě jazykové situace dětí ze smíšených manželství, kdy oba rodiče jsou rodilí mluvčí svého jazyka a dítě je vystaveno oběma jazykům relativně stejnou měrou.

1.2.3 Bilingvismus simultánní a sekvenční

Dělení na bilingvismus simultánní a sekvenční bere v úvahu čas, kdy dítě bylo jazykům vystaveno.

Bilingvismus simultánní: jedinec se oba jazyky učí současně (ve stejnou dobu).

Bilingvismus sekvenční: jedinec se učí druhý jazyk až ve chvíli, kdy první jazyk už ovládá.

1.2.4 Bilingvismus přirozený a umělý

Rozdělení bilingvistu na přirozený a umělý se týká prostředí a způsobu, kde a jak se jedinec jazykům naučil.

Bilingvismus přirozený: mluvčí se učí oba jazyky v přirozené komunikaci, bez formálního vyučování.

Bilingvismus umělý (školní): výsledek formálního vyučování ve škole.

(DOSKOČILOVÁ 2002, str. 231)

1.3 Klasifikace bilingvismu (podle Hoffmana)

Věk jedince, ve kterém si osvojuje oba jazyky, může vést ke značným rozdílům, ke specifikaci např. *raný* nebo *pozdní bilingvismus*. Hranice není mezi pojmy stanovena, ale za nejzazší věk je obecně považován věk puberty

Okolnosti, ve kterých si jedinec oba jazyky osvojuje. Podle tohoto rozlišujeme dvojjazyčnost *primární* a *sekundární*. Primární bývá označováno osvojením jazyků v přirozeném prostředí (v rámci rodiny, komunity). Sekundárně bilingvní jedinec se stává dvojjazyčným pomocí systematických a účelně uspořádaných instrukcí. Tento proces je podstupován vědomě a dobrovolně.

Kvalitativní i kvantitativní hodnocení bilingvismu vyjadřuje termíny: *aditivní* a *subaditivní bilingvismus*. První předpokládá, že přidání druhého jazyka k jazyku již osvojenému vede k obohacení společenských, kognitivních a lingvistických schopností jedince. Druhý termín odpovídá teorii, že druhý jazyk je osvojen na úkor prvního. Tuto problematiku můžeme spojovat zejména s minoritními skupinami, které pod tlakem společnosti používají jazyk většiny a ztrácejí tak způsobilost mluvit svými vlastním, původním jazykem.

Otázka, do jaké míry musí člověk profesionálně ovládat a užívat jazyky, aby mohl být nazván bilingvní, je jedním z nejzvažovanějších aspektů při posuzování bilingvismu. Můžeme najít celou škálu definic založenou na tomto kritériu jazykové kompetence, začínaje velmi liberálním pohledem a konče druhou extrémní polohou maximalisticko-perfekcionistickou. Zhruba doprostřed bychom mohli situovat pojem *vyrovnaný bilingvismus*: vyrovnaný bilingvní stav, kdy je člověk plně kompetentní v obou svých jazycích a ovládá je na stejné úrovni. Toto je ideální stav, ve skutečnosti mají bilingvní jedinci tendenci dávat přednost jednomu ze dvou ovládaných jazyků.

Kdy a do jaké míry jedinec používá který jazyk je funkční hledisko. Podle něj můžeme hovořit o tzv. *receptivním – pasivním bilingvismu* u osoby, která je schopna rozumět druhému jazyku v jeho mluvené nebo psané formě, ale není schopna v něm aktivně

komunikovat. Naproti stojí pojem *produktivní – aktivní bilingvismus*, který přiřazujeme lidem, kteří komunikují oběma jazyky v psané i mluvené formě.

Vlastní postoj k dvojjazyčnosti jako kritérium, kdy si je bilingvní člověk vědom různě intenzivně a na různé úrovni své lingvistické odlišnosti. Kromě toho se jedná také o jedincovo ztotožnění s oběma jazyky a kulturami, o pocit maximální jistoty v komunikaci těmito jazyky. Na straně druhé je postoj obou jazykových skupin k bilingvnímu členovi a jeho přijetí. Právě pohrdavý postoj a intolerance majoritní skupiny mohou vést bilingvního jedince ke snaze nelišit se od majoritního prostředí, což řeší tím, že jazyk minority nepoužívá a asimiluje. (HOUSAROVÁ 2002, str. 24-25)

1.4 Kritéria, podle kterých je možné definovat mateřský jazyk

Mnoho bilingvních jedinců má problém s odpovědí na otázku, který z jazyků je jejich mateřským jazykem. Tato otázka může být podstatná např. v situaci, kdy má být rozhodnuto, kterým jazykem bude příslušník jazykové menšiny vzděláván. Existují čtyři kritéria, podle kterých je možné definovat mateřský jazyk.

(SKUTNABB – KANGAS 1984)

Kritérium původu

- mateřský jazyk je ten jazyk, kterým mluví matka jedince, popř.osoba, která se na jeho výchově nejvíce podílí
- mateřský jazyk je ten, který se jedinec naučil jako první

Kritérium kompetence: mateřský jazyk je ten, který mluvčí umí nejlépe.

Kritérium používání (funkce): mateřský jazyk je ten, který jedinec nejvíce používá.

Kritérium identifikace: mateřský jazyk je ten, se kterým se jedinec sám identifikuje, nebo ten, který je mu připisován rodilými mluvčími daného jazyka.

(DOSKOČILOVÁ 2002, str. 229)

1.5 Způsoby, kterými může člověk přijít k bilingvistu

K bilingvistu může člověk přijít nejčastěji těmito dvěma způsoby:

- Narodí se do rodiny, kde každý z rodičů mluví jiným jazykem, takže si oba jazykové systémy osvojuje paralelně.
- Ocitne se jako dítě emigrantů, kdy doma převládá původní jazyk, ovšem ve škole a s kamarády mluví jazykem země, v níž žijí. (BRAUNOVÁ 1997, str. 1)

1.6 Příčiny bilingvistu podle Grosjeana

Mezi nejčastěji uváděné příčiny bilingvistu patří (podle Grosjeana):

- stěhování lidí
- smíšená manželství
- nacionalismus a politický federalismus
- vzdělání a kultura
- industrializace, urbanizace, náboženství

2. VLIV BILINGVISMU NA PSYCHIKU DÍTĚTE

2.1 *Psychika dítěte*

Na otázku vlivu bilingvismu na psychiku dítěte se snažilo hledat odpověď mnoho psychologů, lingvistů i pedagogů. Dříve převládal názor, že bilingvismus negativně ovlivňuje intelektuální vývoj dítěte. Někteří psychologové upozorňovali na nebezpečí směšování obou jazyků a zpomalení osvojování jazyka, jiní odborníci byli dokonce přesvědčeni, že bilingvismus omezuje kapacitu mozku, a limituje tak schopnost nabývání jiných znalostí a bývá příčinou vzniku koktavosti.

(dle Valentové, sec. cit. in DOSKOČILOVÁ 2002, str. 231)

Žádné vědecké výzkumy nepotvrdily, že by dvojjazyčnost měla na duševně zdravé dítě jakýkoliv negativní vliv. Není například pravda, že je mezi nimi více koktavých nebo méně manuálně zručných. Může se pouze stát, že vývoj řeči nepostupuje tak rychle jako tam, kde vládne jediný jazyk. Rozdíly však nejsou závažné, rychle se vyrovnají a s přibývajícím věkem začnou převládat klady.

„Dvojjazyčné dítě má něco, co druhé bude pracně dohánět,“ poznamenává profesor Matějček. „Musí však oba jazyky stále užívat, jinak ten, který nepěstuje, zakrní.“

Výsledky pozdějších výzkumů však tyto názory jednoznačně vyvrátily a naopak poukázaly na mnohé výhody, které bilingvismus přináší. Jsou to například:

- větší vědomí arbitrárnosti jazyka,
- rychlejší oddělení významu od formy
- větší schopnost kreativního myšlení
- větší kognitivní a jazyková variabilita
- větší schopnost při tvoření představ

(DOSKOČILOVÁ 2002, str. 231)

Znalost dvou jazyků umožňuje bilingválním jedincům komunikovat se širším okruhem lidí, poznat lépe jejich zvyky i kulturu, a stát se tak citlivějším a tolerantnějším vůči rozdílným způsobům myšlení.

Malé dítě se může učit cizí řeči (čím odlišnější od mateřské, tím lépe), aniž je jeho řeč a nervová soustava narušena. Musí se to ale dít tzv. mateřskou metodou, tj. přirozeným každodenním mluveným stykem bez didaktických nároků na gramatiku.

K propagátorům dvojjazyčné výchovy se řadí Laura-Ann Petittová z univerzity v americkém státě New Hampshire. Tvrdí, že zejména předškolákovi je dvojjazyčná výchova ku prospěchu. Dokumentuje to na dětech, které se narodily v manželství, v němž rodiče pocházeli z různých jazykových oblastí. Zjistila, že děti, které se od samého počátku dostávají do kontaktu s dvěma rozdílnými jazyky, si umějí lépe poradit se slovní zásobou, gramatikou, kterou se v pozdějším období nemusí obtížně učit. Nedochozí u nich také ke zmatení jazyků, přestože otec a matka na ně hovoří jinou řečí. Rozvíjející se dětský mozek dokáže vstřebat a aplikovat obě verze. Z malého jedince se stává osobnost, která ze schopnosti mluvit a především myslet ve dvou jazycích, může v budoucnu pouze těžit. (MERISOVÁ 2006)

2.2 Mozek bilingvního dítěte

Každý jazyk se v mozku člověka ukládá na jiném místě, a proto je přirozené, že se neplete s jiným jazykem. Do pátého roku dítěte se také rozvíjí a fixuje schopnost vyslovovat různé hlásky. (POLOKOVÁ, MALIARIKOVÁ, 2006)

Prokazuje se, že záleží na tom, který jazyk je mateřský a naučíme se ho tedy nejdříve (obvykle se označuje jako L1), které jazyky se učíme jako další (L2, případně L3). Kromě toho záleží na tom, kdy a jak se učíme L2 a případně další jazyky, i na tom, do jaké šířky a hloubky i v jaké rovině (fonologické, syntaktické, lexikální i sémantické) je zvládneme. (KOUKOLÍK 2002, str. 187)

2.2.1 Přepínací kód (přepínání) - „code switching“

Přepínání je často hodnoceno jako nejvíce tvořivý rys bilingvní řeči. Jazyk je vlastně kód, kterým přenášíme informace. Každý jazyk má značné množství kódů, mezi nimiž rodilí mluvčí v různých situacích bez problému přepínají. U plně dvojjazyčných lidí pak nelze hovořit o nějakém základním jazyku, kterým „myslí“. Prostě s přepnutím kódu přepnou i způsob myšlení a často i celé své vidění světa. Jako u každé lidské činnosti je i zde důležité cvičení. Jazyk je vlastně takový sval, a když ho člověk nepoužívá, tak zakrní. I samo střídání kódů vyžaduje praxi. (LUKEŠ 2000, str. 16)

Code switching je označován jako alternativní užívání dvou jazyků během jednoho mluveného projevu či jedné ucelené konverzace. V případě bilingvních jedinců se rozumí hlavně záměna jazyků. Na rozdíl od míšení slov se přepínání většinou děje za hranicí věty. (podle HOFFMANA, sec. cit. in Housarová, 2003)

S postupným osvojováním se mění i „přepínání“. Nejdříve dítě využívá tohoto jevu v situacích, kdy se mu nedostává výrazu z druhého jazyka. Postupem času využívá bilingvní jedinec code-switching jako slovní nebo komunikativní strategii a nakonec jako znak příslušnosti k určité skupině. (HOUSAROVÁ 2003, str. 8, 23)

2.2.2 Míchání jazyků – „mixing“

Rodiče mají často obavy, když jejich dítě používá jazykově smíšené výrazy. Bojí se, že může jít o znamení, že dítě je zmatené.

Míchané výrazy musíme vnímat jako část procesu, ve kterém dochází k postupnému rozlišování jazyků. Hlavním problémem je ve skutečnosti to, že právě tyto výrazy bijí do očí a jsou často předmětem poznámek jiných lidí.

V typické dvojjazyčné rodině, kde každý rodič mluví na dítě jiným jazykem, je pravděpodobnost, že z 80 až 90 % bude komunikovat s matkou v jejím jazyce a z 80 až 90 % s otcem v jeho jazyce. Zbýlých asi 20 % budou tvořit smíšené výrazy.

Většina míchaných výrazů jsou jednoduše slova zasazená do větné skladby, které patří druhému jazyku. Dítě často používá v otázce slovo, které slyšelo v druhém jazyce nebo vypráví o zážitku, který zažilo a nezná ekvivalent v druhém jazyce. K míchání výrazů také dochází ve chvíli, kdy se dítě jazykově vyvíjí.

Důležitou otázkou je, jak pomoci dítěti rozlišit dva jazyky? Existují tři způsoby, jak postupovat:

- 1) Je dobré zřetelně rozlišovat oba jazyky uvnitř rodiny. Ne pouze důslednost v oslovování dítěte, ale také když rodiče mluví jeden s druhým. Toto není vždycky jednoduché. Bilingvní rodiče mají tendenci používat smíšené výrazy.
- 2) Pokud dítě používá smíšené výrazy, nenapomínejte ani se tím nezabývejte. Místo toho mu nabídněte odpověď v jazyce, ve kterém spolu mluvíte.
- 3) Zkuste znásobit příležitosti, kdy je dítě v kontaktu s lidmi, které má rádo, ale kteří skutečně rozumí jen jednomu z jeho jazyků. Touha dítěte komunikovat s těmito lidmi ho bude nutit nepoužívat slova, kterým osoba nerozumí.

(HARDING, RILEY 1986, str. 128 – 129)

3. METODY BILINGVÁLNÍ VÝCHOVY DĚTÍ

Hovoříme-li o bilingvální výchově dětí, máme tím na mysli v první řadě výchovu dětí v rodině. Existuje více možností bilingvální výchovy dětí v rodině.

3.1 Možnosti bilingvální výchovy dětí

Imerzní či mateřská (přímá) metoda (podle SOVÁKA, sec. cit. in HOUSAROVÁ, 2002, str.3) je taková, při níž si dítě osvojuje jazyk ve svém přirozeném prostředí. Dítě se dostává do dvou odlišných jazykových kontextů, kde si v citové vazbě na určité osoby nebo prostředí osvojuje dva jazyky, aniž by překládalo z jednoho jazyka do druhého a nebo se učilo gramatická pravidla.

Nejznámější metodou je Grammontův (Ronjatův) princip. Jeho podstata spočívá v důsledném dodržování zásady jedna osoba - jeden jazyk. Jeho autorem je francouzský lingvista M. Grammont. Toho požádal v roce 1908 kolega J. Ronjat o radu, jak vést budoucí bilingvální výchovu svého dítěte (manželka J. Ronjata byla Němka).

Další metodu použili při výchově svých dětí A. Fantini a E. Zierer. Její podstata spočívá v používání jen jednoho jazyka při komunikaci obou rodičů s dítětem a uvedení druhého jazyka až v období okolo třetího roku věku dítěte, po dostatečném vytvoření základů prvního jazyka.

Třetí možností, často hlavně v komunitách jazykových menšin, je výlučně používání jazyka menšiny všemi členy domácnosti. Jazyk většinového národa si dítě osvojuje mimo rodiny.

Kromě uvedených tří nejpoužívanějších metod existují ještě některé další, méně frekventované metody: používání jednoho jazyka oběma rodiči přes týden a druhého přes víkend, střídavé používání obou jazyků v závislosti na tématu, prostředí a situaci, omezené používání jednoho jazyka ve stanovených úsecích každý den atd.

(ŠTEFÁNIK 2000)

Existuje také metoda postavená na přirozeném bilingvismu, tzv. metoda guvernantky, jež má původ ve výchově šlechtických dětí. Spočívá v tom, že dítě tráví značnou část dne s cizí vychovatelkou, která ovládá mateřštinu svého svěřence jen ve velmi omezené míře. Chce-li se tedy dítě s vychovatelkou domluvit, musí se naučit její jazyk. (HUTAROVÁ 1994/95, str. 215)

3.2 Studie o dětském bilingvismu

V závislosti na tom, mají-li rodiče rodný jazyk stejný nebo ne, či je-li dítě vystaveno dvěma jazykům od samého začátku, nebo jestli se do kontaktu s druhým jazykem dostává od určitého (avšak ještě stále raného) věku, v závislosti na jazyku okolí a metodě bilingvální výchovy dětí ze strany rodičů, můžeme rozdělit studie do šesti skupin:

1) Rodiče mají rozdílné jazyky, jazyk jednoho z rodičů je zároveň dominantním jazykem okolí, rodiče používají metodu jedna osoba – jeden jazyk hned od narození dítěte např.:

Tabulka 1

Autor	Jazyky		
	otec	matka	okolí
J. Ronjat (1913)	francouzština	němčina	francouzština
W. Leopold (1939-49)	němčina	angličtina	angličtina
von Raffler- Engel (1970)	angličtina	italština	italština

2) Rodiče mají rozdílné rodné jazyky, jazyk jednoho z rodičů je zároveň dominantním jazykem okolí (komunity), rodiče s dítětem mluví stejným jazykem, který není dominantním jazykem okolí, do kontaktu s dominantním jazykem se dítě dostává později (okolo tří let) např.:

Tabulka 2

Autor	Jazyky		
	otec	matka	okolí
A Fantini (1974)	angličtina	španělština	angličtina
E. Zierer (1977)	němčina	španělština	španělština

3) Rodiče mají stejný rodný jazyk, který používají ve vzájemné komunikaci i v komunikaci s dítětem, tento jazyk je jiný než dominantní jazyk okolí např.:

Tabulka 3

Autor	Jazyky		
	otec	matka	okolí
E. Haugen (1953)	norština	Norština	angličtina
V. Bubenik (1978)	čeština	Čeština	angličtina
V. Ruke – Dravina	litevština	Litevština	švédština
E. Oksaar (1977)	estonština	Estonština	švédština/němčina

4) Rodiče mají rozdílné rodné jazyky, dominantní jazyk okolí je odlišný od jazyků rodičů, rodiče s dítětem komunikují jedním se svých rodných jazyků např.:

Tabulka 4

Autor	Jazyky		
	otec	matka	okolí
W. Wlwert (1959)	němčina	angličtina	italština

5) Rodiče mají stejný rodný jazyk, dominantní jazyk okolí je totožný s rodným jazykem rodičů, jeden z rodičů komunikuje s dítětem v jazyku, který není jeho rodným jazykem např.:

Tabulka 5

Autor	Jazyky		
	otec	matka	okolí
Dmitrijevič (1965)	angličtina	srbština	srbština
G. Saunders (1988)	němčina	angličtina	angličtina

6) Rodiče jsou bilingvní, okolí je také bilingvní, rodiče komunikují s dítětem volně v obou jazycích např.:

Tabulka 6

Autor	Jazyky		
	otec	matka	okolí
A.Tabouret–Keller (1962)	francouzština/němčina	francouzština/němčina	francouzština/němčina

(tabulky viz ŠTEFÁNIK 2002)

3.3 Bilingvální vzdělávání (školní bilingvismus)

Problematika bilingvismu úzce souvisí se vzděláváním. Existuje celá řada způsobů bilingválního vzdělávání, které se liší v závislosti na množství faktorů: bilingvální vzdělávání a výchova v rámci rodiny, předškolní bilingvální výchova, bilingvální vzdělávání v cizojazyčných školách, bilingvální vzdělávání neslyšících jako jazykové menšiny, bilingvální vzdělávání etnických či kulturních jazykových menšin na území cizího státu atd. (DOSKOČILOVÁ 2002, str. 232)

Tabulka 7 - Dělení základních škol v ČR podle vyučovacího jazyka

Ukazatel	Školní rok					
	2000/01	2002/03	2003/04	2004/05	2005/06	2006/07
Školy celkem	4 031	3 961	3 870	3 785	4 474	4 199
v tom s vyučovacím jazykem:						
českým	4 003	3 932	3 842	3 762	4 450	4 176
českým a německým (bilingva)	1	1	1	1	1	1
českým a polským (bilingva)	-	1	1	-	-	-
polským	27	27	26	22	23	22
Třídy celkem	48 139	46 329	44 850	42 836	45 769	44 527
v tom s vyučovacím jazykem:						
českým	47 987	46 176	44 703	42 704	45 636	44 410
českým a německým (bilingva)	5	5	5	5	5	5
českým a polským (bilingva)	-	9	9	-	-	-
polským	147	139	133	127	128	112
Žáci celkem	1 056 860	994 130	956 324	917 738	916 575	876 513
v tom s vyučovacím jazykem:						
českým	1 054 321	991 671	953 964	915 626	914 596	874 840
českým a německým (bilingva)	105	105	105	108	104	123
českým a polským (bilingva)	-	162	158	-	-	-
polským	2 434	2 192	2 097	2 004	1 875	1 550

(ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD 2008)

Různé typy bilingválních vzdělávacích programů určených pro vzdělávání jazykových menšin se zaměřuje na podporu dvojjazyčnosti - souběžné vzdělávání v obou jazycích.

3.3.1 Základní klasifikace těchto vzdělávacích programů

(J. Fishman)

Přechodný bilingvismus: menšinový jazyk je užíván do té doby, než znalosti dítěte dosáhnou takové úrovně, že může být vzděláváno většinovým jazykem.

Jednogramotný bilingvismus: oba jazyky jsou rozvíjeny v oblasti produkce a percepce řeči, gramotnost je však podporována pouze u většinového jazyka.

Částečný bilingvismus: v obou jazycích je rozvíjena produkce a percepce řeči i gramotnosti, u menšinového jazyka se však omezuje pouze na oblasti, které se týkají minoritní komunity a kulturního dědictví.

Kompletní bilingvismus: u dětí jsou rozvíjeny oba jazyky ve všech oblastech (produkce a percepce řeči, čtení, psaní, myšlení). Výuka se také zaměřuje na znalosti reálií a kulturního dědictví společnosti, hovořících danými jazyky (tento typ vzdělávacího programu podporuje biculturalismus).

(DOSKOČILOVÁ 2002, s. 232 - 233)

3.4 Umělý bilingvismus

Umělá dvojjazyčnost spočívá ve výuce cizího jazyka, např. již v ranném věku. Jak uvádí profesor Matějček, dítě se do osmi let jazyk neučí, ale přijímá jej přirozeným kontaktem se svým okolím. Teprve kolem 11 let se začíná hovořit o klasickém vyučování cizímu jazyku. Mnoho rodičů přihlašuje již v mateřské škole své dítě do „kurzu“ cizího jazyka. Pro dítě může být velkým přínosem setkání s tím, že si lidé povídají jinou řečí, že existuje jiná kultura, jiné zvyky. Vzhledem ke schopnosti napodobování v ranném věku mají děti příležitost od kvalitních lektorů (nejlépe rodilých mluvčích) získat dokonalou a správnou výslovnost.

Vzhledem k již zmíněné výborné napodobovací schopnosti u dětí může např. výuka francouzštiny či němčiny s kvalitním vyučujícím podpořit hrdelní výslovnost hlásky R.

Z psychologického hlediska, podle odborníků, není námitek proti výuce cizího jazyka v ranném věku. Jinak na danou problematiku mohou pohlížet logopedové.

(TRKOLOVÁ 2003)

3.5 Bilingvální výchova ve smíšených manželstvích (přirozený bilingvismus)

Jde o situaci, která se v souvislosti s bilingvismem velmi často objevuje: výchova dětí ve smíšených manželstvích, kde každý z rodičů hovoří jiným rodným jazykem. (DOSKOČILOVÁ 2002, s. 223)

Přirozený bilingvismus vznikající ve smíšených manželstvích za předpokladu, že oba rodiče mluví na dítě od narození důsledně svou mateřštinou, dítě nezatěžuje. Nejedná se zde totiž o žádnou výuku, kterou by mohlo být dítě přetěžováno z důvodu nepřiměřeně raného věku nebo přílišné intenzity, nýbrž o přirozené paralelní budování dvou jazykových struktur, jež se zpočátku prolínají, později se však od sebe stále více vzdalují. Bilingvní dítě se učí komunikaci v každé situaci ve dvou jazykových formách, a to někdy i současně. Dítě tedy vnímá jeden obsah komunikace ve dvojí formě, kterou též ukládá do paměti. Při aktivní komunikaci pak „vytáhne šuplík“ s jazykem, jímž mluví jeho komunikační partner. Podmínkou toho, aby při bilingvní komunikaci nenastal v psychice dítěte chaos, je autentičnost jazykového projevu mluvčích. Bilingvní dítě přísně rozlišuje, které osoby mluví jedním jazykem a které druhým, a jakékoli zpochybnění těchto vazeb pociťuje jako porušení řádu. (HUTAROVÁ 1994/95, str. 215)

„Během učení je nutné, aby si dítě spojovalo daný jazyk s určitou situací nebo člověkem. Například jedním jazykem mluví ve škole, druhým, když si hraje se sourozencem, v jiném mu rodič vypráví pohádku atd. Jinak s ním mluví matka, jinak otec či prarodič. Rodiče by se měli rozhodnout, v jakých situacích se budou s dítětem dorozumívat určitým jazykem, a potom to rozumně důsledně dodržovat. Dítě, které se učí svůj první jazyk, nechápe, že

existují různé, vzájemně nesrozumitelné jazyky. Pokud tedy dítě uslyší různé jazyky bez ladu a skladu, může začít hovořit jakousi smíšeninou. To se většinou záhy napraví, když si toho rodiče všimnou nebo když dítě začne chodit do školy.“ (LUKEŠ 2000, str. 16)

3.5.1 Jak vychovávat bilingvně

- každý z rodičů by měl mluvit na dítě svou rodnou řečí
- dětské věty složené ze slov dvou jazyků není třeba opravovat
- nespěchat na dítě, neboť vývoj jazykových schopností může postupovat pomaleji
- při přestěhování do cizojazyčného prostředí by rodiče v komunikaci s dítětem měli přejít na jazyk nové země
- dítě by i později mělo používat oba jazyky, jinak bude jeden z nich zapomínat

(BRAUNOVÁ 1997, str. 2)

RADY PRO RODIČE Z VÍCEJAZYČNÝCH RODIN

- pamatujte si, že přepínání mezi jazyky je zcela přirozené
- dítě musí mít každý jazyk jasně spojen s určitou situací a člověkem
- dítě se nenechá zlákat k učení rozumovými argumenty, ale např. tím, že se potřebuje domluvit s kamarádem
- důležité jsou pocity dítěte při učení
- kromě jazyka patří k dorozumívání i postoje, gesta, reálie-kultura
- psaní a čtení jsou naprosto odlišné dovednosti než mluvení a poslouchání, chcete-li, aby se dítě umělo vyjadřovat písemně, musíte ho to naučit
- ne každé dítě je stejně otevřené novým jazykům, většinou však bývá problém v nevhodné motivaci, a ne ve vrozené neschopnosti
- dělat chyby je přirozené, každý se jazyk učí jinak
- bilingvní člověk nemusí být hned dobrým předkladatelem nebo tlumočnickem, obojí vyžaduje speciální trénink
- bilingvní lidé se také nemusí automaticky bez problémů naučit třetí jazyk

(LUKEŠ 2000, str. 16)

DESET VÝHOD PRO DÍTĚ PLYNOUCÍCH Z DVOJJAZYČNOSTI

Komunikace v rámci celé rodiny a komunity

Tam, kde jsou mateřské jazyky rodičů odlišné, může dvojjazyčné dítě komunikovat v obou těchto jazycích. Tak se může vyvíjet těsná a osobitá vazba s každým z rodičů. Oba rodiče předávají zároveň dítěti část své minulosti a kulturního dědictví.

Dvojjazyčnost tvoří mosty mezi generacemi, například k prarodičům či dalším členům rodiny. Pomáhá tak vytvářet pocit sounáležitosti s širší rodinou.

Dvojnásobný požitek z četby a psaní

Pokud někdo umí číst a psát ve dvou jazycích, je obvykle schopen těšit se i ze dvou literatur v originálním znění. To mu umožní hlouběji porozumět různým tradicím, idejím a modelům myšlení a chování. Potěšení z četby románů, poezie či časopisů a radost z dopisování si s přáteli a rodinou se pro dvojjazyčné osoby zdvojnásobuje.

Přístup ke dvěma kulturám

Jednou z výhod dvojjazyčnosti je přístup ke dvěma kulturám, jež mohou být velmi rozdílnými zkušenostními světy. S jazykem je spjato bohatství takových věcí, jako jsou ustálená spojení slov a rčení, lidová vyprávění, dějiny, básnictví, literatura a hudba – jak tradiční tak současné.

Tolerance vůči jiným jazykům a kulturám

Protože dva jazyky poskytují širší kulturní zkušenost, vyznačují se dvojjazyčné osoby často větší tolerantností k rozdílům v kulturách, náboženstvích a zvyklostech.

Přínos ve sféře myšlení

Výsledky výzkumu prokázaly, že kvalitní dvojjazyčnost přináší dotyčným osobám konkrétní výhody ve sféře myšlení a již vůbec nemá za následek duševní zmatek, jak se občas tvrdí. Jedná se o čtyři hlavní oblasti:

Tvůrčí myšlení: dvojjazyčné dítě zná dvě či více slov pro každý předmět či abstraktní pojem. Když jsou mírně rozdílné významy přiřazovány ke slovům ze dvou jazyků, může dvojjazyčná osoba pružněji rozvíjet schopnost myslet.

Vnímavost: dvojjazyčné osoby si musejí uvědomovat, jaký jazyk použít v hovoru, s kým a kdy. Stávají se tak mnohem vnímavějšími k potřebám posluchačů, než lidé ovládající pouze jeden jazyk.

IQ testy: výzkum v mnoha rozličných zemích světa prokázal, že dvojjazyčné osoby mívají lepší výsledky IQ testů, než osoby ovládající jen jeden jazyk.

Dobrý začátek při výuce čtení: jak prokázali kanadští vědci, menší soustředění se na zvukovou stránku a výraznější zaměření se na význam slov má za následek dobrý začátek při učení se číst. Pro dvojjazyčné děti ve věku mezi čtyřmi a šesti lety bývá tato skutečnost výhodou.

Zvýšení sebeúcty

Schopnost přirozeně „přepínat“ mezi dvěma jazyky a hovořit s různými lidmi v adekvátním jazyce dodává dětem dobrý pocit ze sebe sama a ze svých schopností. Vědomí opravdového ovládní obou jazyků může mít podivuhodný dopad na růst sebeúcty dítěte.

Jistota v souvislosti s identitou (výzkumy ve Walesu)

Velština je jednou z mála věcí, které odlišují Wales od zbytku Velké Británie, může tak být významným spojovacím článkem mezi Velšany, ať již jsou kdekoliv. Každý, kdo žije ve Walesu anebo z něj pochází, může pociťovat hrdost na velštinu, dokonce i když tímto jazykem nehovoří.

Přínos při vzdělání

Výzkumy týkající se dvojjazyčných systémů vzdělávání v Kanadě, USA, Baskicku, Katalánsku či Walesu prokazují, že děti, ovládající dva jazyky, mívají lepší výsledky ve výuce a poněkud vyšší výkony při testech a zkouškách. Tyto skutečnosti pravděpodobně souvisejí s výhodami dvojjazyčnosti ve sféře myšlení zmíněnými již dříve.

Naučit se třetí jazyk je snazší

Stále více výzkumů v Evropě potvrzuje, že dvojjazyčné osoby se snáze učí další jazyk. Nejnovějším příkladem jsou děti ze zemí jako Nizozemsko, Dánsko či Finsko, které často hovoří bez potíží třemi, čtyřmi či pěti jazyky. Dalším příkladem je Baskicko, kde je stále běžnější učit se baskičtinu, španělštinu a angličtinu.

Výhody ve sféře práce

Osoba hovořící dvěma jazyky, bude mít výhledově pravděpodobně větší výběr na trhu práce. Dvojjazyční lidé jsou ve stále stoupající míře potřební ve sféře maloobchodu, turismu, dopravy, styku s veřejností, bankovníctví a úřednictví, překladatelství, marketingu a odbytu, práva a vyučování. Být dvojjazyčný sice automaticky nezaručuje obživu, ale dotyčný tak při hledání pracovního místa disponuje cennou dovedností navíc.

(ŠATAVA 2001, str. 121-123)

3.5.2 Motivace k bilingvnímu chování

Jsou různé druhy motivace, které učení podstatně ovlivňují. Podle výzkumů se dítě jazyk nejnáze učí proto, aby zapadlo do prostředí. Tato motivace ale funguje i záporně. Pokud se chce dítě od svého prostředí co nejvíce distancovat, bude dalšímu jazyku silně vzdorovat.

Jazyk nezahrnuje jenom slova a gramatická pravidla, ale také postoje, způsob chování, gesta a znalost reálií. Ty jsou v určitém jazykovém prostředí často důležitější než perfektní přízvuk. Opravdu bilingvní člověk by proto měl být především bikulturní.

Na otázku, kdy už je dítě bilingvní, nelze odpovědět jednoznačně. Záleží na tom, k čemu jazyk potřebuje. Jazyk není jen soubor pravidel a slovíček, je základem naší osobní a národní identity. Lidé se lépe učí řeč, ke které mají kladný vztah. Učení a naše pocity jsou bezprostředně spjaty. Pokud je tedy pro děti jeden z jazyků něčím nepříjemným, může se to odrazit na tom, jak dobře se ho naučí. Dítě také velmi ovlivňují postoje rodičů a prarodičů.

(LUKEŠ 2000, str. 16)

3.6 Zvláštní problémy bilingvních rodin

Jednojazyční příbuzní

Jednojazyční příbuzní mohou být pro bilingvní rodiny velkým přínosem, zvláště když mluví menšinovým jazykem. Tím dávají dítěti zvlášť důvod učit se tento jazyk. Ale dlouhé návštěvy jednojazyčných příbuzných mohou dočasně narušit jazykový model, který rodina doma používá. Při takové návštěvě je pak lepší, když jsou všichni s touto situací obeznámeni a připraveni na svou roli.

Učení se číst a psát

Bilingvní rodiče často chtějí, aby jejich děti byly schopny číst a psát oběma jazyky, ne jenom mluvit. Protože se děti většinou ve škole učí jen jeden jazyk, rodiče musí najít způsoby a cesty, jak učit ten další. Pokud oba jazyky používají stejnou abecedu, dítě může vlastně převést svou dovednost čtení a psaní z jednoho jazyka do druhého, ačkoliv si může pomoci i akustikou (propojení zvuku a psaného textu) a hláskováním. Pokud jazyky používají různou podobu psaní, musí rodiče zvážit, zda by dítě neměli přihlásit do jazykových kurzů, pokud jsou k dispozici. Pokud je to pro rodinu výhodnější, rodiče si musí najít čas být k dispozici dítěti nebo najít pro něj možnost doučování.

Odpor rodiny

Některým příbuzným se může zdát celá koncepce bilingvismu nevhodná, často si myslí, že to může dítěti spíše ublížit než pomoci. To je obzvlášť problém, pokud nevidí praktický užitek v možnosti znát dva jazyky. Nejlepším řešením je nenásilná výchova: upozornit na výhody pro dítě, např. schopnost mluvit k určitým příbuzným, představit je bilingvním rodinám, které znáte nebo je povzbudíte k četbě knih, které považujete za užitečné.

Odborníci

To stejné, jako pro některé příbuzné, platí v životě dítěte i pro odborníky, např. lékaře. Chtějí být upřímně nápomocní, ale rada, kterou poskytují, nebývá vždy užitečná.

Nejlepším řešením je opět nenásilná výchova, ale vůbec nejjednodušším řešením může být takové rady ignorovat. Je třeba si uvědomit, že bez ohledu na to, kolik pediatr může vědět např. o rýmě a škrábnutí, nemusí vědět o jazyku. Rodičům se doporučuje takovou radu zdvořile vyslechnout, poděkovat, přebrat si z ní to užitečné a zbytek ignorovat. Takový postup bývá doporučován při kontaktu s příbuznými, prarodiči, dotěrnými sousedy a především s lékařským personálem.

(CANDOLF 1998)

4. MULTIKULTURALISMUS

Živý jazyk jako dorozumivací prostředek vždy existuje v těsném spojení s kulturou dané skupiny. Kulturu v této souvislosti chápeme jako způsob, jakým žijí lidé, zahrnuje pravidla chování, ekonomii, sociální a politický systém, jazyk, náboženství, umění, zákony atd. Je velmi důležité pohlížet na bilingvismus nejen z lingvistického pohledu, ale také z pohledu znalosti obou kultur – biculturalismus. (HOUSAROVÁ 2002, str. 26)

V současnosti existuje na světě téměř 6000 jazyků a téměř stejný počet etnických skupin. Rozsah populace těchto etnik je velmi rozdílný: od stovek milionů obyvatel až po několik tisíc jedinců. Podstatné ale je, že etnická a jazyková rozdílnost obyvatel naší planety je zároveň doprovázena i značnou variabilitou kultur.

4.1 *Multikulturní výchova*

Multikulturní výchova má čtyři základní složky tvořící její podstatu:

- 1) Je to oblast teorie, která se utváří napříč několika vědami – tedy jde o transdisciplinární teorii.
- 2) Je to oblast výzkumu, který zásobuje jak teorii, tak praxi poznatky o multikulturní realitě, v níž se rozvíjí současná civilizace.
- 3) Je to oblast infrastruktury, jež vytváří organizační a informační základnu pro teorii, výzkum a realizaci multikulturní výchovy.
- 4) Je to oblast praxe, edukační a osvětové činnosti, realizované ve školách a v institucích celoživotního vzdělávání za účelem sblížení a spolupráce mezi etniky, národy, kulturami, rasami aj.

Ukazuje se, že vzdělávání (ve formálním školském systému i v mimoškolních edukačních prostředcích) může sehrát významnou roli při soužití lidstva v podmínkách kulturní variability. Jde o novou problematiku obvykle nazývanou multikulturní výchova.

V českém prostředí je multikulturní výchova zatím ne úplně rozpracovanou oblastí vědy a výzkumu, ačkoliv praktické potřeby s ní spjaté vyvstávají se stále větší naléhavostí: Na

jedné straně se otvíráme světu a budujeme s ním nesčetná propojení – ekonomická, politická, vojenská, sportovní aj., na druhé straně k nám přicházejí příslušníci různých kultur jako turisté, obchodníci, studenti i jako imigranti či uprchlíci. V celém tomto mohutném společenském pohybu fungují kulturní faktory – pozitivní i negativní. Působí i předsudky mezi lidmi, neznalost cizích kultur, či dokonce nepřátelské postoje.

„Multikulturní výchova není jen praktická edukační činnost zaměřená na výchovu k poznávání jiných národů, etnik, kultur apod., ale je to také oblast vědecké teorie a výzkumu.

Má-li být multikulturní výchova úspěšně realizována v praxi, musí se nutně opírat o poznatky vědy a výzkumu.

Důležité je také využití teorií řady vědeckých disciplín, které k této oblasti přispívají – od kulturní antropologie, pedagogiky, etnologie až po teorii komunikace, interkulturní psychologie aj.“

„Jednou ze složek praktické podoby multikulturní výchovy je také příprava pracovníků v oblasti managementu, diplomacie a zahraničního obchodu na komunikaci s partnery, kteří pocházejí s jiných kulturních oblastí.“

(PRŮCHA 2001, str. 7, 15)

5. CÍLE A METODIKA VÝZKUMU

5.1 Cíl a vymezení problému

Cílem této práce je zjistit, jakým způsobem rodiny řeší dvojjazyčnost, jak se projevuje, jak rodinu ovlivňuje a jaké jsou psychosociální důsledky bilingvismu.

Toto téma jsem si vybrala, protože je považuji v dnešní době vzhledem ke stoupající migraci a rostoucímu počtu smíšených sňatků za aktuální a protože mám kladný vztah k cizím jazykům.

Bilingvismus je ve světě známý již po dlouhou dobu, zato u nás, v České republice, se teprve rozvíjí v souvislosti s otevřením se světu po roce 1989 a nedávno také se vstupem naší země do Evropské unie. Otázce bilingvismu přikládám v současnosti i budoucnosti velký význam a považuji za důležité se jím zabývat především proto, aby zvláště rodiče bilingvních dětí poznali možnosti dvojjazyčné výchovy a pozitiva tohoto jevu.

Dvojjazyčné výchově byla v minulosti připisována negativní role. V současnosti je čím dál tím více poukazováno na jeho pozitivní, dokonce i prospěšný vliv nejen na psychiku, ale i na budoucí život jedince. Pokud jsou dodržována určitá pravidla, není pochyb, že je tento jev prospěšný.

Negativní vliv se ale může objevit v případě některých poruch či dysfunkcí jako je např. dysfázie či koktavost. V tomto případě je lepší dodržovat zásady monoligvismu. Velmi důležité bude i umět pomoci a poradit rodinám, které se v této situaci ocitnou, buď jako přistěhovalci, nebo v případě rozdílných národností partnerů, kteří takto budou vychovávat své děti.

Problémy mohou nastat, není-li dodržována správná metoda dvojjazyčné výchovy. Často se stává, že rodiče tápou, zda je pro dítě bilingvismus vhodný či zda mu to nemůže spíše uškodit. V rodině se může objevit nátlak ze strany příbuzenstva a mýty, že se dítě nenaučí ani jeden jazyk pořádně. Rodiče nejsou obeznámeni s problematikou míchání jazyků a

neuvědomují si, že do určitého věku je tento jev zcela normální. Nemusí si vědět v určitých situacích rady. Konkrétně v naší zemi nejsou odborníci, kteří by se na tuto problematiku zaměřovali komplexně. Existují jen někteří, kteří se jí zabývají spíše okrajově. Problémem je také najít potřebné informace v souvislé literatuře, která u nás není dostupná. Více informací o tomto tématu můžeme najít v cizojazyčné literatuře, v článcích odborných časopisů nebo na internetu, což ale rodinám nemusí přinést relevantní údaje a žádoucí efekt. Z nedostatku informací se pak může stát, že se jeden z rodičů z obavy raději přizpůsobí jazyku toho druhého.

Údaje v této práci by měly rodičům poskytnout základní informace o problematice bilingvismu. Tato práce může současně sloužit jako praktická příručka bilingvním rodinám.

5.2 Úkoly šetření

Úkolem této práce je na základě vypořádání z rozhovorů ověřit jednotlivé klíčové body a oblasti bilingvismu. U rodin jsou zkoumány především:

- a) mateřský jazyk
- b) metoda nabytí bilingvismu u dětí
- c) věk osvojení
- d) míchání a přepínání jazyků
- e) použití a využití jednotlivých jazyků v různých situacích každodenního života
- f) míra a úroveň využívání jednotlivých jazyků
- g) znalosti, zkušenosti a informovanost rodičů o této problematice
- h) pohled rodičů na dvojjazyčnost
- i) přístup k bilingvismu – do stylu rodinného života, kulturních zvyků a obyčejů

5.3 Metody a metodika šetření

Ve výzkumu jsou použity následující metody: studium odborné literatury, polostrukturovaný rozhovor a následná kvalitativní analýza dat. Otázky k rozhovoru byly připraveny opět na základě studia odborné literatury a mých dosavadních znalostí

problematiky bilingvismu. Pořadí otázek nebylo striktně dodržováno, ale podle vyvíjející se situace různě pozměněno a doplněno. Rozhovorů se zúčastnilo osm rodin, z nichž vždy alespoň jeden rodič byl české národnosti.

Účastníci výzkumu byli rodiče, především matky dětí předškolního a mladšího školního věku. Výběr rodičů bilingvních dětí byl zvolen náhodně. Z těchto rozhovorů tak mohl být vyzorován vývoj dvojjazyčné výchovy od narození a působení dvou jazyků v rodinném prostředí dítěte. Rozhovory probíhaly od října 2007 do března 2008 a konaly se v prostředí, které si zvolily dotazované osoby samy. Několik rodin se zúčastnilo rozhovoru telefonickou formou (Skype). Jednotlivé rozhovory trvaly v průměru 30 minut a informace byly nahrávány na diktafon.

Z důvodu zachování anonymity byla jména rodin i rodinných příslušníků pozměněna a k použití veškerých údajů v této práci daly rodiny ústní souhlas.

5.4 Data a jejich interpretace

V následující kapitole jsou popsány rodiny, u nichž byly na základě rozhovorů zkoumány jednotlivé kategorie a oblasti bilingvismu. Jedná se zejména o tyto klíčové body: vznik bilingvismu, věk a metoda osvojení, využití jednotlivých jazyků a jejich úroveň (mluvení, porozumění, čtení, psaní), přepínání, míchání, dosavadní znalosti a zkušenosti problematiky bilingvismu a vliv kultur.

Každá rodina je na začátku krátce představena po stránce jazykové.

6. VÝSLEDKY ŠETŘENÍ V BILINGVNÍCH RODINÁCH

6.1 Rodina česko – italská žijící v Německu

Relevantní údaje o jazycích probandů z rodinné anamnézy

Rodina žije v Německu. Každý z rodičů mluví na dítě převážně svým rodným jazykem. Manželé spolu hovoří italsky.

Matka je původem Češka. S dětmi mluví česky. Umí mluvit i německy. Němčinu používá např. když dětem vysvětluje učivo ze školy. Dlouho nechtěla německy mluvit, ale ve škole při styku s jinými rodiči už nebylo vyhnutí. Jednu dobu, bylo to asi půl roku, mluvila na děti i italsky.

Otec je původem Ital. S dětmi mluví italsky. Německy se domluví, ale doma mluvit německy nechce. I pohádky dětem raději čte v italštině. Česky mluví špatně.

Dcera Maria (9 let) navštěvuje 3. třídu. Od začátku začala mluvit dobře. Nejprve začala hovořit česky, protože čas trávila převážně s matkou. S otcem začala postupně mluvit italsky. Od tří let začala ve školce mluvit německy.

Syn Lucio (6 let) chodí do 1. třídy. Začal mluvit pozdě, asi až ve věku 2,5 až 3 roky. Chodil také na logopedii, neuměl vyslovovat hlásku K. Po vytrhnutí mandlí začal mluvit dobře.

Dcera Gabriele (3 roky) začala mluvit bez problémů, jen ještě neumí dobře R a občas plete některá písmena. V současné době se u ní objevuje míchání jazyků.

Mateřský jazyk

Matka považuje za mateřský jazyk svých dětí němčinu, protože ji nejvíce používají, nejlépe a nejrychleji v ní mluví.

Metoda nabytí bilingvismu a věk osvojení

U nejstarší dcery měla matka nejprve obavy, jakým jazykem by na ni s manželem měli mluvit. Začala ale automaticky česky, protože v té době ještě neuměla dobře německy ani italsky. Od půl roku začala na dceru mluvit také italsky. Otec se totiž obával, aby se s ní v budoucnu domluvil. Do tří let tedy Maria používala oba jazyky – češtinu i italštinu. Čeština ovšem převládala, protože Maria trávila více času s matkou. Italsky nejprve nechtěla moc mluvit. Už ve dvou letech u ní byly velké pokroky, měla velkou slovní zásobu a bezproblémově přepínala mezi jednotlivými jazyky. Od tří let začala ve školce mluvit třetím jazykem - němčinou.

V tomto případě rodiče využili metodu „jedna osoba - jeden jazyk“. Bylo ale také období, které trvalo asi půl roku, kdy matka na děti mluvila italsky. Postupně došlo k osvojení si třetího jazyka ve školním prostředí, tzn. jazyka, kterým mluví většinová společnost.

Syn Lucio začal nejdříve mluvit česky, protože měl stejně jako starší sestra nejdříve největší kontakt s matkou. Poté, co nastoupil do mateřské školy, učitelka matce po měsíci řekla, že mu nerozumí. Neuměl některá písmenka vyslovovat. S italštinou začal asi stejně jako s češtinou, protože se doma jazyky míchaly. I matka na něj mluvila hodně italsky. Nechtěl celkově moc mluvit, začal až asi ve 2,5 letech. Rozmluvil se, když byli v Itálii u rodiny.

Když chodil Lucio na logopedii, protože neuměl dlouho vyslovovat hlásku K, logopedka matku upozorňovala na to, že tři jazyky jsou pro něj moc a že tolik informací není schopen zpracovat. Když mu ale vytrhli mandle, začal mluvit bez problémů. Matka neměla pocit, že by jazyky nebyl schopen zpracovat. Logopedka také matce řekla, že by měla na Lucia mluvit německy, když žijí v Německu. Ta se ale bránila, protože v té době německy ještě tolik dobře neuměla a bála se, že by se od ní tuto řeč naučil špatně.

U nejstarší dcery lze tedy hovořit zpočátku o dvojjazyčnosti, třetí jazyk se připojil až v mateřské škole. Další dvě děti se už od narození setkávaly se všemi třemi jazyky.

Míchání a přepínání

Co se týká míchání jazyků, to se momentálně vyskytuje u nejmladší dcery Gabriele. Je schopná utvořit větu ze tří jazyků. Pokud ji na to člověk neupozorní, začne mluvit na otce

česky nebo německy. Když jí otec odpoví v italštině, tak přepne. Kdyby jí odpověděl v němčině, bude pokračovat v tomto jazyce. Pokud v italštině nezná nějaké slovo, tak ho řekne v němčině. Nemá totiž ještě tak velkou slovní zásobu.

Mluví-li zrovna děti jedním jazykem (většinou italsky, někdy i česky) a neznají-li nějaké slovo, neumějí ho říct nebo si nemůžou vzpomenout, použijí ho z jazyka druhého a nebo ho také někdy zkomolí. Využívají hlavně slova z němčiny, kterou umí nejvíce. Také u českých pohádek, kde jsou zastaralá slova, jim matka neznámá slova musí vysvětlovat.

Matka považuje za skvělé, že když začne mluvit najednou jiným jazykem, děti okamžitě přepínají. Matka se setkává ze strany společnosti s obdivem toho, že děti tak samozřejmě přepínají do jiného jazyka. Děje se tak automaticky, když přijedou k prarodičům do České republiky nebo do Itálie. Také se snaží popsat slovo, které neznají, nebo to nějak obloukem vysvětlit. Ví totiž, že s prarodiči se jinak nedomluví, na rodiče mohou mluvit i německy.

Úroveň jednotlivých jazyků

Maria mluví, píše i čte v němčině. V češtině čte na úrovni prvňáka, tedy pomalu. Písmenka s háčky rozeznává ale dobře. Píše však stylem jako v němčině (např. tsch). Navštěvuje také kurz českého jazyka. Zkoušela psát v italštině, což bylo po ní možné celkem dobře přečíst a udělala v textu i méně chyb než v češtině.

Matka by byla ráda, kdyby se Maria naučila správně gramatiku v češtině. Vidí v tom význam do budoucna. V gramatice má Maria občas problémy se skloňováním. Matka, když děti volá, neskloňuje jejich jména. Když skloňuje, otec se tomu směje, nerozumí, proč tomu tak je.

Lucio se teprve začíná učit číst.

Gabriele má teprve tři roky. Jazyky v současné době hodně míchá, někdy spojuje všechny tři jazyky dohromady. Po předchozí zkušenosti s Luciem si matka řekla, že počká, jak začne nejmladší dcera mluvit. Gabriele začala mluvit bez problémů. Neumí zatím vyslovovat hlásku R, ale matka to považuje v jejím věku za normální.

Německy se děti celkově lépe domluví a rychleji se i v tomto jazyce vyjádří. S němčinou mají největší kontakt, protože žijí v německém prostředí, na druhém místě je čeština, protože matka je Češka a tráví s nimi hodně času, naopak s italštinou přijdou do kontaktu nejméně a samy ji nejméně přijímají.

Využití jednotlivých jazyků

Děti spolu mluví nejvíce německy, ale v poslední době začaly i více česky. Italsky mezi sebou mluví minimálně. Italsky sice umí, ale přijímají tento jazyk asi nejméně, nechtějí jím tolik mluvit. Jde o menší kontakt s tímto jazykem.

Když přijdou matce žalovat, tak samozřejmě mluví česky. V němčině ale určitě rychleji myslí, proto ji používají nejvíce. Maminka ale vyžaduje, aby na ni mluvily česky. Byla také doba, kdy na děti mluvila asi půl roku italsky. Měla i kamarádku Italku, takže když se rodiny scházely, mohly se tak dobře dorozumět.

Když jsou děti s dětmi matčiny kamarádky, která je také Češka, mluví spolu německy. Gabriele mluví ve školce německy, zatím ale s chybami. S matkou mluví česky a s otcem začala mluvit hodně italsky po návštěvě příbuzných z Itálie.

Dvojjazyčná výchova začala pouze u prvorozené dcery. Ta se od narození asi do tří let obklopovala pouze češtinou a italštinou, tedy rodnými jazyky svých rodičů. S němčinou se setkala až v mateřské škole. Obě mladší děti se však setkávaly už od narození se všemi třemi jazyky, protože Maria už používala němčinu a se sourozenci tímto jazykem hovořila.

Situace používání jednotlivých jazyků

Děti vědí, že ve škole se mluví jedním jazykem a doma také jinými. V současné době s matkou mluví česky, jen při vysvětlování úkolů mluví matka s nejstarší dcerou německy, protože jí to v němčině lépe myslí. S otcem mluví děti výhradně italsky. Německy mluví ve škole, s kamarády a také hodně mezi sebou. Italsky se mezi sebou nebaví, česky v případě, že přijdou matce žalovat. Také Lucio hodně mluví česky na nejmladší Gabriele.

Předchozí znalosti a zkušenosti s bilingvismem

Matka nikdy o odbornících na tuto problematiku neslyšela, ani se o ně nezajímala, protože to nebylo potřeba. Zpětně by nic jinak neudělala, má pocit, že v jazykové výchově zatím

postupovala správně. Nikdy jí ani nikdo nenabídl možnost se o bilingvistu více dozvědět či poradit (např. škola, lékař).

Když nastoupila Maria do školy, matka se raději ujišťovala, jak jí to tam jde, jestli není pozadu za německými dětmi. Učitelka se divila, proč se na to ptá, protože Maria problémy neměla, mluvila i psala dobře. Učitelka vůbec netušila, že rodina doma mluví více jazyky. Poté dala matce vyplnit nějaký formulář pro ministerstvo.

Rodiče nikdy nenapadlo se na někoho obrátit o pomoc v řešení situace. Nebyly k tomu důvody, žádné problémy neměly. Matka přistupovala k jazykové výchově svých dětí přirozeně. V době, kdy se narodila nejmladší dcera, ještě v Německu nikoho neznala. Přišlo jí normální mluvit na dítě česky, jinak by se ani nedomluvila. Německy tenkrát ještě dobře neuměla a bála se, že by dceru naučila německy špatně.

Pohled rodičů na dvojjazyčnost

Matka nikdy nepřemýšlela, že by s dvojjazyčností mělo mít některé z dětí problémy nebo by pro něj byla nevhodná. Naopak si myslí, že je pro ně jenom pozitivní. Považuje tuto situaci za velmi výhodnou do budoucna. Např. pokud se Maria bude vzdělávat i v českém jazyce, má podle matky už teď budoucnost zajištěnou.

Vliv kultur

Vánoce jsou v Čechách i v Itálii stejné. Rodina nemá klasické české vánoční jídlo, připravuje pokrmy tak, aby to každému vyhovovalo. Rozdíl je jen v tom, že v Itálii se dávají dárky až o půlnoci, ale to už v rodině změnili, protože děti tak dlouho nevydrží být vzhůru. V tomto byl trochu konflikt, protože matka nedokázala tyto italské zvyky pochopit. Také se objevil konflikt v otázce křtu. Děti pokřtěné jsou, ale v okamžiku, kdy manželova rodina vyžadovala, aby se matka nechala pokřtít, tak odmítla. Jinak rodina problémy nemá, kultury nejsou až tak odlišné.

6.2 Rodina česko – anglická žijící v České republice

Relevantní údaje o jazycích probandů z rodinné anamnézy

Rodina žije v České republice. Každý z rodičů mluví na dítě svým rodným jazykem. Matka občas používá rodný jazyk svého manžela – angličtinu. Manželé spolu hovoří anglicky. Jako rodina se dorozumívají anglicky, například když cestují.

Matka je Češka. Mluví se synem česky, občas ale jazyky míchá, protože se v některých situacích anglicky lépe vyjádří.

Otec je Angličan. Na syna mluví anglicky. Česky umí jen trochu, spíše jde o fráze.

Syn Peter (6 let) navštěvuje základní školu se zaměřením na cizí jazyky. Mluví a rozumí česky i anglicky na velmi dobré úrovni. Čeština ale o něco málo převažuje.

Mateřský jazyk

Matka považuje u svého syna za mateřský jazyk spíše češtinu, protože ji má ve škole. Celkově ale mezi úrovní jazyků takový rozdíl nevidí, jsou na tom skoro stejně.

Metoda nabytí bilingvismu

Protože přítel matky je Angličan, považuje matka naučení se druhému jazyku u Petera za přirozené. Mluví přirozeně s otcem anglicky a s matkou česky. Jedná se tedy o metodu “jedna osoba – jeden jazyk“, kdy oba z rodičů mluví na dítě svým rodným jazykem. Tuto metodu se snaží dodržovat, ale někdy se matce do řeči míchají i anglická slova, protože má pocit, že je někdy angličtina lepší k vyjádření. V angličtině podle ní existují specifická slova pro některé situace, které my bychom složitě popisovali.

Věk osvojení jazyků

Nejprve si Peter osvojil češtinu, protože rodina žije v ČR, ale velmi brzy poté se přidala angličtina, protože otec na syna mluvil anglicky. Nejprve ale řekl slovo česky. První slova se objevila někdy po prvním roce, konkrétně slova máma, táta. Vyloženě mluvit začal po druhém roce.

Přepínání a míchání

Asi tak ve dvou, ve třech letech Peter jazyky ještě úplně nerozlišoval. Možná si to uvědomoval, ale někdy schválně lidi zkoušel, třeba když mluvil s babičkou do telefonu, tak to zkoušel anglicky nebo na otce česky. Do této doby jazyky míchal. Rodiče to považovali za normální, strach z toho neměli.

V současné době Peter přechází z jednoho jazyka do druhého bez problémů. Když se rodina baví, je Peter schopný řeči kombinovat, odpovídat matce v češtině a mezi tím se ještě bavit s otcem anglicky. Přepne v situaci, když si neví rady. V této situaci tedy dochází k míchání jazyků. Někdy pro některá slova nemá výraz, v těchto případech využívá slova z toho jazyka, který se mu víc hodí.

Úroveň jazyků

Až v současné době, když se Peter naučil pořádně hlásku R, je vidět trochu odlišnost ve výslovnosti, protože v angličtině se vyslovuje trochu jinak. Celkově problémy s výslovností nemá.

Co se týká úrovně jazyků, tak v češtině rozumí více výrazům, než v angličtině. Ty složitější mu matka vysvětluje. V angličtině jsou i výrazy, které mu ale úplně vysvětlit nedokáže, takže to už nechává na otci. Vzhledem k tomu, že je otec často mimo Českou republiku, tak spolupráce v této oblasti trochu vážne. Někdy se mu matka snaží tyto výrazy vysvětlit, ale on s tím není spokojený. Více to bere od otce, když mu to vysvětlí v angličtině.

V angličtině ho začal otec učit číst z toho důvodu, aby Peter v této oblasti nezůstával pozadu. Měl speciální učebnici angličtiny, podle které se učil číst a psát. Číst tedy uměl vlastně nejprve v angličtině. V češtině se učí číst až teď ve škole, to nechali rodiče na později, aby se mu jazyky nepletly.

Matka má zájem, aby uměl oba jazyky na stejné úrovni. Je pyšná na svou zemi a nechtěla by preferovat angličtinu, přestože je v dnešní době důležitá.

Využití jednotlivých jazyků

Protože rodina žije v České republice, převažuje český jazyk, který Peter využívá při komunikaci s matkou a ve škole. Angličtinu používá s otcem, výjimečně i s matkou, protože ona mu rozumí v obou jazycích, tak to pro ni není problém. Anglicky hovoří také někdy při hrách.

Situace používání jednotlivých jazyků

Když si Peter hraje s legem, se kterým si běžně hrává s tátou, tak využívá angličtinu. Dokáže ale jazyky mixovat. Část řekne v jednom jazyce a část ve druhém. Někdy ale mluví oběma jazyky schválně, aby mu oba rodiče rozuměli. Občas tedy užívá zkomoleniny obou jazyků – češtiny i angličtiny.

Česky mluví samozřejmě ve škole v českém kolektivu. Jako malý navštěvoval anglickou mateřskou školu, kde měli pravidlo, že smějí mluvit pouze anglicky. Učitelky vůbec nepoužívaly češtinu a děti byly schopné se po roce bez problémů domluvit, dokázaly si o všechno říct a opravdu mluvily jen anglicky.

Rodiče chtěli, aby syn chodil do anglické mateřské školy, protože si uvědomovali, že v českém prostředí nemá tolik příležitosti mluvit anglicky. Také proto, aby měl příležitost mluvit jazykem, kterým mluví jeho otec. Rodiče chtěli, aby u syna bylo využití jazyků vyrovnané.

Vzdělávání se v jazycích

Syn v současné době navštěvuje školu, která je zaměřená na jazyky. Proto mají ve škole od začátku angličtinu. Nejde o klasickou výuku, kde se učí slovíčka, ale učitelé na žáky převážně mluví. Učí je, aby dané řeči opravdu rozuměli.

Syn díky své schopnosti dorozumět se anglicky získal jakési privilegium být asistentem paní učitelky.

Vnímání dvojjazyčnosti a dvojjazyčného prostředí dítěte

Podle matky teď nastává čas, kdy si syn začíná uvědomovat, že je v něčem odlišný. Začaly ho obdivovat děti ve škole. Předtím tomu tak nebylo, protože v mateřské škole byly některé děti i Angličané. Byly tam děti více národností.

V tomto školním kolektivu je Peter jediným, kdo ovládá angličtinu. Uvědomuje si, že je v něčem výjimečný a dobrý, že děti v něčem předčí. Matka to považuje za pozitivní pro jeho sebevědomí, protože syn je neprůbojný a menšího vzrůstu. Myslí si, že kdyby uměl pouze češtinu, nedosahoval by v kolektivu takové oblíbenosti. Tím že umí něco víc, zvýšil si u dětí prestiž. Co se týká jazyků, má Peter k oběma stejný vztah.

Předchozí znalosti a zkušenosti s bilingvismem

V současné době rodina nevnímá dvojjazyčnost jako problém..Snad jen ze začátku viděli v bilingvistu problém Peterovi prarodiče,, protože celý život prožili v Čechách. Je pro ně i těžké uvědomit si, že by mohli někam vycestovat. Cokoliv, co se netýká Čech, je pro ně zvláštní. Ze začátku měli prarodiče obavy, že vnuk nebude umět česky, když na něj budou rodiče mluvit anglicky. Teď už ale vidí, že to tak není. Matka si v tomto ohledu nenechala do ničeho mluvit.

Matka z dvojjazyčnosti obavy neměla, protože se rodina pohybuje v okruhu přátel, kteří jsou také smíšenými páry. Měla možnost vidět na jejich dětech, že bilingvistu problémy nezpůsobuje. Mezi příbuznými mají také rodinu, která žije v prostředí tří jazyků, takže matka čerpala také z těchto zkušeností.

Rodiče nikdy nenapadlo vyhledat na tuto problematiku odborníky. Matka odborníkům příliš nedůvěřuje, proto se ani o nic podobného nezajímala, neviděla totiž v této situaci žádný problém. Obrátila by se na ně skutečně až v případě, že by se nějaký problém vyskytnul.

Pohled rodičů na dvojjazyčnost

Pozitiva dvojjazyčnosti spatřuje matka v tom, že to syn bude mít v životě jednodušší, protože angličtina je dnes velmi důležitá. Je podle ní výhodou, že Peter bude umět cizí jazyk, aniž by se ho musel učit.

Ve společnosti se rodina dorozumívá anglicky, protože otec česky neumí. Zpětně by matka určitě nic jinak neudělala, je spokojená a jde vidět, že s dvojjazyčností syn problémy nemá.

Vliv kultur

Anglická kultura je podle matky hodně podobná, ale rozdíly zde existují. V Anglii jsou zvyklí jinak vychovávat děti, jinak léčit.

Momentálně rodina řeší školu. V Anglii je běžné dávat děti do křesťanské školy, je to u nich tradice. Matce se to ale nelíbí, protože nejsou věřící a nemají k víře vztah. Otec to však považuje za normální.

Co se týká slavení vánočních svátků, tak ty rodina kombinuje. Nejprve přijde večer Ježíšek a na druhý den Father Christmas. V Anglii se neslaví jmeniny, tak otci vytvořili svátek v den, kdy dostal rodný list, aby mu to nebylo líto.

Rodiče se navzájem přizpůsobují jeden druhému. I přítel matky se snaží například v restauraci trochu mluvit česky.

6.3 Rodina česko – portugalská žijící v České republice

Relevantní údaje o jazycích probandů z rodinné anamnézy

Rodina žije v České republice. Manželé spolu mluví anglicky, což není rodný jazyk ani jednoho z nich.

Matka je Češka. Na děti mluví svou rodnou řečí, tedy češtinou.

Otec je Portugalec. Na děti mluví anglicky. Portugalsky mluvil se synem, když jeli do jeho rodné země.

Synové: Marek (5,5 let) chodí do mateřské školy. Mluví i rozumí česky i anglicky. Čeština je u něj na vyšší úrovni. Richard (2,5 roku) je doma s matkou. Mluví zatím jen česky.

Mateřský jazyk

Matka považuje za mateřský jazyk svých dětí češtinu, protože ji ovládají nejlíp a nejlíp jí mluví.

Metoda nabytí bilingvismu

Když se narodil starší Marek, žila rodina v Anglii, a proto na něj mluvili oba rodiče anglicky. Pro matku bylo za této situace nepřírozené mluvit na dítě česky. Když rodina přijela do České republiky, mluvil Marek anglicky, ale hned začal vstřebávat i češtinu. Zde již matka začala mluvit na staršího syna česky. Otec od začátku mluvil s dětmi anglicky. Mladší Richard se už narodil v České republice, takže prvním jazykem, kterým začal mluvit, byl rodný jazyk jeho matky – čeština. Anglicky zatím moc neumí.

U staršího syna lze tedy hovořit o dvojjazyčnosti až od dvou let, kdy rodiče začali využívat metodu „jeden člověk – jeden jazyk“. V případě matky jde o její rodný jazyk, otec však na děti hovoří jiným jazykem, než je jeho rodný, používá angličtinu.

Věk osvojení

Marek mluvil do svých dvou let anglicky, po přestěhování se do České republiky začal mluvit s matkou česky. S rodinou otce zkouší mluvit portugalsky, více ale zatím rozumí, než mluví. Mladší Richard mluví zatím jen česky.

U Marka se objevila první slova v angličtině, u Richarda v češtině.

Přepínání jazyků

O dvojjazyčnosti se dá mluvit zatím jen u staršího Marka. Přepínání mu nedělá problémy. Když přijede zahraniční návštěva, automaticky přepne na angličtinu. Začne-li však na něj mluvit anglicky matka, diví se a zeptá se, proč na něj mluví anglicky.

Přepíná tedy podle toho, s kým je. Nestává se, že by na matku začal mluvit anglicky.

Míchání jazyků

U staršího syna se míchání jazyků objevilo. Když například neznal slovo z jednoho jazyka, tak jej doplnil slovem z druhého jazyka. Například: „Daddy, give me...“ (Tati, podej mi...) a další slovo řekl česky. Když otec neví, jak se něco řekne, slovo popíše a nakonec se oba domluví.

Úroveň jednotlivých jazyků

Marek se učil anglický jazyk od narození, takže i když ještě anglicky dobře nemluvil, rozuměl bez problémů. V současné době rozumí téměř všemu, třeba pokynům. Mluví zatím trochu s chybami, proto se ho matka snaží opravovat, aby mluvil gramaticky správně. Na druhou stranu občas radí matce slova, které ona nezná.

V češtině je zatím určitě na vyšší úrovni než v angličtině. Česky mluví správně, jen se u něj občas objevují chyby v koncovkách.

Richard mluví a rozumí zatím jen česky, tráví veškerý čas s matkou. Otec je s rodinou v České republice teprve půl roku. Na oba chlapce mluví anglicky, Richard mu zatím moc nerozumí.

Využití jednotlivých jazyků

U obou chlapců zatím převládá používání češtiny, kterou mluví s matkou a se všemi ostatními v českém prostředí. Starší syn mluví anglicky pouze s otcem a pokud přijede návštěva ze zahraničí. Mezi sebou hovoří chlapci česky.

Když ale přijel starší syn z návštěvy otcových rodičů, používal i některá portugalská slovíčka. V Portugalsku trochu pochytil portugalštinu, celkem dobře jim rozuměl, ale přesto na ně mluvil anglicky.

Vnímání jazyků a dvojjazyčného prostředí u dětí

Marek ví, který jazyk je který. Mají doma televizní programy ve všech třech jazycích a on pozná, který je který.

Marek je podle matky velký cestovatel a vyloženě ho cestování baví. Když přijede někdo z ciziny, nedělá mu to problém. Je přizpůsobivý. Je mu jedno, kde je a jak mluví, potřebuje kolem sebe lidi a společnost. Dokáže komunikovat jakkoliv, přizpůsobí se. Zdá se, že má angličtinu opravdu rád, sám si třeba vezme anglickou knihu.

Zkušenosti s dvojjazyčností a dvojjazyčným prostředím

Co se týká dvojjazyčnosti, matka věděla, že takové rodiny existují, proto situaci vůbec neřešila. O dvojjazyčnost se nikdy nezajímala, ani o této problematice nic nevyhledávala. Pomoc by vyhledala jen v případě, že by se objevil problém.

Pohled rodičů na dvojjazyčnost

Rodiče nespatřují ve dvojjazyčnosti žádná negativa. Zastávají názor, že když jsou děti malé, zvládnou vše lépe.

Výhody rodiče vidí hlavně do budoucna. Kdekoliv se rozhodnou žít, budou mít lepší možnost se domluvit. Otevře jim to více bránu jak v oblasti cestování, tak i v možnosti domluvení se s rodinou.

Vliv kultur

Kulturní odlišnost matka určitě pozoruje. Považuje Portugalce za pohodové lidi, kteří jsou klidní. Jsou také velmi společenší, přátelší a neustále obklopeni svou rodinou. To se jí na

nich líbí a oceňuje to. Problém vidí v otázce rozhodování se, kde bydlet. Rodina žila nejdříve v Anglii, ale rozhodla se přestěhovat se někam k blízkosti příbuzných. Momentálně žijí v České republice. Paní má ale pocit, že si tady manžel zatím nezvykl. Nejdříve to řešili tak, že měl práci ještě v Anglii a za rodinou dojížděl. Již půl roku žije rodina spolu.

6.4 Rodina česko – anglická žijící v České republice

Relevantní údaje o jazycích probandů z rodinné anamnézy

Rodina žije v České republice. Každý z rodičů mluví na dítě svým rodným jazykem. Manželé spolu mluví anglicky.

Matka je Češka. Mluví na dceru svým rodným jazykem – češtinou.

Otec je Angličan. Mluví na dceru také svým rodným jazykem – angličtinou. Česky mluví jen trochu, více rozumí než mluví.

Dcera Emily (3,5 let) chodí do mateřské školy. Začala mluvit poměrně brzy. Na vyšší úrovni má češtinu, protože s matkou tráví více času. Anglicky rozumí skoro vše. Co se týká komunikace, tak se domluví, ale porozumění je na vyšší úrovni. Zatím nečte ani nepíše.

Mateřský jazyk

Za mateřský jazyk považuje matka u své dcery rozhodně češtinu.

Metoda a věk nabytí dvojjazyčnosti

Emily vyrůstala od narození ve dvojjazyčném prostředí. Vše vlastně vyplynulo z této situace, protože manžel paní neumí česky, proto nebyla jiná možnost jazykové výchovy.

Rodiče využívají metodu “jedna osoba – jeden jazyk“. Matka mluví na dceru jenom česky. I když se spolu baví celá rodina, zůstává matka u češtiny. Otec s ní hovoří anglicky. Emily začala mluvit asi v roce a půl, první slova se objevila v češtině. Anglicky začala o něco později. Čeština u ní převažovala, ale třeba oslovení rodičů bylo v angličtině.

Přepínání jazyků

Emily přepíná automaticky podle toho, kdo na ni zrovna mluví.

Míchání jazyků

K míchání jazyků někdy dochází. Stává se to, když Emily mluví se svým otcem. Když neví, jak říct určité slovo anglicky, použije česká slova. S otcem totiž tráví poměrně málo času a nemá angličtinu tak osvojenou. Spíše se to ale stávalo dříve. Teď je častější situace, že si spíše nemůže vzpomenout. S matkou ale jazyky nemíchá.

Úroveň jazyků

Porozumění a mluvení v češtině je určitě na vyšší úrovni, protože dcera tráví převážně čas s matkou, která na ni mluví jenom česky. Anglicky rozumí všechno, ale nemluví úplně plynule. S otcem tráví čas spíše o víkendech. Velký pokrok byl vidět o Vánocích, když byl manžel asi dva týdny doma. Matka má dojem, že dcera má na svůj věk poměrně bohatou slovní zásobu.

Využívání jednotlivých jazyků

Emily mluví česky s matkou a v českém prostředí. Angličtinu používá jen v situacích, když na ni někdo vyloženě anglicky mluví. Někdy se stane, že na ni matka začne mluvit anglicky. Ona se pak směje a řekne jí, ať tak nemluví. Je zvyklá na něco jiného.

Vnímání jazyků a dvojjazyčnosti u dítěte

Matka má pocit, že dcera nevnímá, že matka mluví jedním jazykem a otec druhým. Bere tuto situaci automaticky.

Předchozí zkušenost s dvojjazyčností

Matka měla od začátku jasno, že na dceru bude mluvit česky. Něco o tomto tématu četla v časopisech. Také kamarádka, která vystudovala speciální pedagogiku, jí říkala, že by měla na dceru od začátku mluvit svým jazykem. Samotné by jí nepřišlo přirozené, kdyby měla na dceru mluvit jinak. Také měla zkušenosti s podobnými rodinami, které stejným způsobem vychovávaly své děti.

Pohled na dvojjazyčnost

Zápory ve dvojjazyčnosti matka nevidí žádné. Klady spatřuje v tom, že bude umět druhý jazyk, aniž by se musela snažit jej učit.

Vliv kultur

Matka nepozoruje v rodině či ve vlivu na dceru nějaké velké rozdíly v oblasti kulturní odlišnosti. Manžel se dle ní hodně přizpůsobil. Celkově ale nevidí mezi Angličany a Čechy výrazné rozdíly.

V rodině se žádný problém s přijetím dvojjazyčnosti neobjevil. Pouze rodiče matky vyslovili přání, aby se manžel paní naučil česky, protože oni sami anglicky neumí. Paní musí manželovi vše překládat, ale už je na tuto situaci zvyklá.

6.5 Rodina česko – anglická žijící v České republice a v Řecku

Relevantní údaje o jazycích probandů z rodinné anamnézy

Rodina žije střídavě v České republice a střídavě v Řecku. Matka dceru vychovává spolu s kmotrem. Spolu se všichni dorozumívají anglicky.

Matka je Češka. Na dceru mluví česky, což je její rodný jazyk. V přítomnosti někoho anglicky mluvícího hovoří s dcerou i anglicky.

Kmotr je Angličan. Pomáhá s výchovou Natálie, mluví na ni pouze anglicky.

Dcera Natali (20 měsíců) zatím mluví i rozumí česky a anglicky. Postupně se dostává do kontaktu s řeckým jazykem.

Mateřský jazyk

Matka považuje u dcery za mateřský jazyk češtinu, protože je Češka. Situaci posuzuje podle sebe. Přestože se velmi dobře domluví anglicky i španělsky, v češtině se nejlépe vyjádří. Byla by ráda, kdyby i Natali jednou za svůj mateřský jazyk považovala češtinu.

Metoda nabytí bilingvismu

Natali se narodila ve dvojjazyčném prostředí, protože matka je Češka a kmotr, který ji vychovává, je Angličan. Rodina žije střídavě v České republice a střídavě v Řecku, proto se v mateřské škole dcera dostala do kontaktu i s třetím jazykem, a to s řečtinou.

Věk osvojení

První slova se objevila v češtině, kdy bylo Natali asi 6 měsíců. První anglická slova začala říkat asi v 10 měsících. S řečtinou se prvně setkala v 8 měsících.

Přepínání jazyků

Natali má spojeno přepínání s prostředím, ve kterém se rodina pohybuje, ale také s věcmi, které jí toto prostředí připomíná.

Míchání jazyků

Natali jazyky občas míchá. Stává se tak často první den, když se rodina vrátí z České republiky do Řecka nebo když přijde do styku s jiným anglicky mluvícím člověkem. Když chce něco vyjádřit anglicky a některé slovo nezná, nahradí jej českým slovem.

Úroveň jazyků

Natali mluví i rozumí česky i anglicky, a to kolem 90 % z toho, co jí ostatní říkají. Čeština je u ní na vyšší úrovni, zvláště v oblasti mluvení, protože je více ve styku s matkou. Když na ni matka promluví anglicky, tak rozumí úplně vše.

Mluvení má momentálně vzhledem k věku omezené na slova, věty ještě nedává dohromady. V řečtině umí zatím jen několik slov.

Využití jednotlivých jazyků

Natali mluví s matkou česky a s kmotrem anglicky. Protože žije rodina střídavě v České republice a střídavě v Řecku, osvojila si v mateřské škole už i některá řecká slova.

Pokud je však pouze s matkou nebo v prostředí česky mluvících lidí, odmítá s matkou mluvit anglicky. Když jsou ve společnosti kmotra a matka na ni promluví anglicky, odpoví jí Natali česky.

V přítomnosti řeckých dětí se snaží používat řecká slova, dokonce i matce, když jí položí otázku v češtině, řecky odpoví. Děje se tak ale spíše před dětmi než dospělými.

Vnímání jazyků a dvojjazyčného prostředí u dítěte

Natali má spojeny jazyky s konkrétním prostředím. Když je v České republice, má radši, když se na ni mluví česky. S Řeckem má spojenou angličtinu, protože tam tak na ni mluví její kmotr. Matku má spojenou s češtinou, kmotra s angličtinou.

Zkušenosti s dvojjazyčností a dvojjazyčným prostředím

Matka se setkala i s názory, že by mohla mít dvojjazyčnost vliv na poruchy řeči nebo že dcera nebude vědět, kam patří. Toho se ale matka neobávala. Myslí si, že to, aby dcera věděla, kam patří, záleží především na výchově, jak tento fakt dítěti vysvětlí a ukáže mu správnou cestu.

Na situaci, že její dcera bude vyrůstat ve dvojjazyčném prostředí, se žádným způsobem nepřipravovala, přišlo jí to přirozené. Všechno pak šlo automaticky. Začala se o téma bilingvismu zajímat až když začala dcera mluvit.

Obavy má matka pouze z toho, aby dcera nepochytila špatnou výslovnost v angličtině, protože sama není rodilá mluvčí. Na druhou stranu doufá, že správnou výslovnost získá právě od kmotra.

Na odborníky by se v současné situaci obrátila ze zvědavosti, protože ji dvojjazyčnost začala zajímat. Určitě by ale neváhala v případě, kdyby se objevil nějaký problém.

Pohled rodičů na dvojjazyčnost

Matka by chtěla, aby dcera češtinu i angličtinu perfektně ovládala. U řečtiny ještě neví, protože zatím netuší, kde budou v budoucnu bydlet. Bude také záležet na tom, jak bude řečtina Natali bavit. Má trochu obavy, že pokud zůstanou v Řecku, aby u ní nezačala převládat řečtina, když bude neustále obklopena řecky mluvícími lidmi.

Pozitiva a přínos lze spatřovat v tom, že Natali bude mít větší rozhled, protože dva jazyky jsou i dvě kultury, bude si moc přečíst v obou jazycích knihy. Vidí to podle sebe. Když má možnost promluvit s někým v jeho jazyku, dozví se více o jeho kultuře.

Vliv kultur

Vliv odlišné kultury matka nepozoruje. Sama pochází z rodiny, která ráda poznává vše nové a je všemu otevřená.

6.6 Rodina česko – italská žijící v České republice

Relevantní údaje o jazycích probandů z rodinné anamnézy

Rodina žije v České republice. Manželé spolu hovoří italsky. Dříve žili manželé v Anglii a protože matka ještě neuměla italsky ani otec česky, mluvili spolu anglicky. Angličtinu postupně odbourali, aby nemluvili před dcerou třetím jazykem.

Matka je Češka. Jazyková výchova ze strany matky začínala v českém jazyce, v současné době matka jazyky střídá. Protože umí i italsky, využívá při komunikaci s dcerou i tento jazyk. V poměru je to asi 60% česky a 40% italsky.

Otec je Ital. Na dceru mluví svou rodnou řečí – italštinou. Domluví se i česky.

Dcera Francesca (6 let) zatím chodí do mateřské školy. Do základní školy nastoupí na podzim. Mluví a rozumí česky i italsky. Češtinu zvládá na o něco vyšší úrovni.

Mateřský jazyk

Matka považuje za mateřský jazyk své dcery češtinu.

Metoda nabytí bilingvismu

Dcera byla vychovávána od narození ve dvojjazyčném prostředí, kde otec mluví na dceru italsky a matka česky, přičemž matka občas jazyky míchá, protože italsky se dorozumívá se svým manželem. Bylo období, které trvalo asi tři roky, kdy se mezi sebou manželé bavili anglicky, protože ani jeden neuměl rodný jazyk toho druhého. Po narození dcery třetí jazyk odbourali, aby ji příliš nezatěžovali.

Věk osvojení

Český jazyk si dcera osvojila asi ve dvou letech, když už poměrně slušně mluvila. Italsky začala plynule mluvit až přibližně ve věku pěti let.

Přepínání jazyků

Francesca přepíná jazyky podle toho, kdo na ni kterým jazykem začne mluvit. Problém s touto situací nemá. Uvědomuje si, že rodina žije v Čechách, že italština není oficiální

jazyk a že jí jiní lidé nerozumí. Když byla malá, tak s tím trochu problém měla. Například když jeli do Itálie, mluvila česky a nechápala, proč jí ostatní nerozuměli. Hrozně rychle se ale učí, stačí jí, aby slovo, jak české tak italské, jednou slyšela a hned si ho pamatuje.

Míchání jazyků

K míchání jazyků u dcery někdy dochází, ale spíše se tak dělo, když byla menší. Stalo se třeba, že řekla italsky větu a když nevěděla slovo, tak ho řekla česky.

Úroveň jazyků

V současné době jsou u Francescy oba jazyky na velmi slušné úrovni jak v oblasti mluvení, tak porozumění. Čeština je sice na trochu vyšší úrovni, ale italština ji dohání. Ještě asi rok nebo dva roky zpět Francesca nechtěla mluvit v Čechách italsky, odmítala to.

Využití jednotlivých jazyků

Francesca mluví s otcem pouze italsky, v současné době s matkou jazyky střídá podle toho, jakou má náladu, někdy jen tak nahodile začne italsky. Česky s matkou mluví v případě, když ví, že ostatní italsky nerozumí. Když telefonuje do Itálie, tak samozřejmě začne mluvit italsky.

Zkušenosti s dvojjazyčností a dvojjazyčným prostředím

Matka o situaci, že přivedou dceru do dvojjazyčného prostředí, přemýšlela. Musela se na to připravit tím způsobem, že se naučila třetí jazyk – italštinu, aby dceři rozuměla. Ze začátku také pletli rodiče všechny jazyky dohromady, proto se později více soustředili jen na dvojjazyčnou výchovu. O bilingvistu do té doby nic nevěděla. Zná však i rodiny, které stejným způsobem vychovávají své děti.

Pohled rodičů na dvojjazyčnost

Ve dvojjazyčnosti vidí matka jen klady. Dcera má podle ní větší rozhled. Rodiče chtějí, aby uměla oba jazyky velmi dobře a postupně může přibrat jazyk další. O odborníky či literaturu v oblasti bilingvistu se matka nikdy nezajímala, protože dcera žádné problémy neměla. V opačném případě by zřejmě nějakou formu pomoci vyhledala.

Vliv kultur

Rodina se snaží dodržovat zvyky české i italské. Snaží se dceru vést i ke kultuře italské, aby si uvědomovala, že otec není Čech.

6.7 Rodina česko – kubánská žijící v České republice

Relevantní údaje o jazycích probandů z rodinné anamnézy

Rodina žije v České republice. Manželé spolu mluví španělsky.

Matka je Češka, na děti mluví svým rodným jazykem – češtinou.

Otec je Kubánek, na děti mluví španělsky.

Děti:

Dcera Anna (5,5) a syn Luis (3,5). Obě děti mluví zatím s oběma rodiči česky. Španělsky ale rozumí dobře.

Mateřský jazyk

Matka považuje za mateřský jazyk svých dětí češtinu, protože zatím v jejich komunikaci převládá. Protože žijí v České republice, přijdou s ní nejvíce do kontaktu.

Metoda nabytí bilingvismu

Děti vyrůstají v dvojjazyčném prostředí, kde otec je Kubánek a matka Češka. Od narození mluví oba na děti výhradně svým rodným jazykem.

Věk osvojení

První slova se u dětí objevila v češtině a bylo to okolo prvního roku.

Přepínání jazyků

K přepínání jazyků dochází u dětí podle toho, kdo na ně jak začne mluvit, například návštěva hovořící španělsky. Výjimkou je ale otec, kterému zatím odpovídají česky.

Míchání jazyků

Míchání jazyků zatím matka nepozorovala. Může to být dáno tím, že v komunikaci dětí zatím převládá čeština.

Úroveň jazyků

Čeština je v současné době u dětí na vyšší úrovni, zvláště pak v oblasti mluvení. Co se týká porozumění, má matka dojem, že oběma jazykům, češtině i španělštině, rozumí děti stejně. Možná jen o něco málo více rozumí češtině. Výslovnost v češtině je na výborné úrovni. Pokud se vyjadřují ve španělštině, je výslovnost také v pořádku. V oblasti čtení a psaní zatím děti vzdělávány nejsou.

Využití jednotlivých jazyků

Obě děti používají zatím převážně češtinu, i otci odpovídají česky. Španělsky se snaží hovořit, když přijede návštěva ze zahraničí.

Vnímání jazyků a dvojjazyčného prostředí u dětí

Děti vnímají dvojjazyčné prostředí jako přirozenou věc. Chápu, že jde o dva různé národy a dva různé jazyky, že otec i matka mluví jinak. Znájí i název řeči a umí pojmenovat i další jazyky.

Zkušenosti s dvojjazyčností a dvojjazyčným prostředím

Rodiče se žádným způsobem na dvojjazyčnost nepřipravovali. Vedla je k tomu jejich situace, přistupovali k bilingvistu přirozeně a příliš o této záležitosti nepřemýšleli. Ze strany společnosti vnímají spíše pozitivní reakce a uznání jejich dvojjazyčné výchovy.

Pohled rodičů na dvojjazyčnost

Ve dvojjazyčnosti vidí rodiče výhodu do budoucna, zvláště pak v oblasti cestování, zaměstnání a v neposlední řadě při dorozumění se s příbuznými. Má to dle nich pozitiva pro rozvíjení myšlení a dorozumívání.

Žádné cílené informace o této problematice rodiče nevyhledávali, protože zatím nenarazili na problém. Měli jen informace týkající se záležitostí z praktického života, nic víc nestudovali.

Vliv kultur

U dětí v oblasti rozdílů kultur pozoruje matka lepší vnímání různých jazyků. Děti na ni působí přátelsky a nemají problém s kýmkoliv komunikovat. Po otci mají rády hudbu a dobrý rytmus.

Odlišné kulturní prostředí považuje matka za pozitivní pro celkový rozvoj osobnosti a chápání různých věcí. Negativa pozoruje pouze v tom, že se nemohou tolik vídat s příbuznými z otcovy strany kvůli velké vzdálenosti a protože je to finančně nákladné.

6.8 Rodina česko – španělská žijící ve Španělsku

Relevantní údaje o jazycích probandů z rodinné anamnézy

Rodina žije ve Španělsku, manželé spolu mluví španělsky. V době kdy se seznámili, hovořili spolu německy. Španělsky začali mluvit asi před sedmi lety, a to až v době, kdy se přestěhovali do Španělska. Ve španělském prostředí se rodina dorozumívá španělsky, v českém prostředí i německy.

Matka je Češka, na dceru mluví pouze česky.

Otec je Španěl, na dceru mluví španělsky, česky neumí.

Dcera Sarah (10,5 měsíců), zatím nemluví, jen reaguje na podněty například v oblasti rituálů, které s matkou mají.

Mateřský jazyk

V současné době považuje matka za mateřský jazyk své dcery češtinu. Přestože ví, že může přijít doba, kdy bude dcera považovat za svůj mateřský jazyk španělštinu, pokládá za svoji povinnost naučit ji její rodný jazyk a předat jí i co nejvíce informací z kultury.

Metoda nabývání dvojjazyčnosti

Sarah v současné době ještě nemluví. Rodiče začali využívat metodu „jedna osoba – jeden jazyk“, takže matka na dceru mluví svým rodným jazykem – češtinou, a otec taktéž svým rodným jazykem – španělštinou. Protože žije rodina v oblasti Katalánska, kde je španělština odlišná, bude Sarah ve škole začínat právě tímto jazykem, tedy Katalánštinou. Španělština se zde považuje za druhý jazyk.

Zkušenosti s dvojjazyčností

Matka se o této problematice bavila s psychologkou, což byla spíše náhoda. Nešlo o to, že by jí cíleně vyhledala. Ta jí řekla, že má určitě na dceru od začátku mluvit svým rodným jazykem a že by bylo lepší ji neposílat zatím do jeslí, aby s ní byla co nejdéle. Psycholožka zastává názor, že kdyby matka dala dceru do jeslí, nebyl by už vliv matky tak silný. Důležité je, aby dcera věděla, že matka na ni mluví jedním jazykem a otec druhým.

I matce samotné by přišlo nepřírozené mluvit na dceru jazykem, který není její mateřský.

Zkušenosti má matka také s podobnými páry, které ve Španělsku tímto způsobem vychovávají své děti a viděla, že tato metoda funguje.

Současný stav a přístup

Matka si všimla, že už minimálně měsíc Sarah rozumí. Například když jí řekne: „pojďme“, tak to pochopí. Matka Sarah hodně čte a zpívá a má pocit, že se při těchto činnostech dcera orientuje. Na situaci bilingvismu se manželé připravovali spíše v tom smyslu, že bylo jasné, že matka bude s dcerou doma. Rodiče dcery jim také vozí české knihy a CD.

Názory a pohled na dvojjazyčnost

Matka považuje vliv dvojjazyčnosti za velmi kladný, i když si uvědomuje, že může být pro rodiče náročné dodržovat konverzaci jen ve svém jazyce. Sama se totiž někdy nechá svést. Když mluví s manželem španělsky, někdy se stane, že začne mluvit stejně i na dceru, proto se musí kontrolovat. Když je ale jen s ní, je jednodušší mluvit na ni česky. Před manželem se ale snaží překládat to, co jí řekne, aby také on tomu rozuměl.

Zápory dvojjazyčnosti matka nevidí žádné. Myslí si, že i kdyby jednou dcera dospěla do stadia, kdy češtinu používat nebude, určitě bude alespoň rozumět.

Obává se spíše toho, jestli bude schopná Satan motivovat, protože si uvědomuje větší působení španělského prostředí. Matka chce, aby měla dcera španělské i české občanství, také proto, aby měla třeba v budoucnu možnost studovat i v České republice. Tím, že by dcera již ovládala jazyk, bylo by pro ni studium jednodušší. Ke dvojjazyčnosti zatím přistupuje matka takzvaně zdravým selským rozumem a příliš situaci neřeší.

Vliv kultur

Rozdíly vidí matka už třeba jen v přístupu lékařů na různé záležitosti. Matka si snaží vybrat zlatou střední cestu. Ve Španělsku se jí nelíbí například pracovní doba, kdy se pracuje hodně dlouho. Má také pocit, že lidé tam mají trochu jiný charakter, jsou k sobě uctivější, na druhou stranu si uvědomuje velký individualismus. Celkově se jí zdá španělská mentalita jiná.

7. ZÁVĚR PRŮZKUMU A DOPORUČENÍ

V této kapitole je proveden souhrn výzkumné části práce. Jsou zde celkově analyzovány klíčové prvky bilingvismu u zkoumaných rodin. Důraz je kladen jak na podobnost, tak na rozdílnost přístupu v jednotlivých rodinách. Kapitola obsahuje také srovnání s teoretickými přístupy bilingvismu.

7.1 *Mateřský jazyk*

Téměř všechny matky považují za mateřský jazyk svých dětí jazyk, kterým ony samy mluví a který je jejich mateřským jazykem, v našem případě jde o český jazyk. Jedná se o kritérium původu. Pouze v jednom případě považuje matka za mateřský jazyk svých dětí jiný jazyk, než je její mateřský. Jde o jazyk, kterým mluví většinová společnost a jedná se o kritérium kompetence, tzn. že tento jazyk používá dítě nejvíce a nejlépe se v něm vyjádří.

7.2 *Metoda nabytí bilingvismu*

Všechny zkoumané rodiny v souvislosti s osvojením si obou jazyků, jimiž se v rodině hovoří, využily metodu „jedna osoba – jeden jazyk“, což znamená, že každý z rodičů mluvil na dítě jiným jazykem. U matek se jedná převážně o češtinu, pouze v jednom případě nejprve matka hovořila na své dítě jiným jazykem, a to jazykem země, ve které asi dva roky s partnerem žili. V tomto stejném případě otec na děti nemluví svým rodným jazykem, ale jazykem, kterým se oba rodiče dorozumívají. V současné době všechny matky hovoří se svými dětmi svým rodným jazykem – češtinou, v několika případech však jazyky v závislosti na prostředí míchají.

7.3 *Věk osvojení*

Věk osvojení prvního i druhého jazyka je různý. Celkově je ale možné říci, že nejprve si děti osvojili jazyk matky, popř. jazyk, kterým na ně matka mluvila a bylo to zpravidla okolo prvního roku. Je to dáno tím, že matky tráví s dětmi od narození více času. Krátce poté si začaly děti osvojovat jazyk druhý, a to jazyk, kterým na ně mluvil otec. U některých rodin se po určité době začal objevovat také třetí jazyk, kterým mluví

většinová společnost. Z této části výzkumu nevyplývá, že by bilingvní děti začaly mluvit později než děti monolingvní.

7.4 Míchání jazyků

Míchání jazyků v určitém věku potvrdily všechny rodiny. Míchání je spojeno se situací, kdy dítě nezná slovo z jazyka, který ještě tolik neovládá. Nahradí pak neznámé slovo slovem známým, a to z jazyka, který má na vyšší úrovni. Zpravidla se tak děje do třetího roku, kdy se jazyky ukotvují. Je důležité zdůraznit, že se jedná o naprosto normální a běžný jev, není tedy třeba se v těchto případech znepokojovat.

7.5 Přepínání jazyků

Přepínání je jakýsi automatický přechod do druhého jazyka, jedná se o schopnost kombinovat řeči v závislosti na prostředí, osobě nebo situaci. Děje se tak podle toho, kdo na dítě mluví, popř. mají-li děti danou osobu či situaci spojenou s konkrétním jazykem. Dítě často přísně rozlišuje, který rodič s ním jakým jazykem komunikuje. Může se tedy stát, že když rodič změní v konverzaci jazyk, dítě se tomu diví a přijde mu to zvláštní a nepřirozené, což samy některé matky potvrdily. Jiná situace může nastat, když se všichni baví ve společnosti, kde matka používá třeba jazyk svého manžela nebo jazyk většinové společnosti. Děti spíše rozlišují situaci, kdy matka mluví výhradně s ním samotným.

7.6 Využití jednotlivých jazyků v různých situacích

Děti využívají ve větší míře jazyk, který u nich matka považuje za mateřský. Ve většině případů se tedy jedná o češtinu, pouze v jednom případě, kdy rodina žije v zemi, kde si děti osvojily jazyk většinové společnosti na vyšší úrovni, se jedná o jiný jazyk, než je rodný jazyk matky. Důležitou roli v tomto případě hraje vliv prostředí – země, ve které rodina žije. V této rodině se vyskytují tři jazyky, protože jazyk matky i otce je jiný než jazyk země. Nejméně děti komunikují jazykem svého otce.

U jedné ze zkoumaných rodin dítě využívá při komunikaci s matkou jak její rodný jazyk, tak rodný jazyk otce, přesto ale opět převažuje první jazyk, což je vzhledem k prostředí, kde rodina žije, odpovídající.

Druhým jazykem děti komunikují v menší míře. Tento jazyk používají při konverzaci s otcem či jinými mluvčími, kteří tento jazyk ovládají, např. rodina otce či zahraniční návštěva. V jednom případě z našich zkoumaných rodin děti komunikují s otcem stejným jazykem jako s matkou, a to přesto, že je otec jiné národnosti.

Celkově lze tedy usoudit, že mateřský jazyk děti využívají ve větší míře. Je to dáno tím, že mateřský jazyk je ve většině případů totožný s jazykem země, ve které rodina žije.

7.7 Úroveň jednotlivých jazyků

Základní úroveň, kterou můžeme rozlišit, je v oblasti mluvení a porozumění, a to vzhledem k věku dětí, který ještě neodpovídá věku školnímu. Na nejlepší úrovni mluví děti v jazyce, který jejich matka považuje za jejich rodný jazyk. Ve většině našich případů se jedná o češtinu. Úroveň porozumění je u používaných jazyků srovnatelná.

V souvislosti s druhým jazykem, kterým děti komunikují, je na lepší úrovni oblast porozumění, v některých případech se dokonce podle názoru matek blíží úrovni porozumění jazyka prvního.

Čtení a psaní můžeme vzít v potaz pouze u rodin, jejichž děti navštěvují základní školu. V těchto oblastech je na lepší úrovni opět jejich rodný jazyk, zpravidla ten, který si osvojily jako první. V druhém nebo třetím jazyce je ze strany rodičů snaha děti dále vzdělávat.

7.8 Předchozí znalosti a zkušenosti s bilingvismem

Ve všech rodinách postupovali rodiče přirozeně. Na dvojjazyčnost se nijak cíleně nepřipravovali ani se o ní neinformovali. Důvodem bylo zřejmě hlavně to, že znali podobné rodiny a viděli, že situaci lze zvládnout přirozenou cestou. Rodiny nikdy ani

nenapadlo vyhledat odborníka na tuto problematiku, protože k tomu neměly důvod, vše totiž probíhalo bez problémů. Některé matky ale potvrdily, že v případě problémů by neváhaly se na nějakého odborníka obrátit.

Matky považují za přirozené mluvit na dítě svým rodným jazykem. Myslím si, že zde hrála roli i vzdělanost matek. Problém by mohl nastat v opačném případě. Proto považuji za důležité, aby rodiny měly možnost najít potřebné informace.

7.9 Pohled rodičů na dvojjazyčnost

Všechny matky se shodly, že dvojjazyčnost přináší jejich dětem výhradně pozitiva. Vyložená negativa si zatím žádná z rodin neuvědomuje či nepřipouští. Jedna matka má trochu obavy z toho, že bude mít jednou její dcera na vyšší úrovni jiný jazyk – jazyk většinové společnosti, než je momentálně její mateřský jazyk. Další matka sice také zápory v samotné dvojjazyčnosti nevidí, ale uvědomuje si, že dodržování toho, aby mluvila jen svým jazykem, může být pro rodiče těžké, protože sama se nechá občas svést, zvláště poté, když mluví s manželem.

Z pozitiv vyjmenovaly matky výhody v oblasti cestování, zaměstnání či dorozumění se s rodinou a také větší rozhled, např. v kultuře, protože dle jedné matky se dva jazyky rovnají dvěma kulturám. V neposlední řadě se jedná o kladný vliv na slovní zásobu dětí. Zvláště pak matky dětí, jejichž manžel hovoří anglicky, si uvědomují důležitost angličtiny v dnešní době. Právě z důvodu pozitivního vlivu dvojjazyčnosti mají rodiče zájem, aby se děti vzdělávaly v obou, popř. všech třech jazycích.

7.10 Vliv kultur

Odpovědi na otázku vlivu kultury a projevu odlišných národností v rodině byly vcelku rozmanité. V globálu lze ale říci, že většina rodin rozdílů v této oblasti spatřuje, ale považuje je za pozitivní. U některých z nich se v rodině objevila snaha kultury skloubit, např. jídlo o Vánocích či vytvoření svátku pro otce. U jedné rodiny se objevil rozpor v otázce křtu, kdy rodina manžela požadovala, aby se snacha nechal pokřtít, s čímž ona sama nesouhlasila.

Dalším problémem, který vidí jedna z matek je ten, že má pocit, že manžel si v České republice ještě nezvykl. Je pro něj také v souvislosti s jazykovou bariérou problematické najít si práci.

Pouze dvě rodiny potvrdily, že vliv kultury nespátřují. První matka má spíše pocit, že se její manžel novému prostředí přizpůsobil, druhá sama pochází z rodiny, kde byl vždy zájem o vše nové a jiné.

7.11 Vnímání dvojjazyčnosti u dítěte

Podle matek si děti uvědomují jazykovou odlišnost. Konkrétně se jedná o to, že umí rozlišit, že jde o dva různé jazyky. Děti mají zpravidla jazyk spojený s konkrétní osobou či prostředím.

V jednom případě má matka pocit, že její dcera zatím dvojjazyčnost nevnímá. To může být dáno jejím věkem, jsou jí teprve 3 roky. Celkově ale děti berou dvojjazyčnost v rodině za přirozenou věc.

ZÁVĚR

Cílem mojí diplomové práce bylo především zjistit, jak rodiny řeší problematiku bilingvismu a jak se k této problematice staví.

Bilingvismus je v současnosti velmi diskutovaným tématem, zvláště pak v souvislosti s otázkou smíšených párů. Právě proto může být tato diplomová práce jakýmsi rádcem pro bilingvní rodiny.

Výzkum probíhal formou rozhovorů, kterých se zúčastnily matky bilingvních dětí. Spolupráce byla velmi příjemná a výsledky z rozhovorů byly užitečným zdrojem k získání důležitých informací v otázce bilingvismu. Nejtěžší pro mě bylo najít vhodné rodiny, protože existují různé typy bilingvismu. Mým úkolem bylo vyhledat rodiny, které jsou smíšenými páry a rozhodly se vychovávat své děti dvojjazyčně.

Jistě zajímavým typem vícejazyčnosti je také výchova v trojjazyčném prostředí. Takové rodiny byly taktéž součástí mého výzkumu. V případě, kdy každý z rodičů mluví na dítě svým rodným jazykem a rodiče se mezi sebou baví ještě jazykem třetím, není třeba mít žádné obavy. Platí zde stejná pravidla jako u dvojjazyčnosti, pouze třetí jazyk přijímá dítě pasivně, nebude jím hovořit, ale o to jednodušeji si pak v budoucnu tento jazyk aktivně osvojí. Vše samozřejmě záleží na dostatečné motivaci ze strany rodičů. Tyto záležitosti jsem diskutovala s panem Štefánikem, který je odborníkem na dvojjazyčnost na Slovensku. Jiná situace trojjazyčnosti pak nastává v případě, kdy sice matka a otec mluví svým rodným jazykem, ale rodina žije v zemi, kde je úředním jazykem jazyk další. V tomto případě pak dochází k postupnému osvojení si třetího jazyka.

Celkově lze z výzkumu vyvodit, že se rodiny staví k dvojjazyčnosti svých dětí přirozeně a příliš se touto problematikou nezabývají. Stejně tak děti berou tuto situaci za zcela přirozenou. V našem případě to může být dáno vzdělaností matek. V opačném případě by mohlo dojít k problému, kdy rodiče budou hledat vhodný způsob a odpověď, jak se k této situaci postavit.

Ráda bych také zmínila, že ještě donedávna nebylo v Čechách možné sehnat vhodnou literaturu k tématu bilingvismu. Teprve před několika týdny byla vydána v nakladatelství Portál kniha s názvem Bilingvní rodina, kterou také uvádím v doporučené literatuře.

Zaměříme-li se pouze na otázku bilingvismu, můžeme říci, že v případě, kdy v rodině probíhá vše jak má, není třeba se tímto zajímavým jevem příliš zabývat. Důležitá je motivace ze strany rodičů, podnětné prostředí a dobrá jazyková vybavenost dítěte. Pouze v opačném případě, objeví-li se problém, bylo by vhodné, aby alespoň někteří odborníci jakými jsou psychologové, logopedové, dětské lékařky či sociální pracovníci, uměli rodičům zodpovědět základní otázky.

V souvislosti se smíšeným manželstvím bych ráda poukázala spíše na problematiku rozvodů a následného řešení otázek, komu bude dítě svěřeno do péče. Jak sami často vidíme, situace, kdy jeden z rodičů unese dítě do své země a brání tak v kontaktu druhému rodiči, není výjimečná. Proto považuji za důležité řešit i tuto problematiku.

Právě z důvodů stále se rozrůstajícího multikulturního prostředí je důležité zabývat se těmito otázkami a informovat o nich veřejnost, protože jedině díky informovanosti a vzdělanosti v této oblasti můžeme dospět k větší toleranci a pochopení druhých.

SHRNUTÍ

Bilingvismus

Bilingualism

Lenka Růžičková

SHRNUTÍ

Ve své práci jsem se zabývala bilingvismem. Zaměřila jsem se na rodiny, které tvoří partneři různých národností. Celkově jsem se snažila pojat tuto problematiku spíše ze strany rodičů, proto jsem se zabývala zvláště otázkou, jak jednotlivé rodiny situaci bilingvismu řeší.

Cílem práce bylo poukázat, jak se dvojjazyčnost projevuje a také zdůraznit její specifika. Výsledkem bylo zjištění, že rodiny berou tuto situaci jako naprosto přirozenou a nevnímají ji jako problematickou.

SUMMARY

In my thesis I deal with bilingualism. I focused on families, which consist of partners, who are of different nationality. I tried to concern with this problems from the position of the parents, that is why I especially dealt with the question how the individual families solve the situation of bilingualism.

The objective of the research was to show what is bilingualism like and to stress its particularity. In the result I found out that the families considered this situation to be absolutely normal and natural and they do not feel it is problematic for them.

LITERATURA

BRAUNOVÁ, D. Dva jazyky mohou pomoci i zmást. *MF Dnes*, 1997, roč. 8, č.18.1.

CANDOLF, C. *Special Problems of Bilingual Families* (cit. 2006-06-26) [online]. Dostupné z WWW: <http://www.nethelp.no/cindy/special.html>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Základní školy podle vyučovacího jazyka* (cit. 2008-06-17) [online]. Dostupné z WWW: [http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/t/FE003FE27A/\\$File/0001072104.xls](http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/t/FE003FE27A/$File/0001072104.xls)

DOSKOČILOVÁ, K. Kolik řečí umíš? *Čeština doma a ve světě*, 2002, roč. 10, č 2/3.

DOSKOČILOVÁ, K. *Kolik řečí umíš?* (cit. 2006-06-26) [online]. Dostupné z WWW: <http://ucjtk.ff.cuni.cz/publikace/23-02/kolikreci.htm>

HARDING, E., RILEY, P. *The bilingual family*. Cambridge University Press, 1986. ISBN 0-521-31194-2

HOUSAROVÁ, B. Bilingvismus - II.část - Specifika bilingvní řeči. *Diagnostika a terapie poruch komunikace*, 2002, roč.V., č.3, č.1-2.

HUTAROVÁ, V. Bilingvismus a předškolní výuka cizích jazyků. *Cizí jazyky*, 1994/95, roč. 38, č.5-6.

KOPECKÝ, K. *K podstatě termínu pasivní bilingvismus* (cit. 2006-06-26) [online]. Dostupné z WWW: <http://epedagog.upol.cz/eped4.2002/clanek01.htm>

KOUKOLÍK, F. *Lidský mozek*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-632-2

LUKEŠ, D. Nebojte se dvojjazyčné výchovy. *Lidové noviny*, 2000, roč.13, č.29.XII.

MERISOVÁ, H. *Dvojjazyčná výchova* (cit. 2006-05-08) [online]. Dostupné z WWW: <http://zena.centrum.cz/rodicovstvi/clanek.phtml?id=5537>

PERANI A KOL. *Jak zvládá náš mozek dva, případně větší počet jazyků* (cit. 2006-06-26) [online]. Dostupné z WWW: <http://obchod.portal.cz/scripts/detail.asp?id=901&tmplid=27>

POLOKOVÁ, A., MALIARIKOVÁ J. *Dva jazyky v rodině* (cit. 2006-06-26) [online]. Dostupné z WWW: www.mamatata.sk/index.cfm?Module=Article&Page=ShowArticle&ArticleID=2347&SectionID=3&SubSectionID=23

PRŮCHA, J. *Multikulturní výchova*. Praha: ISV nakladatelství, 2001. ISBN 80-85866-72-2.

SKÁCEL, J., ZÍMA, P. *Jazyk mezi lidmi*. Ostrava: Profil, 1983.

ŠATAVA, L. *Jazyk a identita etnických menšin*. Praha: Cargo Publisher o.s., 2001. ISBN 80-902952-1-5

ŠTEFÁNIK, J. *Bilingvismus na pozadí dvou morfoložicky odlišných typů jazyků*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2000. ISBN 80-223-1408-0

ŠTEFÁNIK, J. *Terminologický slovník* (cit. 2006-06-26) [online]. Dostupné z WWW: www.fphil.uniba.sk/~stefanik/

TRKOLOVÁ, Z. *Výuka cizích jazyků dětí předškolního věku* (cit. 2006-06-26) [online]. Dostupné z WWW: www.hradeknadnisou.cz/his/zpravy/server/zprava.asp?id_hrad=200305&cislo_cl=14

Jiné zdroje

Česká televize, pořad „O češtině“, 11. 11. 2007

Doporučená literatura

HARDING, E., RILEY, P. *Bilingvní rodina*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-358-1

HOUWER, A DE. *The acquisition of two languages from birth: a case study*. Cambridge: Cambridge University Press, 1990. ISBN 521-36652-6

WALLWORK, J.F. *Language and people*. London: Heinemann Educational Books Ltd., 1978. ISBN 0-435-10918-9

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1: Otázky k rozhovoru.....	- 74 -
Příloha 2: Rozhovor s česko – italskou rodinou	- 76 -
Příloha 3: Rozhovor s česko – anglickou rodinou	- 86 -
Příloha 4: Rozhovor s česko – portugalsko rodinu	- 93 -
Příloha 5: Rozhovor s česko – anglickou rodinou	- 99 -
Příloha 6: Rozhovor s česko – anglickou rodinou	- 103 -
Příloha 7: Rozhovor s česko – italskou rodinou	- 109 -
Příloha 8: Rozhovor s česko – kubánskou rodinou.....	- 116 -
Příloha 9: Rozhovor s česko – španělskou rodinou	- 119 -

Příloha 1: Otázky k rozhovoru

ROZHOVOR - OTÁZKY

(počet dětí, pohlaví a věk, jazyky, kterými mluví rodiče a jejich původ, jazyk země, ve které žijí, jak spolu mluví manželé)

Otázky pro rodiče dětí, které již mluví:

- 1) Jakou metodou nabyly vaše děti dvojjazyčnosti?
- 2) Kdy si dítě osvojilo první jazyk (který to byl) a poté další?
- 3) Ve kterém jazyce se objevila první slova?
- 4) Objevily se nějaké problémy v komunikaci a řeči?
- 5) V jakých situacích děti používají který jazyk?
- 6) V jakých situacích dochází k přepínání jazyků?
- 7) Jak vnímají vaše děti dvojjazyčné prostředí, jak jej vnímá okolí?
- 8) Jaký má dítě vztah k jednotlivým jazykům?
- 9) Je dítě vzděláváno v obou jazycích?
- 10) Využívají děti obou jazyků ve všech úrovních (mluvení, porozumění, čtení, psaní)?
- 11) Jaká je výslovnost, plynulost v používaných jazycích?
- 12) Objevilo se míchání jazyků? V jakých situacích? Měli jste z toho obavy?
- 13) Jaký mají děti vztah k jazykům, které používají?
- 14) Objevily se někdy problémy ve vícejazyčné výchově, např. tlak většinové společnosti?
- 15) Pozorujete vliv (odlišnost) kultury země, ze které pocházíte, na vaše děti, jaký?
- 16) Udělali byste zpětně něco jinak?
- 17) Který jazyk považujete u svého dítěte za mateřský a proč?
- 18) Vidíte ve dvojjazyčnosti spíše klady či zápory? Jaké?
- 19) Má (bude mít) dvojjazyčnost nějaký vliv na vaše dítě nebo máte aspoň ten pocit?
- 20) Jak se jako rodina dorozumíváte ve společnosti?
- 21) Připravujete (připravovali) jste se nějakým způsobem na dvojjazyčnost u svého dítěte?

- 22) Co vás vedlo k tomu, že jste se rozhodli vychovávat své děti dvojjazyčně?
- 23) Proč konkrétně chcete, aby dítě umělo i druhý jazyk?
- 24) Kterým jazykem by mělo vaše dítě mluvit na vyšší úrovni?
- 25) Vyhledali jste někdy odborníka či literaturu, abyste získali více informací?
- 26) Co ovlivnilo Vás jako rodiče?
- 27) Jak vnímáte dvojjazyčné a odlišné kulturní prostředí (i např. náboženství) jako rodič? Pozitiva, negativa.

Otázky pro bilingvní rodiny s velmi malými dětmi

- 1) Máte možnost se rozhodnout, zda budete dítě vychovávat dvojjazyčně či nikoli?
- 2) Co vás ovlivnilo při rozhodnutí vychovávat své dítě dvojjazyčně, jaká byla motivace?
- 3) Co očekáváte od dvojjazyčné výchovy?
- 4) Máte z něčeho obavy?
- 5) V čem vidíte přínos ve dvojjazyčné výchově?
- 6) V čem vidíte pozitiva, v čem negativa?
- 7) Jakým způsobem do teď mluvíte na své děti?
- 8) Co jste se dosud dozvěděli o bilingvismu?
- 9) Vyhledali jste už někdy nějakou radu (knihu, odborníka) nebo to máte v plánu?
- 10) Jsou ve vaší zemi, v okolí odborníci, na které se můžete s touto problematikou obrátit?
- 11) Kdybyste měli v blízkosti odborníka na dvojjazyčnost, využili byste jeho znalostí?
- 12) Znáte nějaké další dvojjazyčné rodiny?
- 13) Co si myslíte o tom, když dítě jazyky míchá?

Příloha 2: Rozhovor s česko – italskou rodinou

L.: Vy jste Češka, ale příjmení zní spíše německy.

K.: My jsme měli předky v Rakousku. Táta dal všem dětem německé jméno. Ale jsme všichni češi a doma se mluvilo česky.

L.: Můžete mi říct, jak jste na děti od mala mluvili?

K.: Když jsem byla těhotná s Mariou, tak jsem se bála, jak na ni vlastně budeme mluvit. Začala jsem na ni automaticky česky, protože v té době jsem italsky na dítě mluvit neuměla. Měla jsem občas i problémy mluvit s manželem italsky. Musela jsem na ni česky. Když jí bylo asi půl roku, manžel na ni začal trochu italsky, protože se bál, že až bude větší, nebudou si rozumět. On totiž česky moc neumí.

L.: Jak mluvíte spolu s manželem?

K.: Italsky, protože můj manžel doma německy mluvit nechce.

L.: A umí mluvit německy?

K.: Umí, má tam pár chyb, ale domluví se.

Nechce ani dětem číst německé pohádky. Takže musíme italsky, protože česky on taky nemluví, je líný. Má doma učebnici pro Italy, ale ani do ní nekouknul.

Na Mariu jsem začala potom trochu víc italsky, on mi s tím pomáhal. Do tří let mluvila jenom italsky a česky.

Začala hrozně rychle brzo mluvit. Tenkrát jí byly asi dva roky a ona už dobře mluvila. Rychle přehodí, když na ni začneme jinak. Nikdy s tím problémy neměla. Měla hrozně velké slovník. Od tří let začala němčinu, když šla do školky.

L.: Byly jazyky (čeština a italština) na stejné úrovni nebo některý převládal?

K.: Já si myslím, že převládala víc čeština, protože ona byla víc ve styku se mnou.

Ale když jsme byli třeba v Itálii u jeho rodičů, tak neměla problém se domluvit.

L.: Takže děti komunikují s vaší rodinou česky a s rodinou manžela italsky?

K.: Ano. V srpnu tady byla manželova rodina měsíc u nás. Říkala jsem si, to jsem zvědavá, jak toto dopadne. Ta nejstarší totiž italsky moc s manželem nechtěla mluvit. Do toho jsme ji museli vždycky nutit. Ale nebyly vůbec problémy.

L.: Jaká je v současné době úroveň jazyků?

K.: U Marie je v současné době na nejvyšší úrovni němčina.

Když se mě ptali na zápise ve škole u Lucia, když zjistili, že máme v rodině víc jazyků, jaký je rodný jazyk mého kluka, tak jsem řekla, že němčina, protože v Německu žijeme a já jak to vidím, tak on tou němčinou mluví nejlíp. A nejrychleji se v němčině vyjádří. Protože se to učí ve školce. On s tím jazykem přijde hodně do styku přes den.

A kamarádka, taky Češka, se se mnou kvůli tomu pohádala, že je to čeština. Když máma je Češka, tak to dítě musí mít mateřštinu češtinu. Podle mě je to to, co to dítě jevíc ovládá, který jazyk.

Taky mi řekla logopedka u Lucia před dvěma rokama, že na něj musíme začít mluvit pořádně německy, protože my vlastně žijeme v Německu.

V jazycích jsou na tom nejlíp v němčině, pak češtině a těsně za tím je italština. Tam už není nějak extra rozdíl.

L.: A zvládají ve všech jazycích všechny oblasti, jako i třeba mluvit a číst?

K.: Gabriele má teprve tři, takže ještě nečte. Co se týká mluvení, tak ty jazyky hodně míchá, teda teď už taky míň, občas řekne větu a spojí do ní všechny tři jazyky, což je taky někdy zábava.

Lucio se teprve začíná učit číst.

Maria mluví a píše v němčině. V češtině jsme zkoušeli číst, čte na úrovni prvňáka, čte pomalu. Když je tam Š nebo E s háčkem, tak ví. Zkoušeli jsme psát, tak píše stylem němčiny. Když je tam š, tak napíše sch.

Maria začala chodit na češtinu. Moje kamarádka, která tady žije, je učitelka. Učila první druhou třídu v Čechách a teď ji tady ty ostatní maminky přemluvily, aby začala učit český jazyk. Tak teď se to rozběhne, byla tam asi jen dvakrát. Od listopadu se to má rozběhnout. S tím že zkoušky bude dělat kdo chce. Co to přinese, nevím, ale byla bych ráda, kdyby to něco přineslo, kdyby se naučila perfektně gramatiku a psát hlavně.

Co se týká češtiny, psát neumí a v mluvení má občas problémy se skloňováním. Protože já jsem si třeba všimla u sebe, že když s nima mluvím, tak já když je volám, neskloňuju jejich

jména. A když to skloňuju, můj manžel se směje, protože to nedokáže pochopit, že řeknu Ernestovi a neřeknu Ernesto. A já jsem se hodněkrát přistihla, že to neskloňuju.

L.: Vy s manželem spolu doted' mluvíte italsky?

K.: Ano.

L.: Už vás někdy napadlo vyhledat v této oblasti odborníky?

K.: Odborníky? A proč?

L.: Jsou totiž různé názory na dvojjazyčnost. Lidi si myslí, že to škodí. Často když jsou manželé z různých zemí, tak neví jestli je to v pořádku a třeba se jeden přizpůsobuje.

Takže nikdy vás třeba nenapadlo se někoho na něco zeptat?

K.: Mě to nikdy nenapadlo, protože jsme s tím nikdy problémy neměli. Akorát já jsem jeden čas na děti mluvila hodně italsky. A teď naopak, když jsem s nima sama, tak na ně mluvím jenom česky. Mně to přijde rychlejší a lepší. Já jsme ani nikdy nepřemýšlela, že by s tím měl mít někdo problémy nebo by to bylo špatný pro děti, naopak si myslím, že je to jenom pozitivní pro ty děti. Já si říkám, ty mají takovou budoucnost ty děti. U Marie jestli to klapne s tou češtinou, s těma zkouškama, ta má budoucnost už teď zajištěnou.

L.: Vidíte tam i nějaký pozitivní vliv např. na školu?

K.: To nevím, jestli to má nějaký vliv na školu. Nevím, Maria má třeba v němčině stejné problémy, jako mají její kamarádky, který jsou Němky. To nevím, to nemůžu takhle říct, že by to mělo nějaký vliv na školu.

Někdy se třeba Maria ptá na něco ze školy, ona mi to řekne německy, já jí česky a najednou Lucio tam sedí, šestiletý kluk, vona si s tou otázkou neví rady a von mi to odpoví hned. Ale jestli to má vliv na ty jazyky, to si myslím že ne. Ona má normální problémy. Teď jsem se bavila s jednou maminkou, že jsem koupila knížku na diktáty, abysme mohli doma cvičit diktáty, protože já na tom nejsem tak dobře, abych jí mohla dávat diktáty sama a ještě to kontrolovat, jestli já to mám bez chyby. Takže jsem si koupila pomůcku k tomu a ona mi říkala, že ono to teď nejde bez nějaké takové pomůcky, a to je Němka, že sama se musí koukat občas do knížek, jak se to píše, protože se to mění tak často, ty pravidla. Takže mají normální problémy jako ty německý děti ve škole.

L.: A kdybyste měla srovnat ty dvě starší děti, jde to té starší líp nebo je to už tím, že je starší?

K.: Marii šlo mluvení vždycky líp, jak výslovnost, tak vůbec mluvení, ona ráda mluví a hrozně moc. A nikdy s mluvením neměla problémy, začala brzo mluvit.

Naopak Lucio, to jsem psala, chodil na logopedii, neuměl dlouho říkat K. Ale zase ta logopedka u Lucia říkala, že je to na něj moc tři jazyky, že Maria měla nejdřív češtinu, pak italštinu a pak teprve němčinu a že to nezpracuje všechno najednou. On odmalička slyšel všechny tři, protože Maria na něj mluvila německy. Víím, že od té doby, co mu vytrhli ty mandle, začal mluvit. Takže já tomu nevěřím, že by to nezpracoval.

L.: A nejdřív začal mluvit česky?

K.: Já si myslím, že česky, protože ten kontakt byl se mnou. Nastoupil do školky a učitelka mi potom asi za měsíc řekla, že mu vlastně nerozumí, že neumí vyslovovat určitý písmenka.

L.: A s italštinou začal až později?

K.: Začal asi nastejno jako s tou češtinou, my jsme to tak nějak míchali s manželem. Já jsem na něj mluvila tenkrát taky italsky hodně, ale on začal mluvit opravdu až ve 2,5 možná skoro ve třech letech. Začal mluvit ve 2,5 letech, když jsme byli v Itálii. Já jsem to s ním zkoušela po zlým i po dobrým a on nechtěl. Pak jsme byli v Itálii a on začal opakovat slovíčka. My jsme tam byli bez manžela, měl pak přijet za náma, my jsme mu volali a on tam Lucio řekl nějakou první větu. Tam začal mluvit. Začal mluvit nejdřív v italštině, takhle to bylo.

L.: Co se týká nejmladší Gabriele, vzala jste si nějaké ponaučení, co se týká jazyků, jak vám vlastně radila logopedka u Lucia, že by to mohlo dělat problémy. Tak jak jste začala u té poslední?

K.: Já jsem se právě bála, jestli to nebude u té malý taky. Pak Lucio skončil u logopedky a já si řekla, že počkám, jak začne mluvit. No a ona začala mluvit bez problémů, akorát teda neumí R, ale já si myslím, že to je na její věk v pořádku. Někdy místo K řekne Š, ale to ona s tím nemá problémy. Naopak já si myslím, že kluci jsou v tomhle línější.

L.: Co se týká přepínání jazyků, jaké jsou situace, kdy přepínají?

K.: To oni vědí, že ve škole se mluví takhle a doma takhle. Když já na Mariu mluvím česky, ona na mě třeba s úkoly německy, do toho se zamontuje můj manžel a řekne běž, já jí to vysvětlím. Ale on jí to začne vysvětlovat v italsky, ale já mu říkám, to je chyba, protože ty na ni musíš mluvit u úkolu německy. Protože ona se to v tý němčině učí. Ona má třeba příklad a jak to slyší v tý češtině, tak jí to tak rychle nemyslí a říká, mámo, můžu Ti to říct v němčině? Tak jí řeknu, tak mi to řekni v němčině, když Ti to jde líp.

Ale když na ně začnu rychle mluvit, tak oni přepnou. Naopak lidi mi říkají, že obdivují, že ty děti takhle přepínají.

Děti vědí, že táta česky moc nemluví, německy se mu nechce. Několikrát už mu říkali: „Táto, pojď nám přečíst pohádku“, a on na to: „Jo, ale německou ne.“

L.: Takže i tu italštinu používá v Německu?

K.: Ano, pořád. Němčinu nepotřebuje.

L.: A jak jste na tom s němčinou vy?

K.: Tak mám tam ještě hodně chyb. Já jsem totiž dlouho nechtěla německy mluvit, mně to bylo trapný, blbý, a tím, že se mnou chodil všude můj manžel a všechno vyřizoval, tak to bylo i pohodlný, jenže pak vlastně začala chodit Maria do školky, tím stykem s rodičema, prostě už se tomu nešlo vyhnout. Ty maminky s Tebou začnou mluvit, ptají se, takže jsem začla, docela jsem se do toho dostala, ale mám tam ještě chyby.

L.: Mě by zajímalo, jestli je nějak ovlivňuje ten vliv kultury, když vlastně každý rodič pochází z jiné země? Jestli máte nějaké rituály?

K.: Vánoce mícháme, jsou stejný v Čechách i Itálii, akorát jídlo nemáme klasický český, mícháme to, aby to nějak každému vyhovovalo to jídlo. Každý rok pečou český cukroví, to musí bejt, na to se i děti těšej. Rozdíl tam byl, že v Itálii se dávají dárky 24. o půlnoci a u nás večer. Oni vyloženě čekají do té půlnoci a já jsem byla proti tomu, říkala jsem, že ty děti nevydržej. Tak to byl takovej konflikt, i s tou jeho rodinou. Že oni nedokázali pochopit nás a já jsem nedokázala pochopit je. Taky s pokřtěním, děti jsou pokřtěný, já nejsem a ta jeho maminka to nedokáže pochopit. Pokřtít děti mi nevadí, ale když potom chtěli, abych se nechala pokřtít i já, tak jsem řekla ne, protože já mám jiný věci na práci. Budu lepší? Tam byl konflikt trochu. Ale jinak v kultuře nejsou, ta kultura není tak rozdílná.

L.: Může to vést k větší toleranci, když každý rodič pochází z různého prostředí?

K.: Oni se umí asi víc přizpůsobit. Teď jsem to viděla, když tady byl ta jeho rodina, tak nás v tom bytě bylo 11 a pro nikoho to nebyl problém. Já jsem z toho měla strach, protože 11 lidí v třípokojovém bytě, jsem si říkala, tady to bouchne jednou, tady se pohádáme, nebo já nevím, co se stane. Fakt to musím pochválit, děti byli suproví, dospělí byli hodný, všichni jsme se dělili o práci. A to právě když to slyšela kamarádka, když jsem jí to povídala, tohle můžou udělat jenom Italové, to není možný. To by normální člověk nezvládl. Já na to že bych si to klidně zopakovala znova. Takže asi v tom, že se uměj rychle přizpůsobit I když tam jedeme, tak tam je jiný klima, jiný jídlo, všechno. Oni s tím problémem nemaj, naopak se tam těšej.

L.: Jak spolu komunikují děti?

K.: Nejvíc německy, teď teda začaly taky trochu česky víc, italsky to je minimum, že by mezi sebou mluvili. Když jsou s dětmi kamarádka, která je taky Češka a mluví na děti česky, mluví spolu německy.

L.: A jsou situace, kdy se mezi sebou začnou bavit třeba česky?

K.: Jenom když mi přijdou žalovat.

Teď u nás byla jedna Češka s chlapečkem, ten taky umí dobře česky, a Maria mluvila na tu moji kamarádku německy a já jí říkám, proč mluvíš na Editu německy, mluv na ni česky, vždyť ona ti rozumí. Jim to totiž v němčině rychleji myslí. Rychleji se domluví, rychleji to ze sebe dostanou. Já kolikrát když na mě Maria začne mluvit německy, tak jí řeknu, mluv na mě česky, já na Tebe taky mluvím česky. A ona to teda hned přepne.

L.: Takže vy považujete u svých dětí za mateřský jazyk němčinu, protože tam vyrůstají v tom prostředí?

K.: Ano.

Samozřejmě že jsem ráda, že se naučí tu češtinu pro tu jejich budoucnost. Já si nedovedu představit, že bych jela do Čech a moje děti se nedomluvily s mojí mámou a mým tátou. Kamarády tam nemaj, což mě docela mrzí, ale aby se nedomluvili s babičkou a dědou.

L.: Nenechala jste se třeba inspirovat jinou dvojjazyčnou rodinou?

K.: Já jsem nikoho neznala, v té době jsem tady ještě žádný kamarády neměla. Takže mě přišlo normální začít mluvit česky na dítě, jinak bych se nedomluvila. Protože německy

jsem nemluvila, takže bych ji to akorát naučila špatně. Italsky jsem začala potom, ale taky to nebylo nic valného.

L.: A jak jste říkala, že jste na děti mluvila určitou dobu italsky, jak dlouho to trvalo?

K.: To trvalo asi přes půl roku určitě, protože jsem tenkrát měla i kamarádku, která byla Němka, ale mluvila italsky, takže když jsme se scházeli, mluvili jsme italsky.

L.: Byla asi do tří let ta výchova u všech dětí dvojjazyčná?

K.: U ty první. U těch dalších už všechny tři, protože Maria ze školky přinesla němčinu, takže ta furt chtěla mluvit jen německy. Takže ona i s těma dětma začala německy. Já jsem na ty děti nějak německy nemluvila. To mí říkala logopedka, že musím na Lucia německy. Já jsem říkala, že já sama neumím dobře, pak na něj budu mluvit německy a on se to naučí špatně ode mě. Takže tím já mu nepomůžu.

L.: Jak je na tom jazykově Gabriele?

K.: Ta to pořád míchá. Ve školce teda teď německy, i když má tam teda taky chyby. Se mnou normálně česky a s manželem teď začala hodně italsky po tom, co tady byli ti příbuzní. Ale pokud ji na to člověk neupozorní, tak ona na něj začne česky nebo německy. Člověk ji musí upozornit v tom jazyce. Protože když ona mu začne něco vyprávět, tak mu to začne vyprávět v němčině. A von když jí odpoví německy, tak ona bude pokračovat německy.

L.: A když jí odpoví v italštině, tak přepne?

K.: Tak to začne přepínat a když zná to slovo, tak to řekne. Když ho nezná, tak to řekne v němčině. Ona taky ještě nemá tak velkou slovní zásobu, je malá, že jo. Ale teď začala fakt hodně italsky, jak tady byli ti příbuzní, to udělalo hrozně moc.

L.: Chtěla byste, aby se Maria zlepšovala i v italštině?

K.: Ona chodila na italštinu jednou tejdne tady do nějaký školy, ale nic se tam nenaučila. Zkoušela psát, protože je zamilovaná do svého italského bratrance, tak mu psala milostný dopisy a člověk to přečet, člověk to pochopil. Měla tam teda míň chyb si myslím než v tý češtině, kdyby to psala.

L.: Jak mluví starší sourozenci na nejmladší Gabriele?

K.: Hodně německy a Lucio s ní mluví i docela dost česky. Maria je pro ni jako taková maminka nebo učitelka a Lucio s ní prostě dělá kraviny. Ty nemůžu nechat samotný, protože to je neštěstí. Ona je víc na něj fixovaná.

L.: Je třeba nějaký rozdíl, když byly děti dvě a teď jsou tři?

K.: Je víc kraválu (smích). Myslím si, že ne.

L.: Jaký k sobě mají děti vztah?

K.: Gabriele je víc fixovaná na Lucia. Maria tím že je teď velká, tak je asi víc na Gabriele. S Luciem se víc hádá. Maria je od malička hodně samostatná. Ta už vlastně v těch třech letech mluvila, snažila se mluvit jako dospělá. A když odcházela ze školky do školy, tak mě ty učitelky ve školce říkaly, že vona se občas chová jako dospělá, že se chce chovat jako dospělá, ale že my jí musíme dát ten pocit, že je ještě dítě. Protože ona je asi víc vyspělá. A ona tak občas s náma i tak mluví a já jí na to musím hodně upozorňovat. Gabriele, ta je nejmladší, to je náš andílek, náš miláček, to je jasný, a tím pádem jsem si kolikrát říkala, že ta Maria se možná cejtí vodstrčená. I tím, že je velká, tak člověk po ní chce víc věcí, takže mi to bylo i líto. Snažím se s ní třeba zvlášť pomazlit, když ti dva spějí. Lucio, ten je mazánek od tatínka, protože je to kluk, všechno mu u tatínka projde.

L.: Jsou v Německu nějakí odborníci, třeba z doslechu?

K.: Nikdy jsem nic nečetla, neslyšela. Ani jsem se o to nezajímala. Do teď jsem nevěděla, že jsou nějakí odborníci. Nikdy mi o tom nikdo neřek, ani dětská doktorka se neptala, jak je to s tím mluvením. Nikdy se mě nikdo neptal, jestli potřebuju nějaké rady.

L.: Udělala byste zpětně něco jinak?

K.: Asi ne. To určitě ne. Neříkám, že dělám všechno perfektně, to určitě ne, nikdo není perfektní. Ale myslím si, že jsem to do teď udělala dobře.

L.: Napadlo vás se třeba podívat do nějaké literatury?

K.: Ne. Když se mě někdo zeptá, jak jsi to udělala, tak říkám mluvit, mluvit a mluvit. To je jediná věc, která se dá udělat.

Když Maria nastoupila do první třídy, tak já jsem zašla za třídní asi po půl roce a říkám jí, jak je na tom Maria s němčinou, protože jsem měla strach, aby nebyla trošku opožděná, aby nebyla pozadu za těma německejma dětma. A ona říká, proč, vždyť ona mluví dobře Nj. A já říkám, protože mluvíme doma více jazykama. Tak se divila, protože to nevěděla. Tak mi dala takový formulář tenkrát, ten jsem musela vyplnit. Jakýma jazykama mluvíme a tak a že to potom dá na nějaký ministerstvo nebo kam, že shání, když jsou takhle vícejazyčné rodiny.

L.: Stane se i teď, že třeba použijí slovo z druhého jazyka?

K.: Jo, já si myslím, že hodně v tý italštině a někdy v češtině, nebo to prostě zkomolej. Protože to slovo neuměj říct, nebo si nemůžou vzpomenout nebo ho nikdy neslyšely. Nebo když já jim čtu českou pohádku a je to taková nějaká starší pohádka, kde jsou starý slova, který oni nemůžou znát, protože to v životě nepoužívá člověk, tak jim to nečtu, nebo jim to přečtu a řeknu jim, co to vlastně je.

Oni ví, že s těma Italama můžou jenom italsky. Kdežto na nás to zkouší německy třeba, protože vědí, že u mámy a u táty to jde i německy. Ale u těch Italů nebo i u Čechů, spíš u těch Italů teda, protože mámě, když něco řeknou německy, tak ta tomu rozumí, ale ty Italové, ty umějí opravdu jenom italsky. Takže když chtějí říct nějaký slovo v italštině a neuměj ho, tak voni jim to začnou vysvětlovat jinak, popisovat tu věc, nějak obloukem se k tomu dostanou a popíšu jim to tak, že pak k tomu slovu dojdou. Protože to jinak nejde. Kdežto u mámy a u táty, když to neumí říct česky, tak to zkusí německy.

L.: A nabádáte je nějak, aby na vás mluvily radši česky?

K.: Jo, když já na ni mluvím česky a Maria mi začne odpovídat německy, tak já jí řeknu: „Hele, já na Tebe teď mluvím česky, tak mi to řekni taky česky.

Kdežto když to řekne můj manžel, tak to taky vždycky nefunguje, oni tu italštinu prostě moc nechtěj.

L.: Takže tu italštinu přijímají nejmíň?

K.: Jako oni umějí, co jsem zjistila.

L.: Já si myslím, že je to asi logické, když jsou v tom německém prostředí, vy jste máma, která je s nimi asi nejčastěji, takže ta čeština.

K.: Taky nemaj žádný kamarády Italy. Ten kontakt není takovej. Italsky mluví jenom s tátou, nebo s babičkou přes telefon.

L.: A byli už na prázdninách v Itálii nebo v Čechách samy?

K.: V Itálii nebyly, protože to je daleko a maminka s jeho ségrou bydlej v centru, takže ty podmínky tam na to nejsou. Je to fakt daleko a kdyby tam začly brečet a dělat scény. Nejde to. Ale chceme to udělat příští rok, že je tam necháme a my pojedeme s manželem třeba jenom do Říma. Nebudeme tak daleko.

V Praze byla Maria, ale to už je asi tři roky. Tím, že moje máma pořád pracuje, táta je nemocnej. Ale po Vánocích o prázdninách je tam chci všechny tři poslat.

L.: A jak je to třeba s angličtinou, tu taky mají děti ve škole?

K.: Angličtinu začala Maria ve škole ve třetí třídě a hrozně ji to baví. První rok nebudou zkoušený, známkováný, nám řekla třídní učitelka, protože nechce, aby měly ohromnou slovní zásobu, ale chce, aby se naučily dobře vyslovovat. A až ve 4.třídě začnou být známkování, začnou psát písemky a tak. Ale už teď má hrozný nadšení pro Aj.

L.: Lucio asi ještě nemá angličtinu, že?

K.: Ne ne, ten teď přišel do první třídy, takže ne. Oni měli teda ve školce nabídku angličtiny, takovou tu hravou, ale já jsem si řekla, že to nechci, protože už teď má tři jazyky, takže je ještě brzo.

K.: Je pravda, že když byla Maria menší, tak vlastně manžel pochází z Neapole a tam mají svůj dialekt. Takže on když mluví s maminkou nebo se ségrou, tak mluví hodně nářečím. Já tomu rozumím, ale nemluvím tak. No a Maria když jí byly asi čtyři roky, tak vždycky když jsme byli v Neapoli, tak mluvila nářečím. Snažila se hrozně a šlo jí to, ale pak jsme tam už jezdili míň. Ale takový básničky a písničky uměla říkat.

Teď když děti třeba zlobí a manžel jim začne nadávat, tak to řekne tím jeho nářečím. Já mu nadávám zato, protože ty děti se tomu začnou smát. Protože je to vtipný. Když jim to řekneš v italštině, tak je to víc přísný. Tak se nebudou smát a poslechnou.

Příloha 3: Rozhovor s česko – anglickou rodinou

L.: Vy máte jednoho syna?

K.: Ano. Syna. 6 let, už je ve škole.

L.: Zajímalo by mě, jakou metodou nabyl dvojjazyčnosti?

K.: Protože žijeme v rodině, kde přítel je Angličan, takže je to pro něj přirozený. On mluví přirozeně s tátou anglicky a se mnou česky. Takže pro něj to není žádný, že by se musel něco učit, ale přirozeně jazyk.

L.: Vy spolu mluvíte jakým jazykem?

K.: My spolu jenom anglicky, protože přítel neumí jinou řeč.

L.: Takže dodržujete metodu „jeden člověk – jeden jazyk“?

K.: Dodržujeme, snažíme se to dodržovat, ale je pravda že se nám občas do hovoru už teď míchají anglická slovíčka, teda do mé češtiny. Já někdy jakoby se líp vyjadřuju, pro mě je ta angličtina v něčem lepší na vyjádření. Oni mají specifická slovíčka pro některé věci, který my bysme popisovali, tak já je řeknu v angličtině.

L.: To znamená, že slovíčka mícháte?

K.: Ano, i anglicky mluvím.

L.: V kolika letech si začal osvojovat ty jazyky, který byl první?

K.: Já bych řekla, že první byla čeština, protože vlastně žijeme tady, takže první byla čeština, ale angličtina šla hned za tím. Vlastně v rámci toho, že tatínek na něj mluvil. Ale vyloženě první říkal česky i táta.

L.: Za mateřský jazyk považujete který?

K.: Já bych řekla, že jsou na tom oba stejně. On vopravdu přechází bez problémů, prostě ty řeči kombinuje. My když se bavíme, tak on je schopnej kombinovat ty řeči, odpovídat mi v češtině, mezitím se bavit s tátou anglicky, takže on prostě, myslím, že to má na stejný úrovni. Možná proto, že má tu češtinu ve škole, tak trošku víc ta čeština, ale jenom o malinko. Není v tom až takovej rozdíl.

L.: A on třeba přesně rozlišuje, že s mámou mluví česky a s tátou anglicky?

K.: Nerozlišoval to v tom malém věku, tak ve dvou, ve třech letech, kdy začínal prostě mluvit, tak to bylo takový komický. Nebo spíš si to uvědomoval, ale on schválně ty lidi zkoušel. Třeba že mluvil s mojí mámou do telefonu a mluvil na ni jenom anglicky, nebo s tátou do telefonu jenom česky. Takový, že to testoval, co kdo umí, co kdo zná.

L.: Takže ty jazyky míchal, když byl malý. Měli jste z toho obavy?

K.: Ne, neměli.

L.: Kdy tak asi začal mluvit česky?

K.: Von začal docela brzo, první slovíčka užíval někdy po prvním roce – máma, táta, ale vyloženě mluvit po tom druhým roce.

L.: Objevily se nějaké problémy v komunikaci nebo řeči?

K.: Až teprve teď, když se naučil R, tak v angličtině, tam se vyslovuje jinak, jakoby se polyká, takže spíš jen takovýhle zvláštní slovíčka. Jinak ne.

L.: V jakých situacích který jazyk používá? Dochází k přepínání i v jiných situacích?

K.: Já bych řekla, že při hrách, on hrozně moc používá angličtiny. Při hrách, když si hraje s legem, se kterým si hraje s tátou, tak tam on užívá tu angličtinu. Ale dokáže to mixovat. To co teď třeba dělám občas já, mixuje věci. Řekne kus a pak se vyjádří v angličtině. Protože já mu rozumím v obou řečech, takže u mě to není problém.

L.: U táty ví, že asi s tou češtinou nepořídí.

K.: Ví, ale taky ví, že von něco rozumí. Někdy prostě mluví obouma řečma schválně, abysme mu rozuměli voba dva. Je to takový zvláštní, ale užívá občas zkomoleninu češtiny a angličtiny.

L.: A když se hraje s dětmi?

K.: Samozřejmě jsme v českém kolektivu, nebo on je v českém kolektivu teď ve škole, ale předtím jsme byli ve školce anglický a tam vlastně s těma dětma, který neuměly česky, tak samozřejmě komunikoval v angličtině, ale oni tam měly takový pravidlo, že ve třídě mohly

mluvit jen anglicky. Tam bylo hrozně zajímavý, že český děti se během roku dorozuměly anglicky. Jenom proto, že mluvily s nima. Oni vůbec nepoužívaly češtinu ty holky učitelky. A normálně ty děti během roku mluvily, dokázaly si o všechno říct a opravdu mluvily jen v angličtině.

L.: A ovlivnilo vás v tomto, že máte přítele Angličana, že jste chtěla, aby chodil do anglické školky?

K.: Chtěli jsme, protože tady nemá vlastně pořádně příležitost mluvit anglicky nikde, takže aby měl vlastně příležitost mluvit s lidma řečí, jakou mluví jeho táta. Aby to nebyl takový, že čeština převažuje., ale aby to bylo takový vyvážený.

L.: Vzdělává se v současné době v tom druhém jazyku?

K.: Nenene. On to má naopak, získal privilegium ve škole, protože tam mají angličtinu, ale má to tam tak, že je jakoby asistentem paní učitelky.

L.: Jak on vlastně dvojjazyčnost a dvojjazyčné prostředí vnímá?

K.: Já si myslím, že teď je čas, kdy si to začíná uvědomovat, že je v něčem odlišnej. Že ho začali obdivovat děti ve škole. Předtím ne, protože ve školce, tam byly některý děti Angličani, tam prostě těch národností bylo mnohem víc, takže tam to nebylo takový. Ale tady v tom kolektivu, on je sám, který tu angličtinu umí, tak on ví, že je v něčem zvláštní a něco je dobřej, takže ty děti jakoby trumfne. Teď si to uvědomuje. Myslím si, že je to pozitivní pro jeho sebevědomí. On je menšího věku, není tak průbojnej. Tím, že něco umí, si u dětí zvýší tu prestiž. Já si myslím, že kdyby mluvil jenom česky, tak v tý škole nebude na takový kamarádský úrovni jako je teď.

L.: Takže oni mají ve škole angličtinu?

K.: Oni maj, protože je to škola se zaměřením na jazyky. Ale maj prostě od začátku angličtinu ve škole. Nemaj klasickou výuku, že se učeť slovíčka, ale mluvěj na ně. Je to taková zvláštní, ale je moc dobrá ta angličtina, co tam maj. Neučeť je slova, ale aby opravdu rozuměli tý řeči.

L.: Má k těm jazykům stejný vztah?

K.: Ano.

L.: Co se týká porozumění, mluvení, čtení a psaní, tak je to na jaké úrovni?

K.: V češtině rozumí víc výrazům. Já mu ty složitější výrazy pořád vysvětluju. Kdežto v angličtině se přiznám, že jsou výrazy, který tak úplně vysvětlit nedokážu, takže tam to záleží na tatínkovi a vzhledem k tomu, že náš tatínek je mimo Českou republiku, tak to tam vázne, že já mu třeba občas nedokážu vysvětlit nějaký slovíčko složitější. Nebo mu to vysvětlím, ale on s tím není spokojenej. On to prostě bere, když mu to ten táta vysvětlí v tý angličtině. A když já mu to vysvětluju v češtině, tak on to prostě nechápe. On to chce vysvětlit v tý angličtině.

L.: A co se týká mluvení, čtení a psaní?

K.: On právě přítel, aby nebyl pozadu v tý angličtině, tak ho začal učit číst asi před půl rokem. Měl speciální učebnici angličtiny, podle který se ty děti učí číst a psát. Takže on vlastně, když se to tak veme, uměl první číst v angličtině a teď se teprve učí v češtině, protože to jsem nechala až na tu školu, aby se mu to nepletlo. A čeština je jednoduchá, že se čte, jak se píše, že jo, tam není problém. V angličtině je problém, že tam ty slovíčka jsou jiný, jinak se dává přízvuk, jinak se čtou písmenka, takže tam je to někdy složitější. Musí si to nejdřív přečíst a pak si to složit v tý hlavě, co mu to připomíná. Že to není jako v češtině, že čte a ví, ale že nad tím víc přemýšlí nad tou angličtinou.

L.: Objevily se někdy problémy, co se týká vícejazyčné výchovy ze strany rodiny, třeba nějaký strach?

K.: Bejval přístup, že když někdo mluví anglicky, je to o penězích. Takže my když jdeme někam jednat, tak mluvíme v češtině.

Ale je pravda, že když jsme byli v Anglii, nebo když jezdíme, tak já na něj mluvím anglicky. Víc mě to i před lidma tlačí do tý angličtiny. Asi proto, jak ti lidi na to koukaj, protože my jsme východní Evropa a jim všechno zní stejně, takže se snažím mluvit na něj anglicky. I když to nemám ráda, mluvím na něj i česky. Prostě je mi to příjemnější, protože vidím, jak se tam ty lidi na to koukaj. Takže přizpůsobuju se prostředí a myslím si, že přítel se přizpůsobuje i tady, snaží se např. v restauraci mluvit česky. Já umím samozřejmě anglicky jinak než on česky, on umí jen pár slov, ale taky se snaží.

L.: A takhle přímo třeba v rodině, že by byl nějaký strach a říkali vám, ať na něj mluvíte jen jedním jazykem?

K.: To ne, v rodině ne, v rodině není problém. Jen ze začátku rodiče. Protože celý život žili tady, pro ně je těžký pochopit, že by mohli třeba vycestovat a tak. Cokoliv, co se netýká vlastně Čech, tak je pro ně zvláštní. Tam bylo trochu ze začátku, jéžišmarja, nebude umět česky, když na něj budeš mluvit anglicky. Ale teďka viděj, že to tak není. Já jsem si do toho nenechala nikdy mluvit nikým.

L.: Takže vy jste sama neměla obavy? Přemýšlela jste nad tím, když jste byla těhotná?

K.: Ne, s tímhle ne. Protože my se pohybujeme v okolí známých, kamarádů, který jsou takhle právě smíšený rodiny, takže jsem i viděla na těch dětech, že tam nemusím mít žádný obavy, že prostě jak mluvím, tak to dítě samo vnímá.

L.: Informovala jste se nějak o dvojjazyčnosti předtím?

K.: Ne, jenom přirozeně, co jsem viděla v okolí. My máme i dokonce rodinu, kde on je Angličan, ona je Holanďanka a žijou ve Francii, takže děti mluví třema jazykama. Takže vlastně my máme ty známý, a ještě moje švagrová žije na Maltě, ta mluví maltsky, anglicky a jejich děti mluví k tomu italsky. Takže ještě než se mi syn narodil, byla jsem na Maltě a viděla jsem tam tohle prostředí, jak ty děti spolu mluvěj a tak.

L.: Kdybyste věděla, že jsou na tuto problematiku odborníci, napadlo by vás se něco zeptat?

K.: Já moc k těm odborníkům nerada chodím, já si o tom radši přečtu, ale nechodím k nim, protože ten pohled malinko znám, protože jsem se o psychologii malinko zajímala a vím, jak ty odborníci se na to koukaj a někdy na to koukaj příliš odbornějma očima a neviděj tu skutečnost.

Mě to nenapadlo, to se přiznám vůbec. Já jsem v tom neviděla nějaký problém. Odborníky nechávám, až když bude opravdu nějaký velký problém.

L.: V čem spatřujete klady ve dvojjazyčnosti?

K.: Bude to mít lehčí v životě, zvláště teď když všude panuje angličtina, si myslím, že tam to bude hodně patrný, protože já sama vím, ze svýho, jak špatně jsem se učila řeči. On bude mít vlastně výhodu tu, že opravdu už ty dvě řeči bude zvládat a nebude s tím mít problémy. A vím, že to jsou velký problémy. Já sama jsem byla vržena do práce, kde jsem jazyk neznala. Znala jsem pár základních slovíček.

L.: Myslíte, že by tam mohly být i záporny?

K.: Ani si nemyslím. Možná v Anglii by na něj mohli trochu koukat jinak, tím, že je napůl Angličan a napůl Čech.

L.: Jak se jako rodina domlouváte ve společnosti?

K.: Vzhledem k tomu, že přítel neumí česky, nebo úplně minimálně, tak anglicky. Já to dělám tak, aby rozuměl, co si říkáme. Aby to nevypadalo, že my se bavíme se synem a on by nevěděl, co říkáme. Takže kvůli tomu jako preferuju angličtinu. Taky se stane, že mu něco vysvětluju a říkám mu to v češtině, že to líp vysvětlím, ale ve většině případů používáme angličtinu.

L.: Chcete aby měl některý z jazyků na vyšší úrovni nebo na stejné?

K.: Asi na stejné. Protože já jsem člověk, který je pyšný na Českou republiku. Já bych prostě chtěla, aby tu češtinu uměl. Já nechci preferovat angličtinu. Je pro něj důležitá, ale nechci preferovat ani jeden jazyk, ale aby uměl obě řeči dobře.

L.: Jak ovlivnila dvojjazyčnost vás jako rodiče?

K.: My to nemáme ani dvojjazyčností, ale kulturou. Anglická kultura je hodně podobná, ale ty rozdíly tam jsou. Tak jak jsme tu 40 let žili jinak, oni žijou jiným životem a míchají se tam ty kulturní složky. Oni jsou zvyklí jinak vychovávat děti, jinak léčit děti.

L.: A řešili jste někdy nějaký konflikt dvou kultur?

K.: My teď třeba řešíme školu. Vypadá to, že pojedeme na pár let do Anglie. Tam je křesťanská škola a mně se to nelíbí, protože nejsem věřící, nejsem k tomu vedená a můj přítel taky není, ale oni to tam mají jako tradici. Oni tam ty děti chodí do kostela pomáhat a na tu faru a opravdu tam žijou tenhle ten život a je to v rámci učení a mně se to nelíbí, že je nutěj jako v rámci učení. Ale přítel to bere jako normální.

L.: Ještě mě napadlo, co se týká svátků, slavení Vánoc?

K.: To mi máme vyřešený úplně úžasně, my děláme všechno. Nejprve přijde večer Ježíšek a na druhý den ráno father Christmas. Nebo oni nemají svátky v Anglii, tak mi jsme mu vytvořili svátek, kdy dostal rodnej list. Aby mu to nebylo líto, když on tady žije a všichni mají svátek.

L.: Udělala byste třeba zpětně něco jinak v té dvojjazyčné výchově?

K.: Myslím si, že ani ne. Jsem spokojená. Je vidět, že on s tím nemá syn taky problémy.

My jsme s přítelem oba velcí čtenáři, takže i syn má velkou knihovnu, kde je kvantum knížek. My mu vlastně od malička čteme v obou jazycích. Myslím si, že tohle pomáhá, ty knížky.

L.: Je nějaká situace, kdy přepne do druhého jazyka?

K.: Přepne, když si neví rady. Někdy pro některá slova není výraz v tom druhém jazyce. Tam on přepíná to, co se mu víc hodí. Protože on ví, že já mu rozumím úplně a táta mu taky občas rozumí.

L.: Máte pocit, že by to mělo nějaký pozitivní vliv na školu?

K.: Já to nemůžu posoudit, protože já jsem mu trochu školu podala s tím, že čím líp se bude učit, tím líp si bude moct vybrat. On má totiž spoustu plánů, co bude dělat v budoucnu. Takže bude mít víc možností.

Zatím tu školu miluje. Ale nemyslím si, že by to bylo spojený s tím, že umí řeči. Paní učitelka říká, že je chytrej, že je dobrej na matiku, ale nejsem si jistá, jestli je to tou řečí, protože já jsem taky na matiku, tak nevím, jestli je to zděděný, nebo ty řeči mu nějak rozšířily jakoby inteligenci nebo vědomosti.

Příloha 4: Rozhovor s česko – portugalsko rodinu

L.: Vy mluvíte na děti česky a manžel jak?

H.: Tatínek anglicky.

L.: A portugalsky kluci taky rozumí?

H.: Marek byl teď vyjetý s tatínkem měsíc na Madeiře, takže se tam trochu rozmluvil a rozumí.

L.: Takže kluci jsou dvojjazyční zatím?

H.: Ta čeština samozřejmě nejlíp. Anglicky s tatínkem. Marek rozumí perfektně. Mluví. Mluví samozřejmě s chybama, takže já se ho snažím opravovat, aby to bylo gramaticky správně. Ríša jenom česky zatím, protože je většinou se mnou.

L.: Tatínek na něj ale taky mluví anglicky?

H.: Tatínek na něj začíná mluvit anglicky. Ríša mu nerozumí, tak ho to nutí se učit česky trochu. Takže Marek bude ve větší výhodě.

L.: Takže jste na ně začali mluvit každý svým jazykem?

H.: My jsme byli v Anglii a tam se narodil Mareček, tak jsme vlastně mluvili jenom anglicky.

L.: A vy?

H.: Ano. Mně to bylo takové nepřírozené tam mluvit česky. Takže když jsme přijeli sem, on měl 2 roky, takže začal mluvit anglické věty, ale hned pochytil tu češtinu.

L.: A na Ríšu už česky?

H.: Ano, Ríša se narodil tady, takže ten vyloženě jenom česky. Některé výrazy používá anglické. Teď se vrátil Mareček z Portugalska, tak Ríšu učí portugalsky něco.

L.: A jak mluví s prarodiči?

H.: Trochu portugalsky. Ale angličtina Marka zajímá. Dívá se na anglické filmy.

L.: V jakém věku si osvojili první a druhý jazyk?

H.: Marek začal anglicky, to mu nebyly ještě dva, pak začal česky. On už angličtinu měl v hlavě, rozuměl jí, od začátku. Takže pro něho už to není problém. I když nemluvil, tak rozuměl. Třeba pokyny v angličtině, všemu rozumí. Třeba já když si nemůžu vzpomenout na nějaké slovíčko, tak se ho zeptám, jak se to řekne anglicky. Takže on už prostě od toho druhého roku ty dva jazyky, jak se začal učit češtinu.

Ríša, to uvidíme teďka. Tatínek je tady doma s náma půl roku. Předtím uměl jen češtinu, takže teďka začal poslouchat trochu angličtinu. Ale myslím, že ta portugálština tam bude, až bude Marek větší, kdyby tam jezdil na prázdniny, tak by se do toho dostal.

L.: Takže angličtinu měl první, když mu byly dva roky, a češtinu, až jste sem přijeli. A to mu bylo kolik?

H.: Necelé dva roky měl.

L.: Ve kterém jazyce se objevila první slova?

H.: Marek angličtina, Ríša čeština.

L.: Co se týká vývoje jazyků, nebyly tam nějaké problémy třeba ve výslovnosti?

H.: Ne. Marek vůbec nemá problémy třeba s R, Ř On zvládá výslovnost. A Ríša taky zatím v pořádku. Už umí R a Ř se naučí. A Mareček měl teda anglický přízvuk, to já se ho nikdy nenaučím.

L.: V jakých situacích používají děti který jazyk?

H.: S tatínkem angličtinu, se mnou češtinu. Nebo když je tu návštěva, když tu byly kámošky z Anglie, jely jsme na hory spolu, tak Marek automaticky přepl na angličtinu. Ale když já na něj začnu mluvit anglicky, tak mi řekne, proč ne mě mluvíš anglicky. Takže i pro mě je to divné na něho mluvit anglicky

L.: Vy umíte trochu portugalsky?

H.: Ne. Jenom vyloženě základy.

L.: Mluví kluci někdy mezi sebou anglicky?

H.: Ne. Akorát Mareček trošičku portugálštinu, protože se nemohl překlenout na češtinu, tak děkoval každému třeba portugalsky.

L.: A co se týká přepínání?

H.: S těma co je mezi. Takže mezi kterýma lidma je, tak potom podle toho. Ale že by na mě začal mluvit anglicky, tak to ne. Ale Ríša teda na tatínka zatím česky a tatínek se chudák musí přizpůsobit.

L.: Jsou situace, že by najednou změnili jazyk?

H.: Klidně. Marek jo. Pokud je to člověk, na kterého ví, že musí.

Portugalsky Marek rozuměl, ale mluvil na ně anglicky.

L.: Jak děti vnímají doma dvojjazyčné prostředí?

H.: Já myslím, že Mareček je strašný cestovatel, jeho to vyloženě baví. Takže když tu je někdo z ciziny, tak mu to nedělá problém. Je přizpůsobivý. Myslím, že Markovi se to líbí. Když začnu mluvit na Ríšu anglicky, tak na mě začne čučet. Ale s tatínkem to bere automaticky. Marek vyloženě vyhledává změny v životě.

L.: Jaký má Marek vztah k jednotlivým jazykům?

H.: Co se týká portugalštiny tak nevím, ale co se mu líbilo, když byl na Madeiře, on je takový mezi lidmi, má rád lidi. Jemu je jedno, kde je a jak mluví, hlavně že má kolem sebe lidi. Dokáže komunikovat jakkoliv, on se přizpůsobí. Takže si myslím, že Marek má angličtinu rád. Třeba si sám k té knížce sedne, já mu pustím CD, on to vyloženě chce.

L.: V češtině je na tom na lepší úrovni?

H.: Ano, určitě. Teď se chystáme do školy. Čeština je složitá, ale angličtinu se pak naučí vždycky. Portugalština je taky jednodušší než čeština.

L.: Jak bralo okolí a rodina to, že jste se rozhodli mluvit na děti každý svým jazykem? Nebyl tam nějaký nátlak, že by jim to mohlo ublížit?

H.: Ne, naopak. Mamka mi spíš říkala, abych mluvila na Marečka anglicky. Ale taky mi vyčítala, že jsem na něj v Anglii nemluvila česky. Mně to ale přišlo nepřirozené. Mně to

prostě nešlo. Třeba doma ještě jo, ale když jsem šla ven, tak jsem nemohla mluvit česky, mně se to nelíbilo.

L.: A co se týká vzdělání v těch jazycích?

H.: Určitě pak ve škole, to bude v pohodě. Uvidíme, kdyby pak byla nějaká škola zaměřená na jazyky. Uvidíme, co ho bude bavit.

L.: Jak je na tom Marek, co se týká úrovní – mluvení, porozumění?

H.: V angličtině ho musím pořád opravovat, je to takové dětské. Česky mluví správně, je v pohodě, jen někdy koncovky.

Anglicky rozumí v pohodě, výslovnost má dobrou. Čeština je určitě na vyšší úrovni než angličtina, protože pořád mluví česky – s maminkou, s dětma. Anglicky jenom s tatínkem.

L.: Co se týká manželovy rodiny, ti to taky vzali v pohodě, že budete mluvit na děti každý svým jazykem?

H.: Ano. Nikdo se do nás neplete. Mně akorát mamka řekla, když jsme se vzali, že brát si cizince je problém – rozdíly v národnostech, kde budete žít. Manžel řekl, kdybych měl někomu radit, tak už bych si v životě nevzal cizinku (se smíchem).

L.: Pozorujete tam nějaké kulturní odlišnosti?

H.: Ano, určitě. Hodně. Oni jsou jižani hrozní pohodáři. Je to dobré, my jsem tacoví upjatí, nervózní, chceme všechno hned udělat. A oni jsou klidní. Jsou hrozně společenší a přátelští. Nevím jestli je to počasím. Jižani tam mají teploučko, tak se baví. Jsou samozřejmě ctižádostiví, chtěou něco dokázat, ale v pohodě. Takže to na manželovi oceňuju. Na druhou stranu je trochu nepraktický. Ale zase výborně vaří.

Taky problém – výběr kde spolu žít. My jsme žili v Anglii, pak jsme se rozhodli kvůli dětem tady, protože kolem neměli babičky, strejdy. Takže jsme se rozhodli jít sem. V Anglii jsme všechno prodali. A manželovi se tam už odřezala ta možnost se tam vrátit. Ale myslím si, že si tu zatím nezvykl. Doufám, že si zvykne. Chvíli jsme to řešili tak, že měl práci tam a za námi dojížděl tak jednou za měsíc. Uvidíme podle toho, jestli sežene práci nebo ne.

L.: Vnímají samy děti nějak tu kulturní odlišnost?

H.: Děti hodně tíhnou k tatínkovi. Taťka je pohodář, on nekřičí, nic neřeší a maminka je taková ta ukřičená, která pořád napomíná. A na Madeiře, tam jsou ti lidi pořád spolu Ať

sousedí nebo rodina, není to takové, že by byli sami. A Marek dost trpí, když není mezi děčkama, když jsou nějaké prázdniny. Potřebuje společnost.

L.: Který jazyk považujete u dětí za mateřsky?

H.: Asi tu češtinu. Protože ji ovládají nejlíp a mluví jí nejlíp.

L.: Jaké vidíte klady a zápory ve dvojjazyčnosti?

H.: Zápory tam nevidím. Klady – budou mít lepší možnost potom. Kdekoliv by si vybrali žít, tak to budou mít lepší se domluvit. Možná jim to otevře víc bránu. Jak cestování, tak domluvení se s rodinou. Zápor tam nevidím, protože si myslím, že děcka když jsou malá, tak zvládnou všechno.

L.: Přemýšlela jste o tom, ještě než jste měla děti, jak to budete jazykově řešit?

H.: Věděla jsem, že jsou takové rodiny. Vůbec jsem to neřešila. Nebo jsem si myslela, kde budeme žít, tak takovým jazykem budeme mluvit. Byla jsem si vědoma, že když budeme žít v Anglii, tak ty děcka nenaučím česky nebo že to bude horší s tou češtinou.

L.: Vyhledala jste už nějaké informace na internetu nebo v knížce o dvojjazyčnosti?

H.: To ne, že bych vyloženě něco vyhledávala. Možná kdybych měla nějaký problém. Kdyby to dělalo nějaký problém. Ale myslím si, že jsou to spíš pozitiva. Maximálně jaké jsou školy, ale to se vytříví až později, co ho bude bavit.

L.: Když Marek začal používat dva jazyky, stalo se, že je míchal?

H.: Myslím, že jo. Řekl třeba: „Daddy, give me...“ A třeba nevěděl, jak se to řekne anglicky nebo něco takového, tak určitě jo. A když tatínek neví, co to je, tak mu to třeba popíše, že se nakonec domluví.

L.: Nedělalo vám to někdy starosti, že jste si třeba řekli, že může být dítě zmatené?

H.: Ne. Protože on rozezná. On ví, který jazyk je který. Možná když byl malinký, když začínal mluvit. Tatínek má anglické, portugalské a české programy a on to rozezná, který jazyk je který.

L.: Co se týká toho mladšího, chtěla byste aby si taky osvojil oba jazyky? Třeba i portugalštinu?

H.: Chtěla bych, ale je to na tatínkovi. Podle toho, jak na ně bude mluvit. Portugalsky on na ně mluvit nebude, protože my mezi sebou mluvíme anglicky. Ta portugalština už je taková třetí kolej.

L.: Jak se jako rodina dorozumíváte ve společnosti?

H.: Máme štěstí docela. Brácha mluví anglicky, jeho kočka taky mluví anglicky. Mamka taky pochytává něco, ta se učila angličtinu, zkouší se domluvit, i když s chybama nějakýma. No a tat'ka na něho různě.

L.: Manžel se taky bude učit česky?

H.: Určitě ne organizovaně, musel by sám od sebe, spíš s děckama, nebo filmy, když něco vidí. Já vím, že z pracáku mu nabízeli kurz češtiny, ale nechtěl to.

L.: Chtěla byste aby některým jazykem mluvili na vyšší úrovni nebo na stejné?

H.: Tu angličtinu si myslím. Protože ji budou mít ve škole, tak aby ji zvládali. A kdyby byl dobrý na to, aby i ta portugalština, ale to nevím, kde by se učil.

Příloha 5: Rozhovor s česko – anglickou rodinou

L.: Vy na malou mluvíte každý svým jazykem?

S.: Ano.

L.: Takže od začátku byla v dvojjazyčném prostředí?

S.: Ano.

L.: Ve kterém jazyce se objevila první slova?

S.: V češtině. Bydlíme tady.

L.: Kolik jí asi bylo, když začala mluvit česky?

S.: V roce a půl, tak nějak. Ale začala docela brzo, bych řekla. Po roce asi.

L.: A anglicky?

S.: Anglicky asi o něco později. Čeština převažovala, ale třeba oslovení – mumi, daddy používala v angličtině.

L.: Vy spolu s manželem mluvíte jak?

S.: Anglicky.

L.: A on umí třeba trochu česky?

S.: Malinko. Spíš rozumí trochu. S tím mluvením to není žádná sláva.

L.: Má v plánu do budoucna se nějak vzdělávat v češtině?

S.: V plánu to určitě má. On už trochu začal, ze začátku chodil na hodiny.

L.: Můžu se zeptat, jak je malá teď na tom s jazyky?

S.: Jako ta čeština, to je rozhodně její mateřština. Já na ni mluvím jenom česky. Ona anglicky rozumí všechno. Ale nemluví úplně plynule, tak jak ta čeština to rozhodně není.

L.: Takže všemu rozumí, ale neřekne všechno?

S.: Ono je to dané tím, že já jsem s ní nejvíc. Manžel dělá od rána do večera, takže to jsou ty víkendy. Ale můžu říct, že před Vánoce, když byl čtrnáct dnů doma, tak to šlo vidět, jak ona se zlepšila.

L.: Ale i tak bude mít potom ve škole výhodu.

S.: Určitě. Já si s tím hlavu nijak nelámu.

L.: Takže vy máte potom v Anglii rodinu, že?

S.: V kontaktu jsme, ale nestýkáme se tolik. My jsme zvyklí tady. Nevídáme se tak často.

L.: Co se týká situací, kdy malá používá který jazyk?

S.: Ona tu angličtinu používá vyloženě když na ni někdo anglicky mluví, tak odpovídá. Někdy se stane, že já na ni začnu mluvit anglicky, tak se směje a řekne: „Mami, nemluv tak.“ Jako třeba odpoví, ale spíš se směje a řekne, ať tak nemluvím. Je zvyklá jinak.

L.: Všimla jste si někdy nějaké jiné situace, že by začala mluvit anglicky?

S.: To ne.

L.: Jak malá tu dvojjazyčnost vnímá?

S.: Já bych řekla, že ona to nevnímá. Já myslím, že jí to nedochází, proč mluví tatínek tak a já tak.

L.: Stávalo se, že by jazyky míchala?

S.: Já bych řekla, že tak někdy mluví s manželem, jako třeba: Daddy, dej mi...S ním je fakt poměrně málo času, tak to nemá tak zaběhlé. Spíše z toho začátku. Teď spíš že si třeba nemůže vzpomenout. Ale jinak že by to se mnou míchala, tak to ne.

L.: Chtěla byste, aby se pak dál vzdělávala v angličtině?

S.: Určitě.

L.: Co se týká dvojjazyčné výchovy, objevil se někdy v rodině nátlak, že by to mohlo být problematické?

S.: To jako ne. Spíš že já s manželem mluvím anglicky, tak říkali, ať ho učím česky, proč ještě neumí, protože naši neumí anglicky. Ale ve dvojjazyčnosti ne.

L.: Co se týká kulturní odlišnosti, pozorujete tam nějaký vliv na malou?

S.: To ne. Já bych řekla, že manžel se v tomhle hodně přizpůsobil. Navíc oni neměli nějak nic jiného. Já v tom nevidím žádnou odlišnost.

L.: Zajímala jste se nějak o dvojjazyčnost, než se malá narodila?

S.: To jsem měla od začátku jasné, že já na ni budu mluvit česky. Jednak jsem to někde i četla a kamarádka, ta má vystudovanou nějakou speciální pedagogiku a taky ta mi říkala, ať na ni mluvím od začátku jenom tím svým jazykem. A mně to nepříjde ani nijak přirozené, kdyby to bylo jinak. I když jsme spolu my tři doma, tak my s manželem se bavíme anglicky a já když mluvím na malou, i když jsme tam my tři, tak na ni mluvím česky. To jsem od začátku měla ujasněné.

L.: Informovala jste se předtím o dvojjazyčnosti třeba v knížkách?

S.: Z knížky vyloženě ne. Spíš časopisy, když jsem viděla někde na titulní stránce. Spíš až tady, když jsme se vrátili, tak jsme viděli, že někteří tak taky mají děti, tak třeba s nima jsme se bavili.

L.: V čem vidíte klady a v čem zápory dvojjazyčnosti?

S.: Zápory snad ani žádné. A klady – že bude umět druhý jazyk, aniž by se musela nějak moc snažit, že se to nemusí učit

L.: Máte už teď pocit, že by měla dvojjazyčnost na malou nějaký vliv?

S.: Nevím, určitě má třeba větší slovní zásobu. Ví to česky a ví to anglicky.

L.: Co vás vedlo k tomu vychovávat dítě dvojjazyčně?

S.: Ono to jakoby vyplývá z té situace, že manžel neumí česky, tak tam jiná možnost nebyla. Mně by přišlo divné, abych já s malou mluvila před mýma rodičema anglicky.

L.: Myslíte si, že kdybyste byli v Anglii, že byste pořád na malou mluvila česky?

S.: To stoprocentně. Protože bych chtěla, aby se malá domluvila s našima.

L.: Který z jazyků chcete, aby měla dcera na vyšší úrovni?

S.: Já bych chtěla, aby uměla oba na stejné úrovni. Ono v dnešní době je ta angličtina tak žádaná. Já bych byla fakt ráda. To mě na jednu stranu mrzí, že ji nemůžu poslat tam na měsíc na prázdniny, aby v tom prostředí byla.

L.: A jak vy vnímáte dvojjazyčné prostředí?

S.: Ne denním pořádku je, že člověk se baví o tom samém, ale konkrétně teď stavíme dům a když já tomu manželovi vysvětluju, co všechno se tam dělá. To jsou věci, kterým pomalu ani nerozumím v češtině. On nemá čas na to dohlížet, tak já mu to vždycky tlumočím. Ale jinak jsem na to zvyklá a nijak mi to nepřijde. Musím pořád překládat, hlavně v rodině, protože to ti rodiče neumí.

L.: Manžel neměl problém najít si práci?

S.: To ne. On češtinu ani nepotřebuje. Učí angličtinu a cvičí aerobic. Takže on ten problém naštěstí neměl. A tím že je Angličan, tak ta jeho angličtina je žádanější

L.: Kdybyste věděla, že jsou na dvojjazyčnost odborníci, zajímalo by vás něco se jich zeptat?

S.: Třeba jo, ale že bych vyloženě vyhledávala tak to ne. Možná kdyby byla nějaká knížka tak ano. Časopisy si ráda přečtu, ale že bych vyloženě někam šla a hledala, tak to ne.

Pozn.:

S.: Pro ty cizince je to tady opravdu jiné. Příklad konkrétně volání na mobil, v Anglii to stojí pár korun, tam můžeš vykecávat, kdežto u nás je to drahé a manžel nemohl pochopit, že on když s někým vykecává, tak jsou potom takové účty. Potom tam se neplatí poplatky v bankách a tady se platí.

Příloha 6: Rozhovor s česko – anglickou rodinou

L.: Mohla byste mi říct něco o holčičce, o vztahu těch tří jazyků a jakým způsobem s nimi přišla do kontaktu?

J.: Já jsem dlouho žila v zahraničí a když se mi narodila Natali, protože tatínka nemá, tak ji vychovávám spolu s jejím kmotrem, který je Angličan a žili jsme vlastně na Kypru nebo žijeme částečně na Kypru a taky částečně v České republice, aby Natali byla taky se svými prarodiči, takže tím vlastně přišla do styku se dvěma jazyky najednou, tím že kmotr je Angličan a já jsem Češka. A tím že trávíme hodně času na Kypru, tak jsem ji zkoušela dávat do školky, kde se teda mluví jen řecky, tam i když rozumí anglicky, tak na děti mluví jenom řecky, takže tam se bude učit řecky a doma na ni mluvíme anglicky a česky.

L.: Kolik jí bylo, když začala s češtinou a s angličtinou?

J.: Od malička, od těhotenství. I když jsem byla těhotná, tak jsme na břicho mluvili obouma jazykama. Většinou ti Angličani jsou tacoví konzervativnější a divili se, že jsem si nechala říct, co to je, že nechci překvapení, já tomu nechtěla říkat to, tamto mimino, prostě mu chci říkat Natali.

L.: Jak je na tom v současné době s řečí a jazykově?

J.: Rozumí, když na ni mluvíme česky i anglicky, rozumí tak 90 % toho, co jí říkáme. Spíš mluví česky, protože jsem s ní spíš já ve styku. Ona má teď tu mluvu omezenou na slova, nedává věty dohromady ještě. A co mě překvapilo je, že když já jsem s ní o samotě nebo když jsme v okolí česky mluvících lidí, tak mluví jenom česky a odmítá angličtinu. Já na ni třeba promluví anglicky, tak ke mně přijde a rukou mi mává před obličejem a říká: „Ne ne ne, mami! „ Vůbec nechce, abych já na ni mluvila anglicky, ale zase když jsme na Kypru nebo když jsme v místnosti s kmotrem dohromady a mluvíme mezi sebou anglicky, to jí nevádí, když na ni mluvím anglicky. I když někdy se stane, že já na ni promluví anglicky v přítomnosti kmotra, tak ona mi odpoví česky a kmotrovi se snaží odpovědět buď gestem nebo nějakými anglickými slovy, které zná a když nezná anglické slovo, tak promluví česky a anglické slova, který používá i mezi českými lidmi, tak je vlastně jenom když odchází, tak mává Bye, bye. Já jsem si právě myslela, že když uslyší, že na ni mluvím jedním jazykem, tak mi bude odpovídat tím samým jazykem a zarazilo mě, že ne. Že když je máma česky, tak jenom česky.

L.: První slova se objevila v češtině?

J.: První slova v češtině, ano.

L.: Nevzpomínáte si, kolik jí asi bylo?

J.: Bylo jí asi 6 měsíců, řekla prvně mimi. Sousedka měla malý králíčky, v tu dobu měla mrňata, tak jsme u ní byli na návštěvě a ona ty malý králíčky viděla a najednou na ně začala mimi, takže potom všechno ostatní, co bylo okolo a bylo menší než ona, tak bylo mimi. A vlastně první anglický slovo, to jí bylo asi 10 měsíců. Tam bylo nějaký rozhraní, asi 4 měsíce.

L.: A s řečtinou přišla kdy do kontaktu?

J.: S řečtinou prvně aktivně přišla do kontaktu, když jí bylo 8 měsíců. Byla prvně ve školce na dva dny, takže tam na ni prvně někdo mluvil řecky, aniž bych já byla přítomna. Teď když přijde třeba do školky nebo když je u nás někdo na návštěvě, kdo mluví řecky, většinou děti, tak se snaží, třeba když ji řeknu: "Natali, sedni si sem", tak odpoví: (řec.ne sednout). Ale to je jenom v případě, že je někdo přítomnej, kdo mluví řecky, dospělí ani ne, spíš děti. Já mám třeba na Kypru hodně známých, který jsou Angličani oba dva, děti vlastně vychovávají tam, takže chodí do školy nebo školky na Kypru a když slyší tu řečtinu od nich, tak s nima nebo v jejich přítomnosti použije řecký slovíčka. Ona jich zná asi čtyři nebo pět. Ale je fakt že rozumí víc a ty slova, který používá, jsou trošku omezený.

L.: A vy na ni mluvíte jenom česky?

J.: Když jsem s ní sama nebo když jsem v Česku, tak na ni mluvím česky a když jsme na Kypru, tak na ni mluvím anglicky, když je někdo přítomnej.

L.: Takže to jí nevadí?

J.: Ne, to jí nevadí. Když jsme na Kypru, když je mimo svůj domov tady v Česku, tak to má spojený, že na Kypru se mluví asi anglicky. Myslím teda, že to má s tím spojený, tak to jí nevadí. Ale když tady v Česku na ni promluví anglicky, tak nene, tak mi dává prst před pusou.

L.: V současné době je na nejvyšší úrovni ta čeština?

J.: To si myslím, že převládá čeština.

L.: A o kolik se vám zdá, že je v té češtině lepší?

J.: Já si myslím, kdybych to měla dávat na procenta, tak že asi 70 % čeština nebo 60 %.

L.: Takže převládá, ale asi ne až tak o moc.

J.: No, to ne, to ne. Vlastně tím, že kmotr je s námi skoro pořád, jsme my na Kypru nebo on je tady, takže spíš je to takový, že tady se jí víc líbí mluvit na ni česky. Na Kypru je to takový, že česky na ni mluvím jenom já, spíš jak tou angličtinou. Ale jak říkám, když na ni promluví anglicky, tak mi rozumí úplně všechno.

L.: Míchá třeba ty jazyky dohromady?

J.: No, míchá. Míchá to. Ani ne tak u mě, my nemícháme anglický slovíčka moc, ale většinou ten první den, když se vrátíme na Kypr nebo když přijde do styku s Angličanem nebo s jakýmkoliv jiným mluvícím, tak se stane, že když něco chce vyjádřit anglicky, tak do toho šoupne český slovíčko. Třeba nějaký slovo, který neví, který nezná, tak použije to český.

L.: Objevily se nějaké problémy, které se týkaly řeči?

J.: Zatím ne, zatím nepozoruju nic. Spousta lidí mě strašila, že třeba bude koktat, ale ne.

L.: Jak je to s přepínáním jazyka?

J.: Tak to úplně automaticky. Když jsme v Česku, tak ona se dívá ráda na anglický programy, co má oblíbený na Kypru, a tak přijde za mnou, že chce třeba Scoobyho, takže už když na to myslí, že se chce dívat na nějaký anglický pořad, tak si myslím, že už myslí v angličtině.

L.: Jsou i jiné situace, kdy do jiného jazyka přepne nebo vyloženě jenom dodržuje Jeden jazyk – jedna osoba?

J.: U koupání, to říká bubbles (pozn. bublinky). Nebo fotky, když tady s námi kmotr není, tak je to legrační, protože ona to má spojený s letadlem, tak řekne mama – jeho jméno – aero.

L.: Takže ona zatím používá spíš jen slova, než že by mluvila plyně, souvisle?

J.: Ona nedělá věty, nebo dělá větu, ale musím si to vydedukovat, protože ji znám.

L.: Myslíte, že už teď tu dvojjazyčnost vnímá, že si uvědomuje, že žije ve dvojjazyčném prostředí?

J.: Tak nevím, jak moc to vnímá, ale vím stoprocentně, že dělá rozdíl, že máma je česky mluvící a kmotr je anglicky mluvící. Takže si myslím, že mě má spojenou s češtinou a kmotra s angličtinou.

L.: Jaký ona má vztah k jednotlivým jazykům?

J.: Zatím nevím.

L.: Co se týká vzdělání v jazycích, co byste chtěla, aby uměla?

J.: Já bych chtěla, aby česky a anglicky mluvila jako rodilý mluvčí, aby to perfektně ovládala. Pak bych chtěla, aby se naučila i španělsky a uvidíme, kde budeme žít převážně, jestli zůstaneme na Kypru nebo pojedeme zpátky na Grand Canarii. Rozhodně vím, že ji budu nutit, aby česky a anglicky mluvila úplně stoprocentně a ještě další jazyk k tomu. Ta řečtina uvidíme, jak ji bude bavit. Mám právě trochu obavy, aby ta řečtina nezačala převládat, až se bude hrát s dětma, protože tam řečtina převládá, tak aby na nás doma nemluvila řecky.

L.: Který jazyk považujete u Natali za mateřský?

J.: Protože jsem její matka, tak češtinu za mateřský jazyk. Já si myslím, když to беру podle sebe, i když mluvím plynule anglicky a španělsky a věřím si, tak v češtině se nejlíp vyjádřím, takový ten cit a hlavně čeština je pro mě mateřský jazyk. Takové to pouto mezi matkou a dcerou, tak bych ráda, aby ona až bude jednou dospělá, považovala za svůj mateřský jazyk češtinu.

L.: Co se týká dvojjazyčnosti, vidíte tam spíš klady nebo třeba i nějaké zápory?

J.: Já vidím jenom klady. Myslím, že ty negativa, kterými mě straší okolí, že bude mít poruchu řeči nebo že nebude vědět, kam patří, to si myslím, že je na výchově potom už, jak to tomu dítěti vysvětlí, jak jej navést na tu správnou cestu. Já v tom vidím jenom klady.

L.: Když jste ve společnosti, i s kmotrem, tak mluvíte jak?

J.: Anglicky.

L.: Připravovala jste se nějakým způsobem, že vaše dcera bude vyrůstat ve vícejazyčném prostředí?

J.: Vůbec ne, mně to vůbec nedošlo, až když se vlastně Natali narodila, tak jsme přemýšleli, jak na ni budeme mluvit. Mně to předtím vůbec nedošlo, vůbec mně to nenapadlo, že taková situace je. To bylo potom tak nějak automaticky. A až teď jak Natali roste a začíná mluvit, tak jsem se o to začala zajímat.

L.: Měla jste z něčeho obavy?

J.: Ne, to ani ne. To obavy nemám určitě. I když z čeho mám obavy, je třeba že až bude starší nebo až bude trochu víc mluvit a budu na ni mluvit anglicky, protože nejsem rodilý mluvčí, tak aby nechytla moji špatnou výslovnost, na druhou stranu vím, že kmotr to trošku srovná.

L.: Nemáte v plánu na ni mluvit česky pořád?

J.: Ale určitě, určitě taky, ale obouma jazykama, ne jenom česky určitě. Aby věděla to, že když jsme spolu samy, že můžeme mluvit česky a v přítomnosti někoho, kdo nám nerozumí, aby použila angličtinu.

L.: Co vás vedlo k tomu, že jste se rozhodla vychovávat malou dvojjazyčně?

J.: Vedlo mě k tomu to prostředí, ve kterém žijeme, aby ona rozuměla lidem okolo nás. Nebo aby na ni lidé mohli mluvit a ona jim rozuměla.

L.: Snažila jste se vyhledat nějaké informace, než se malá narodila?

J.: Ne. Vůbec ne. Já jste informace začala hledat, je to asi měsíc. Já jsem právě někde v časopisu četla článek o dítěti, které vyrůstá ve dvou jazycích a až v té chvíli mě napadlo, že Natali taky, tak jsem se o to začala zajímat. Já když jsem byla venku, tak jsem viděla, jak vychovávají děti třeba Angličani, kteří přijeli do Španělska nebo na Kypr, tak přijeli s malýma dětma a museli je dát do školky, protože začali chodit do práce, aby ty děti se najednou začali učit španělsky nebo řecky a ty maminky mi říkaly, to dítě přijde ze školy a

já mu normálně nerozumím. Jedna maminka mi říkala, že má strach, že na ni děti budou šít pikle, protože když se spolu baví, tak mluví řecky a já jim nerozumím.

L.: Vy osobně znáte nějaké dvojjazyčné rodiny?

J.: Mám jednu kamarádku, je Češka, vzala si Angličana a mají spolu holčičku. Ale jinak mám kamarády, kteří jsou Angličani nebo Němci nebo Italové, kteří žijí ve Španělsku nebo na Kypru a mají tam ten druhý jazyk, když vlastně jsou stejné národnosti a dítě vyrůstá v jiném jazyku.

L.: Stalo se vám někdy, že by byl tlak ze strany rodiny nebo společnosti, že by to dítěti mohlo ublížit?

J.: Ne, já mám kolem sebe lidi, kteří to chápou a to je pozitivní, takže ne.

L.: A co se týká odlišné kultury, jsou tam nějaké rozdíly?

J.: Ne, právě naopak, moje rodina nebo mojí známí jsme takoví ti bikulturní, že rádi poznáváme všechno cizí. Je to spíš naopak.

L. Přemýšlela jste do budoucna, co se týká vícejazyčnosti, jak byste se chtěla chovat dál?

J.: Asi zatím ne, ještě teda nevím. Jediný, o čem jsem přemýšlela do budoucna, co se týká bilingvismu, že aby se dcera naučila nejméně ty dva jazyky na velmi dobrý úrovni.

L.: V čem vidíte do budoucna přínos ve vícejazyčné výchově?

J.: Tak vidím to v tom, že bude mít větší rozhled, jak se říká, kolika jazyky mluvíš, tolikrát jsi člověkem. Vidím to podle sebe, že když máte tu s někým možnost promluvit v jeho jazyku, tak víte o té kultuře o hodně víc. Přínos bude pro Natali v tom, jak bych to řekla, dvě kultury v jednom jazyku, že bude mít větší rozhled, doufám, že bude mít větší rozhled. Že bude mít hlavně šanci číst knížky v obou jazycích.

L.: Kdyby byl v blízkosti nějaký odborník, obrátila byste se na něj?

J.: Já myslím, že teď asi ano, protože po tom, co jsem se o to začala zajímat, tak jsem zjistila, že to není jenom jedno slovo – název, že se za tím skrývá docela dost informací, široká škála různých věcí, který jsem nevěděla. Takže když bych měla nějaké obavy, že by mohlo něco nastat, tak bych neváhala se na odborníka obrátit.

Příloha 7: Rozhovor s česko – italskou rodinou

L.: Mohla bych se zeptat na počet dětí, pohlaví a věk a jazyky, jakými na ně mluvíte?

F.: Máme dítě jedno, šest let, holčička a mluvíme na ni česky a italsky.

L.: Takže vy asi česky a manžel italsky?

F.: My mluvíme oba dva česky, italsky a anglicky.

L.: Mohla byste to trochu blíže vysvětlit, kdy používáte který jazyk?

F.: Takže my jsme spolu žili tři roky v Anglii, takže jsme spolu mluvili anglicky, protože jsme neuměli italsky. A manžel mluví teď jen česky, teď už žije tady asi 11 let u nás, takže manžel se naučil česky, já jsem se naučila italsky, kvůli malý, abysme na sebe nemluvili anglicky, ještě manžel italsky, já česky do toho, tak jsme tu angličtinu jakoby odbourali, když se malá narodila. Ale umíme oba dobře anglicky, protože jsme žili tři roky v Anglii a italsky už taky umím dobře já a malá plynule taky italsky.

L.: V současné době na ni mluvíte různě?

F.: My na ni mluvíme jak to přijde, není problém, ona přepne tak i tak. S manželem mluví jenom italsky a se mnou, jak má náladu.

L.: Takže nedodržujete přísně, že máma na ni mluví jenom česky?

F.: Ne ne ne. Může mluvit, jak chce.

L.: Jsou nějaké typické situace, kdy střídáte ty jazyky na ni nebo

F.: Tak většinou když jsme mimo domov, tak ona většinou mluví se mnou česky, když jsou tam český lidi, protože ona ví, že jí nerozumí. Ale stane se někdy, já nevím, nahodilá situace, tak začne mluvit jen tak italsky se mnou. Ona mezi tím prostě nevidí žádný rozdíl.

L.: A pamatujete si, kdy si osvojila který jazyk?

F.: Češtinou brzo, tak ve dvou letech už mluvila poměrně slušně a italštinu až tak v pěti letech plynule.

L.: A anglicky nemluví?

F.: Anglicky zatím necháváme bejt. Chodí na angličtinu, něco doma, ale zatím ji necháváme bejt.

L.: Co se týká těch dvou jazyků, na jaké jsou v současné době úrovni?

F.: Na velmi slušný. Oba dva.

L.: Takže výslovnost, porozumění?

F.: Perfektní, není problém.

L.: A myslíte, že je to na stejné úrovni nebo některý jazyk převládá?

F.: No, možná ta čeština, ale italštinu dohání. Když neví slovíčko, tak si ho odůvodní. Nemá problém žádnéj.

L.: A přepínání?

F.: Nemá problém, prostě když na ni mluvím česky, odpovídá česky a když na ni mluvím italsky, odpovídá italsky. Ona v tom prostě nevidí žádnéj rozdíl. Určitě si uvědomuje, že žijeme tady, ona je chytrá, má šest let a ví, že ta italština tady oficiální jazyk není a že jí jiní lidi nerozumí. To všechno si jakoby uvědomuje, ale co se týká mluvení, tak ona nemá problém, jestli bude používat ten jazyk nebo ten.

L.: Mě zajímá, jestli někdy začne mluvit jak chce, nebo vyloženě dodržuje to, se kterou osobnou?

F.: Ne ne ne, jak má. Samozřejmě mluví jinak se mnou a s manželem, že jo.

L.: To znamená, jak na ni asi promluvíte, tak ona se chytne, ne?

F.: No, a s rodinou. Když volá do Itálie, tak samozřejmě mluví italsky, to jí vůbec nenapadne mluvit česky.

L.: A když byla menší?

F.: Když byla menší, tak s tím měla problém. Když jsme jeli na dovolenou k manželovým rodičům, tak s tím samozřejmě měla problém, mluvila česky, nechápala, proč jí nerozuměli. Ale hrozně rychle se učí, ona má strašně rychlou paměť, dobrou. Všechno se rychle učí, všechno si pamatuje, jí stačí to slovo jednou vyslovit a ví to, i v češtině.

L.: Co se týká míchání jazyků, spojí je někdy dohromady, nebo když byla menší?

F.: Spojí, no. Někdy je spojí. Teď už to teda moc nedělá, spíš tou italštinou se snaží to vysvětlit, to slovíčko, ale dělávala to. Třeba řekla italsky větu a nevěděla, jak se řekne italsky třeba šťáva, tak řekla šťáva (česky).

L.: A je malá už ve škole?

F.: Ještě ne, půjde teď od září.

L.: Chtěla byste ji i vzdělávat v Italštině, třeba v oblasti psaní?

F.: Chtěla jsem, akorát že tady v Teplicích nejsou moc možnosti. Zjišťovali jsem, v Praze je výuka dvakrát týdně, jsou to italský jeptišky, který doučujou, ale my tu možnost nemáme.

L.: Jak malá vnímá to dvojjazyčné prostředí?

F.: Já si myslím, že ona to nějak tak moc neřeší.

L.: Jaké má vztahy k jednotlivým jazykům?

F.: Ona má hrozně ráda tu manželovu část, má hrozně ráda Itálii, ten jazyk, a myslím si, že dobrý. Že jí to není na překážku.

L.: Když míchala jazyky, měla jste z toho někdy obavy?

F.: Ne.

L.: Objevil se nějaký tlak ze společnosti, že by vám rodiče nebo kamarádi říkali, že ta dvojjazyčnost může nějak ublížit?

F.: Ne, ne. Naopak. To vůbec.

L.: Co se týká zvyků a kulturní odlišnosti, pozorujete tam nějaký vliv na dítě?

F.: Řekla bych povahově, že je dost po tatínkovi, má vlohy po něm hodně a je trošku jiná. A zvyky dodržujeme italský i český. Snažíme se ji vést i k té druhé straně, aby věděla, že tatínek není Čech.

L.: Jak vy v současné době s manželem mluvíte?

F.: My mluvíme italsky většinou. Kvůli malé, abysme před ní nemluvili dalším jazykem.

L.: Který jazyk považujete u malé za mateřský?

F.: Češtinu.

L.: Co se týká kladů a záporů, vidíte u dvojjazyčnosti i nějaké záporů?

F.: Ani ne.

L.: A jaké vidíte klady?

F.: Klady, určitě čím víc jazyků, tím líp. Má větší rozhled. Samozřejmě počítáme s tím, že se bude učit angličtinu. Ale chtěla bych, aby ty jazyky uměla dobře. Vím sama, když jsem si ještě nebyla jistá a šla bych do jiného, tak se to špatně učí a míchá se to dohromady. To jsme se tak i rozhodli, aby tam nebyl problém, předtím jsme na ni mluvili i anglicky, ale chtěli jsme, aby si byla jistá v obou dvou těch jazycích. A pak přibereme třetí.

L.: Jak se jako rodina dorozumíváte ve společnosti?

F.: Italsky mluvíme mezi sebou všichni tři. Když jsme s manželem, tak jo.

L.: A manžel se domluví česky?

F.: Domluví se, úplně v pohodě, není problém.

L.: Přípravovala jste se nějakým způsobem na dvojjazyčnost? Přemýšlela jste, jak budete malou vychovávat?

F.: Přemýšleli jsme o tom. Já jsem se třeba musela připravit tak, že jsem se musela naučit třetí jazyk. Kdybych se tu italštinu nenaučila, tak by byl potom problém, protože bych jí potom nerozuměla. Takže jsem se ty tři roky, než se měla malá narodit, učila. Abysme do toho nepletli tu angličtinu, protože jsme s manželem, teď si dáváme větší pozor, motali všechno dohromady, všechny tři jazyky.

L.: Nenapadlo vás, aby se jen z vás přizpůsobil jazyku toho druhého?

F.: Ne. To bych ani nechtěla, protože ohledně toho, že její táta je Ital, aby s ní mluvil česky, myslím si, že by to nebylo úplně to pravý. Že se to nedá vyjádřit tím cizím jazykem.

L.: Vyhledala jste předtím nějakou literaturu, co se týká dvojjazyčnosti?

F.: Ne, vůbec.

L.: Napadá vás ještě něco, jestli by to mohlo mít vliv do jiných oblastí?

F.: Nic mě nenapadá, s ničím nemáme problém. Protože to naše dítě je tak strašně šikovný. Ona se všechno učí sama. My se k tomu nemusíme nijak přidávat. Myslím si, že po nás obou dvou zdělila cit na jazyky, my oba se učíme hrozně dobře s manželem.

Ještě loni nebo předloni nechtěla tady v Čechách mluvit italsky, prostě nechtěla, říkala, že bude mluvit česky. A když jezdíme k rodině, tak jsem jí řekla, že zopakujeme nějaká slovíčka a uvidí, protože ona tam byla z toho smutná, že jim nerozumí. A ona : „Počkej, počkej, nech to bejt.“ Jeli jsme autem, přešli jsme hranice a ona začala mluvit italsky. To jí byly čtyři roky. Teď už je starší a už tomu rozumí i z té druhé stránky. Od loňska už je to super. Je fakt, že jí dost pomáhá televize. Ona kouká na televizi italskou, což mně taky třeba hodně pomáhalo.

L.: Věděla jste předtím něco o bilingvistu?

F.: Ne.

L.: A znáte ještě nějaké dvojjazyčné rodiny?

F.: Znáám a mají problémy. Chodí k nám do školky Angličanka, která je stejně stará jako Francesca moje a mají s tím problém, protože je to tam opačně, maminka je Angličanka, tatínek je Čech a má s tím problém, protože tím, že ona je většinou s maminkou, maminka mluví sice perfektně česky, ale má prostě přízvuk a malá mluví s přízvukem, takže jí teď kvůli tomu nepřijali na jazykovou školu, což mi přijde nespravedlivý. Ona mluví perfektně anglicky, s maminkou mluví anglicky, ale češtinu chytá přízvuk od maminky, což mi přijde jako logický.

L.: Takže vy tomu necháváte spíš volný průběh?

F.: Je to tak, my se tím vůbec nezabýváme. Samozřejmě ona se hodně ptá. Ona když neví slovíčko, tak se mě na něj zeptá. Když jsme jeli do Itálie, nevěděla, jak si má o něco říct, přijde ke mně a řekne: „Maminko, jak se to řekne?“ A jde a hned to použije. A druhý den už to používá normálně, jak kdyby to už znala odjakživa.

L.: Máte pocit, že by měla dvojjazyčnost vliv třeba na to, jak jí to půjde ve škole nebo v jiné oblasti?

F.: Nemyslím si. Myslím si, že potom ty ostatní oblasti záleží na tom dítěti, ale i na té rodině. Já prostě nedokážu posoudit problémy jiných lidí tady v té oblasti, protože já s naší malou nemám problémy tak nějak s ničím.

L.: Měla byste nějakou radu pro bilingvní rodinu, která čeká dítě? Nebo co si myslíte, že je dobré dodržovat?

F.: Mám ještě jedny známí, který jsou na tom stejně jako my, že maminka je Češka a manžel je Ital a kluk teda italsky nemluví, což si myslím, že je škoda. Protože maminka neumí italsky a rozhodla se, že ten kluk se italsky učit nebude. Je to škoda, protože i když ten tatínek mluví jakž takž česky, tak to není stejný prostě. Ten tatínek se mu odcizí trošičku, protože se nedokáže česky tak vyjádřit.

L.: A máte přímo nějakou radu, pro ty rodiny, které čekají miminko?

F.: Myslím si, že by to měli vzít přirozeně, nechat to dítě, aby si to samo v tý hlavě trošičku srovnalo, necpát ho zbytečně, ale brát to tak, že prostě v tý rodině jsou dvě ty kultury. A aby mělo jasno, že je to prostě tak nastejno asi. Záleží samozřejmě na vztahu těch rodičů

L.: Vy jste vlastně říkala, že jste se na začátku s manželem bavili anglicky. A proč jste vlastně potom chtěla mluvit italsky?

F.: Já jsem chtěla, aby až se malá narodí, aby jsem tady nemíchali tři jazyky dohromady, aby třeba pak neměla problémy s tou češtinou, myslela jsem si, že je to dost, tři jazyky na ni. Tím že učím ten jazyk, tak vím, že lidi míchají ty jazyky dohromady, tak jsem nechtěla, aby tatínek na ni mluvil italsky, maminka česky a my dva mezi sebou anglicky. Nehledě na to, že by nám nerozuměla. Myslím si, že by to bylo jako dost, že ty dva jazyky stačí, pořádně a až bude starší teďkom ve škole, tak že jí ta angličtina nebude dělat problémy, což cejtím, že nedělá, protože už chodí na angličtinu a nedělá jí to problém, rozliší tři jazyky teďkom už. A tím má pevný základy už v těch dvou, tak ten třetí už odliší, že je to něco jiného, jinej jazyk další.

L.: Takže žádné obavy jste neměla z dvojjazyčnosti?

F.: Ne, ona mi k tomu nedala příležitost.

L.: Napadá vás ještě něco, co byste chtěla vědět o bilingvismu, kdybyste věděla, že je nějaká knížka nebo odborník, jestli byste se chtěla na ně obrátit?

F.: Ohledně toho, pokud nemá v tomto žádný problém, tak asi ne. Kdybych věděla, že nám to dělá nějaký problém v něčem, tak možná že bych se na nějakou knížku podívala, to

určitě, každopádně nebo na nějaký informace, ale tím, že já s tím problém nemám, tak si myslím, že ani ne.

Příloha 8: Rozhovor s česko – kubánskou rodinou

L.: Jakým způsobem nabyly vaše děti dvojjazyčnosti?

G.: Manžel mluví na děti výhradně španělsky a já česky.

L.: Kdy začaly děti mluvit?

G.: Obe děti tak nějak od 1 roku, mam pocit, ze oba vnímají a rozumějí oběma jazykům stejně, možná o něco lépe češtině.

L.: Ve kterém jazyce se objevila první slova?

G.: V češtině.

L.: V jakých situacích děti jazyky používají?

G.: Zatím hovoří pouze česky, i manželovi odpovídají česky. Pokud je u nás někdo cizí, hovořící pouze španělsky, tak se snaží odpovídat španělsky, ale to jen velice zřídka. Ale rozumějí oba dva výborně.

L.: V jakých situacích dochází k přepínání jazyků?

G.: Pouze při poslechu, podle toho, kdo na ně jak mluví, ale zatím odpovídají v češtině.

L.: Jak vaše děti vnímají dvojjazyčné prostředí a jak jej vnímá okolí?

G.: Jako přirozenou věc, ale chápou, že jde o dva různé jazyky a že jinak mluví táta a jinak máma, znají i název řečí, rozlišují a umí pojmenovat i další jazyky. Myslím, že mají pro jazyk lepší cit.

L.: Jaký mají děti vztah k jednotlivým jazykům?

G.: K oběma pozitivní.

L.: Jsou děti vzdělávány v obou jazycích?

G.: V jejich věku s nimi zatím jen dvojjazyčně hovoříme. Čteme jim a mají dvojjazyčné pohádky.

L.: Co ve kterém jazyce už děti umí?

G.: Mluví jen česky, rozumí oběma jazykům a číst a psát zatím neumí.

L.: Jaká je výslovnost v obou jazycích?

G.: Čeština super. Pokud něco řeknou španělsky, je to také v pořádku.

L.: Objevilo se u dětí míchání jazyků?

G.: Zatím ne.

L.: A co si myslíte o tom, když dítě jazyky míchá?

G.: Myslím, že by mělo umět přepínat a rozlišovat. Zřejmě je někde chyba, zatím se nám to nestalo.

L.: Pozorujete nějaký vliv odlišných kultur na děti?

G.: Zatím spíše jen jako lepší vnímání různých jazyků. Myslím, že jsou obě děti přátelské a nemají problém v komunikaci s kýmkoliv. Oba mají po otci rádi hudbu a dobrý rytmus.

L.: Který jazyk považujete u svých dětí za mateřský?

G.: Češtinu, protože zatím v jejich komunikaci převládá. Žijí v České republice a přijdou s ní tedy více do styku.

L.: Jaké vidíte ve dvojjazyčnosti klady, popř. i zápory?

G.: Velký klad, děti se mi jeví jako bystré, mají ve svém věku výbornou slovní zásobu, jsou hodně vnímavé, jak už jsem zmínila, mají cit pro různé jazyky a ke všemu pozitivní vztah a chuť se učit něco nového.

L.: Jak se jako rodina dorozumíváte ve společnosti?

G.: Česky v českém prostředí a španělsky ve španělském.

L.: Připravovali jste se nějakým způsobem na to, že děti budou vyrůstat ve dvojjazyčném prostředí?

G.: Ne.

L.: Co vás vedlo k tomu, že jste se rozhodli vychovávat své děti dvojjazyčně?

G.: Naše dvě různé národnosti a výhody do budoucna. Spíše šlo ale o přirozenou záležitost, o které jsme příliš nepřemýšleli.

L.: Proč konkrétně chcete, aby děti uměly oba jazyky?

G.: Pro rozvíjení myšlení, dorozumívání, v budoucnu je to výhoda při cestování a hledání zaměstnání a taky k dorozumění s příbuznými.

L.: A chtěla byste, aby uměly mluvit některým jazykem na vyšší úrovni?

G.: To záleží podle toho, kde budou žít.

L.: Vyhledali jste už někdy odborníka nebo literaturu v oblasti dvojjazyčnosti?

G.: Ne.

L.: Co jste se do této doby dozvěděli o bilingvistu?

G.: Jen praktické záležitosti z každodenního života, nic víc zatím nestudujeme.

L.: Kdyby byli na tuto problematiku odborníci, vyhledali byste je?

G.: Myslím si, že není potřeba, alespoň zatím.

L.: A jak vy vnímáte odlišné kulturní prostředí?

G.: Je to pozitivní pro celkový rozvoj osobnosti a chápání různých věcí. Co se týká negativ, tak v našem případě žádné nevidím, protože naše kultury jsou velice podobné. Snad jen že se nemohou vídat často s příbuznými z Kuby kvůli velké vzdálenosti a je to nákladné.

L.: Objevil se někdy tlak většinové společnosti, např. na jazyky?

G.: Zatím vnímám spíše pozitivní reakce a uznání naší dvojjazyčné výchovy a znalosti dětí.

Příloha 9: Rozhovor s česko – španělskou rodinou

L.: Vy na malou mluvíte česky a manžel španělsky?

L.: Ano, manžel španělsky. Protože manžel je Španěl, já vlastně tady, takže malá má teď deset a půl měsíce, takže já na ni prostě od začátku mluvím česky.

L.: A vy spolu mluvíte jak?

L.: My spolu mluvíme španělsky. My jsme se seznámili přes němčinu, bavili jsme se německy, to už je nějakých šest, sedm roků zpátky a když jsem já přišla do Španělska, tak jsem se naučila španělsky, takže od té doby jsme změnili čip a už od té doby mluvíme španělsky.

L.: Mě by zajímalo, jaký jazyk považujete u svého dítěte za mateřský?

L.: Češtinu. Nevím, možná nastane potom v budoucnu okamžik, že ona třeba si vybere španělštinu, ale myslím si, že jako matka je to moje povinnost, abych ji naučila svůj jazyk a dala jí k tomu co nejvíc, třeba kulturně.

Já jsem se o tom bavila s psycholožkou, co si o tom myslí a ta říkala, že určitě mám na malou mluvit jenom svým jazykem a nemám ji posílat do jeslí, mám s ní doma být co nejdýl, aby se teda tu češtinu naučila, protože kdybych jí dala do jeslí, sice by mě viděla třeba půl dne, ale už by ten vliv nebyl takový silný. Takže když jsem se s ní bavila, tak říkala, že rozhodně teda já prostě jenom svůj jazyk, aby věděla, že mamka česky, ona nemusí vědět, že je to čeština, ale aby věděla, že na tohoto člověka se bude obracet jenom v tomto jazyce a na toho v tomto jazyce. I když žijeme ve Španělsku, tak si myslím, že právě proto na ni musím mluvit česky. A připadá mi blbé, když to není můj mateřský jazyk. Myslím si, že teď už španělštinu docela zvládám dobře, ale v životě bych jako češtinu úplně nezavrhl. My jsme tady aspoň dvakrát do roka, tak i kvůli našim.

To není jenom jazyk, to je kultura. Jakmile umíš ten jazyk, už jsi schopná se dostat kamkoliv, jsi schopná si něco přečíst, se podívat na nějaký film. Nedávám jí jenom ten jazyk, ale dávám jí tím daleko víc.

Já si myslím, že je to tak pro nás lepší, že vlastně ona se naučí češtinu ode mě, protože já jsem s ní doma, ale vlastně bude ve španělském prostředí, takže potom bude obklopena, ale zase pozor, ne španělštinou ale katalánštinou, protože my žijeme v Katalánsku, takže tam

se ještě učí španělština jako cizí jazyk nebo druhý bych řekla, takže ona až se dostane do školky, tak tam na ni učitelky budou mluvit katalánsky.

L.: A jak moc je to rozlišné?

L.: Je to rozlišné, je tam větší rozdíl než mezi češtinou a slovenštinou, ale menší rozdíl bych řekla než mezi třeba slovenštinou a polštinou. Je to něco mezi. Používá to hodně slovíček z francouzštiny a vyslovuje se to taky hodně jinak, některé písmenka mají taky jiné a strašně je těžká ortografie. Mají spoustu takových těch přízvuků a hodně těch apostrofů, to spojování slov.

Takže první pravděpodobně ji čeká katalánština, ale doufáme, že španělštinu se naučí od tatínka. Takže kdyby to dělala jako ostatní děti, tak by se pravděpodobně naučila líp tu katalánštinu.

L.: A jak na ni vlastně mluvíte každý svým jazykem, už něco vnímá, že rozumí?

L.: Všimla jsem si, že minimálně už měsíc, určitě mi rozumí, takové ti rituály, třeba pojďme a ona pochopí. Jinak já jí hodně zpívám, to mi i naši doporučovali. Máme pohádky, teďka jsme u Krtka a taky CD z večerníčků Ale to je ještě hrozně brzo. Co prostě vím, že když vezmu knížku a začnu číst nějaké básničky nebo nějaké pohádky, tak se orientuje.

L.: Vidíte ve dvojjazyčnosti spíše klady nebo záporny?

L.: Určitě si myslím, že je to velice kladné. Myslím si, že pro ty rodiče je to těžké. Určitě jsou rodiče, kteří se nechají lehce svést, že třeba, mně se to taky občas stává, že s manželem mluvím španělsky. Když on je doma a já jí něco říkám, tak to občas řeknu ve španělštině. Je to tím, že jsme tam tři. Když on odejde, tak už to zase říkám česky. To mně taky říkala ta psychologka, že když jsme tři, tak se může mluvit španělsky, ale když jsem jenom já s ní, když se na ni obracím, tak česky.

Nebo co dělám, tak to řeknu nejdřív česky a potom španělsky, nebo naopak. Ona tomu ještě samozřejmě nerozumí, ale aby můj manžel věděl, o co jde. Pak to může vypadat jako že jsme spiklenci my dvě. Když já jí něco říkám a on pak neví, co se děje.

L.: Umí manžel něco trošku česky?

L.: Tak teďka možná nějaké písničky nebo slova. Velice dobře vyslovuje, ale to je něco takového naučeného. Nezačal se zatím učit. Kdysi dávno, když jsme spolu začali chodit, to byl ještě takový motivovaný, ale teď už ne, protože je spousta práce.

Ale rozhodně si myslím, že je to kladné, když se mluví dvěma jazykama.

L.: Vidíte v tom i nějaký zápor nebo že by mohl být v budoucnu?

L.: Já v tom vůbec žádný zápor nevidím. Já si myslím, že je to jenom plus. I kdyby se to dítě pak mělo dostat do nějakého stádia, že se třeba rozhodne, že češtinou mluvit nebude, i když doufám, že v našem případě to tak nebude, tak budu mluvit španělsky, ale česky budu rozumět, tak i to si myslím, že je kladné.

L.: Je asi ještě moc malá, než abyste tam viděla nějaký vliv?

L.: To je ještě malinká.

Spíš si myslím, jestli já sama ji budu schopná motivovat. Když ty děcka jsou pod vlivem dědečků a babiček, tak je to všechno takové rychlejší a když jsi na to prostě sama, tak mám strach, že třeba bude pomalejší, že třeba začne mluvit pozdějc nebo že bude hůř něco vyslovovat, protože přece jen já nemůžu celý den na ni jenom mluvit. Prostě si musíš žít svůj život a dělat, co děláš pořád.

Ve Španělsku je to tak, že je mateřská 4 měsíce. Ona zatím není ve stádiu, kdy si povídáme, to bude třeba až za rok. Ale pořád s ní mluvím a to je ta rutina, říkáš ty stejné věci, tak to si myslím, že to se to děcko naučí s mamkou.

L.: Jak se společně bavíte ve společnosti?

L.: Já s ním mluvím španělsky, ale třeba s bráchou se baví německy, s taťkou se baví taky německy s mamkou tak lámaně.

L.: Připravovali jste se nějakým způsobem na dvojjazyčnost dopředu, jestli jste o tom přemýšleli?

L.: Bylo jasné, že se o ni budu starat já, manžel bude v práci. Takže kdo to vymyslel, jsem byla já a já jsem od začátku na ni chtěla mluvit česky a prostě jsme se na to připravovali. Naši když přijeli, tak mi přivezli knížky nebo céděčka, takže tam vůbec nebyl pochyb že ne.

L.: A po stránce výchovy jste se někde informovala? Říkala jste že u psychologičky?

L.: To byla náhoda, to byla kamarádka kamarádky, tak jsem se na to jen tak mimochodem zeptala. Ale jinak jsem se neptala, protože od té doby, co jsem ve Španělsku, tak jsem poznala pár lidí a hodně a vlastně i namíchaných párů, které mají děti, takže jsem viděla, že to funguje, takže jsem se tím už vůbec nezabývala

L.: Říkala jste, že s tou psychologičkou to byla spíš náhoda, tak jestli jste třeba i něco načítala nebo jste to spíš brala od těch rodin, že jste věděli, že to tak funguje?

L.: Možná už během studií jsme se k tomu nějak dostali. Já jsem studovala filozofickou fakultu – angličtinu, němčinu a měli jsme tam taky psychologii, didaktiku, metodiku atd., takže si myslím, že jsme se tam k tomu dostali, ale já jsem to měla odjakživa vždycky jasné. Že já i když žiju tam, tak já za svůj domov považuju tady. Takže to vůbec nebylo pochyb. Já jsem se připravovala snad jen tím, jak se říká, že v těhotenství máš hodně zpívat tak to třeba, ale jinak co se týče bilingvismu tak to vůbec. Mně bylo jasné, že na ni budu mluvit česky.

L.: Můžete mi říct ještě nějaké konkrétnější věci, proč chcete, aby malá uměla oba jazyky?

L.: Když se narodila, tak hned získala španělské občanství, ale teď jsme jí začali vyřizovat i české občanství. A proč? Mám to tady ráda, pocházím odtud, prostě kontakt a určitě sem budeme jezdit a kdyby chtěla třeba v budoucnu studovat tady, tak prostě aby ten jazyk uměla.

L.: Co ovlivnilo vás jako rodiče při rozhodování nebo co se týká bilingvismu?

L.: Tak v tomto stádiu to zatím není ještě výchova, ona je ještě malá. Tak třeba jenom chození na hrneček, mamka mě pořád bombardovala, jestli jsem ho už koupila, ale já chodím k doktorovi ve Španělsku a tam na to mají jiný názor. Já se víc řídím tím, co mi říkají tam, protože tam žiju a chodím k doktorovi tam. Někdy si vyberu zlatou střední cestu. Zeptám se tady, zeptám se tam a něco si z toho vyberu. Ještě to není úplně výchova. Já si myslím, že jsem taková zásadová, mám ráda, když se dodržuje nějaký režim. Chtěla bych s ní hodně komunikovat, vysvětlovat než nadávat. Taky ty pohádky, číst něco, říkanky. Naše mamka je učitelka ve školce, tak ona to všechno umí, takže ona mě sem tam něco naučí. Tak doufám, že to všechno dobře dopadne, že to zvládneme, ty dva roky s ní budu doma.

L.: Mě by zajímalo, co se týká odlišného kulturního prostředí, tak jestli jste narazila na nějaký problém?

L.: Co se mi tam třeba nelíbí, je pracovní doba. Tam se pracuje do hodně pozdě. Obchody se tam zavírají až v devět. Tam mají přestávku od dvou do pěti, takže ti rodiče je musí odvézt a zase přivést zpátky. Takže ten rodinný život tam není. Mně připadá, že jsme tam tak strašně sami. Tady mi připadá, že je ten život daleko společenštější než je tam. Tak to mě třeba vadí. Pak jinak samozřejmě že ti lidi mají jiný charakter. Jsou tacoví uctivější k sobě, ale je tam takový hrozný individualismu, že nemůžeš všem říct, co bys chtěla. Pro mě to byl rozdíl hlavně z toho, že tady jsem žila na vesnici a tam jsme ve městečku. Ta mentalita je tam prostě jiná.

L.: Vyhovuje vám to?

L.: Nevyhovuje mi to. Nelíbí se mi, že se tam všechno motá kolem peněz. Každý musí mít to a to doma, aby vyhovoval nějakému standardu. Samozřejmě ne všichni jsou takoví.

L.: Ještě k dvojjazyčné výchově. Máte z něčeho do budoucna obavy?

L.: Myslím, že ne, že tam nevidím nic záporného.

L.: Četla jste už něco o bilingvistice?

L.: Já jsem zatím nic nečetla, nevím, ani mě to nenapadlo. Já jsem si prostě řekla, že se pokusím to udělat co nejlepší, to co půjde. Já si myslím, že by problémy nastat neměly. Když k tomu člověk přistupuje normálně zdravým rozumem. To uvidím až pozdějc, jak to dopadne.

L.: Někdo se bojí, když nastane období, že to dítě začne ty jazyky míchat.

L.: Tak to vím. Taky vím, že nejdřív bude mluvit česky a až potom španělsky. To se s tím budou muset všichni smířit. Ale to já si z toho nic nedělám.

L.: Slyšela jste o nějakých odbornících ve Španělsku?

L.: To ne. Já si myslím, že pokud jsi něco studovala, tak ses k něčemu takovému určitě dostala. Ani kdybych neznala ty lidi ve Španělsku, tak bych věděla, že na ni musím mluvit česky. To by mě nenapadlo mluvit na ni jazykem, který není můj vlastní. Protože nikdy ten jazyk nebudu umět tak dobře. A pokud chceš, aby to děcko mělo nějaký vztah k tomu domovu, odkud pocházíš ty, tak je to jasné.